

Міністерство освіти і науки України
Сумська обласна рада
Департамент освіти і науки Сумської військової адміністрації
Комунальний заклад Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Комунальний заклад Сумської обласної ради «Сумська обласна універсальна наукова бібліотека»
Сумський обласний краєзнавчий музей
Комунальний заклад Сумської обласної ради – обласний центр
позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю
Центр професійного розвитку педагогічних працівників Сумської міської ради

МАТЕРІАЛИ

**МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ З ОНЛАЙН - ТРАНСЛЯЦІЄЮ
«НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ
В ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОНТЕКСТІВ»**

16 травня 2023 року

*Рекомендовано до друку Вченою радою
КЗ Сумський інститут післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 5 від 31 травня 2023 р.)*

Редакційна колегія:

С.В. Драновська – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри СГО

Н.В. Дудко – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри СГО

Ю.О. Нікітін – доктор історичних наук, професор кафедри СГО

Ю.В. П'ятаченко – старший викладач кафедри СГО

Національно-патріотичне виховання в закладах освіти України в час російсько-української війни: переосмислення контекстів: збірник наукових статей / За заг. ред. С.В.Драновської. – Суми, 2023. – 128 с.

У збірнику представлено матеріали міжрегіонального круглого столу з онлайн-трансляцією «Національно-патріотичне виховання в закладах освіти України в час російсько-української війни: переосмислення контекстів», що розкривають теоретичні та практичні аспекти особливостей національно-патріотичного виховання як проблеми внутрішньоукраїнської інтеграції; аналізують матеріали української героїки та меморіали пам'яті звитяжцям-краянам у хронотопі російсько-української війни 2014-2023 років; висвітлюють особливості військово-патріотичного виховання та волонтерської діяльності як процесу громадянської ідентифікації в сучасній українській школі; аналізують досвід практиків національно-патріотичного виховання учнівства у процесі опанування основ наук та позашкільній роботі.

Конференція проводилася за ініціативою КЗ Сумський ОІППО з метою обговорення проблем національно-патріотичного виховання в закладах освіти України в час російсько-української війни.

Представлені матеріали розраховані на широке коло читачів.

Організатори конференції не завжди поділяють думку учасників.

Матеріали друкуються в авторській редакції, зверстані з електронних носіїв та наданих авторами публікацій. Відповідальність за зміст представлених матеріалів несуть автори публікацій.

ЗМІСТ

Білик Оксана Олександрівна ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	6
Висоцька Людмила Василівна НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДИ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	9
Витовтова Олена Іванівна УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ТА ОСНОВИ НАРОДОЗНАВСТВА, ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ.....	13
Гончаренко Людмила Вікторівна НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ЇЇ ПЕРЕМОГИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.....	16
Гудимова Зоя Василівна КОД УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ У ВИХОВАННІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ.....	20
Драновська Світлана Вікторівна КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ СКОРБОТИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ.....	23
Дудко Наталія Василівна НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК В ОСВІТІ УКРАЇНИ.....	27
Жаботинська Лариса Валеріївна ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ В ЧАС РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	30
Захарченко Олександр Сергійович ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАСОБАМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МАСОВОЇ РОБОТИ НА ГУРТКУ.....	34
Зудінова Ірина Віталіївна НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГУРТКІВЦІВ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПОЗАШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ.....	37
Ідріс Наталія Олексіївна ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ШКІЛЬНИХ МУЗЕЇВ У НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ.....	40
Каменська Наталія Федорівна ХАБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	41
Клименко Наталія Василівна ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	45
Клюніна Наталія Василівна ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ В КОНТЕКСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	48

Костенко Ольга Олександрівна НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОБДАРОВАНИХ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ.....	52
Кривоконь Сніжана Федорівна НАЦІЯ НЕСКОРЕНИХ НА ПРИКЛАДІ МУЖНОСТІ ТА ГЕРОЇЗМУ БРАТІВ БЛИЩИК.....	58
Кузнєцова Лариса Миколаївна НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	61
Кузьменко Оксана Михайлівна ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ЗАСТОСУНКІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ.....	64
Мордвяник Валентина Володимирівна ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ НА УРОКАХ З ІСТОРІЇ: З ДОСВІДУ РОБОТИ.....	67
Острога Світлана Юріївна НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУМСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ У ВОЄННИЙ ЧАС.....	71
Парфило Тетяна Володимирівна МЕМОРІАЛЬНА ДОШКА ЯК БЕЗСМЕРТНИЙ СИМВОЛ ПАМ'ЯТІ ГЕРОЯ.....	74
Пархоменко Ірина Володимирівна КРОССЕКТОРАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	79
Пишневська Олена Михайлівна ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ВИХОВНИХ ЗАВДАНЬ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОЇ ГРИ «СОКІЛ» («ДЖУРА»).....	82
Підпригора Юлія Олександрівна СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ.....	85
Радченко Алла Юріївна НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	89
Сапегіна Марія Іванівна УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ПІСНЯ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ ВОКАЛЬНОГО ГУРТКА У ЦЕНТРИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ.....	91
Сердюк Оксана Петрівна МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	96
Сичевський Андрій Олексійович ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ВІДДІЛІ ПОЗАШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	97

Стукалова Тетяна Георгіївна НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ.....	101
Сукачова Наталія Михайлівна ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ.....	104
Третякова Олена Василівна НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ.....	109
Турченко Юлія Олександрівна НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ ПРЕДМЕТІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ГАЛУЗІ У КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ РІЗНИХ ІСТОРИЧНИХ ЕПОХ: ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ.....	113
Цьомка Світлана Миколаївна, Андрущенко Інна Анатоліївна, Камка Алла Василівна МИ УКРАЇНЦІ: ВІДРОДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ КУЛЬТУРИ ЧЕРЕЗ ЕТНОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ (ДОСВІД КОМУНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ (УСТАНОВИ, ЗАКЛАДУ) «ШОСТКИНСЬКА СПЕЦІАЛІЗОВАНА ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ №1 ШОСТКИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ»).....	116
Шахова Дар'я Валеріївна СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА НАЦІОНАЛЬНЕ – ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	119
Шкурдода Людмила Олександрівна ЄГОР МОВЧАН ЯК ПРЕДСТАВНИК КОБЗАРСЬКОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ.....	122
Юдін Віталій Миколайович ПРІОРИТЕТИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСТВА В ПОЗАШКІЛЬНІЙ РОБОТІ (НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ «МУЗЕЮ ОСВІТИ» ЦПР).....	125

Білик Оксана Олександрівна,
керівник гуртка,
керівник гуртка-методист
комунального закладу – центру
позашкільної роботи
Путивльської міської ради

ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Найвищим проявом творчості народу є його мистецтво, яке він проніс через століття. Народ вибирає, зберігає і несе, шліфуючи протягом багатьох десятиліть, тільки найцінніше, найгеніальніше.

Упродовж усієї історії нашого народу традиційне мистецтво завжди було дивовижним реліктом його самозбереження. Корені його ідуть з глибини тисячоліть. І ні технічний прогрес, ні нові матеріали та технології не зможуть знецінити, применшити того, що створене людським талантом упродовж століть, тому збереження національної творчості як формоутворюючої основи етнокультури – одне з основних завдань сучасних українців.

Проблема національного виховання особистості в наш час набула особливої актуальності, стала соціально значущою практичною потребою, оскільки лише національно свідомою особистістю, патріот своєї держави і активний громадянин може забезпечити піднесення загального рівня розвитку суспільства, поступ української нації, держави в цілому.

Внаслідок цього важливим є звернення до мистецтва як реальної сили, що стимулює усвідомлення особистістю необхідності власного самовдосконалення та зумовлює її цілісне формування [1].

Оптимально використовуючи потенціал виховних можливостей мистецтва, зокрема декоративного, можна сприяти повноцінному засвоєнню особистістю духовного досвіду українства, морально-етичних норм, патріотичних настанов, національних та загальнолюдських цінностей.

Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді набуває вагомого значення діяльність позашкільних закладів з формування особистості, що здатна збагнути і виявити власне ставлення до народного мистецтва, вміє здійснювати творчу діяльність у мистецькій сфері, зокрема на засадах національних цінностей [2].

Невпинно іде час, змінюються потреби людини, її вподобання, її цінності, змінюються стилі у мистецтві. Декоративно-ужиткове мистецтво все більше входить у наше життя, набирає популярності, розвивається, з'являється багато нових видів, технік, майстрів, імен. Деякі його види стають мало затребувані і тому занепадають, відходять у минуле, деякі стрімко розвиваються, знаходять нове застосування, нових прихильників, відкриваються нові майстри, імена [4, с.6].

Життя підтверджує, що народне декоративно-ужиткове мистецтво збагачується новими аспектами філософсько-естетичного звучання, його краса потрібна людям, у нас час зростає не лише його художньо-культурна цінність, а й навчально-виховна, що сприяє формуванню у вихованців творчих умінь, поваги до духовної та матеріальної спадщини українського народу, прагнення до її збереження та примноження.

Одним з найяскравіших видів мистецтва, які здавна поширені на Україні, є декоративний розпис. З віку у вік невпинно йшло накопичення досвіду поколінь, формування високих професійних засад та традицій своєрідного творчого методу петриківського малярства, оснований на особливому національному баченні світу.

Проходять століття з часу зародження цього унікального мистецтва у селі Петриківка. Але його популярність зростає, – стрімко, впевнено і, віриться, безповоротно. Даний розпис

став відомий не лише в Україні, а й в усьому світі. Витвори петриківських майстрів – тарелі, скриньки, кухонні дощечки, вази та кухлі своїми півнями та зозулями, рясними кетягами калини та гронами винограду, розмаїттям казкових квітів та ніжністю бутонів продовжують полонити серця людей в багатьох куточках світу. Петриківський розпис став одним із неофіційних символів нашої країни поруч з вишитим рушником, писанкою, вишиванкою [4,с.6].

Народний розпис є особливо цінним для виховання та розвитку дітей в закладах позашкільної освіти. Навчання основам декоративного розпису формує у дітей творче композиційне мислення, розвиває їх образне сприйняття навколишнього світу, стимулює творче бачення, вміння помічати прекрасне, передавати через творчість свої особисті мрії, думки, почуття. На заняттях важливо створювати позитивну мотивацію навчання вихованців, пробуджувати в них живий інтерес до мистецтва, дбати про вплив на дітей виховуючого середовища, плекати в душах дітей любов до рідної землі, до духовних надбань народу, національних художніх традицій, культурної спадщини попередніх поколінь.

Петриківський орнамент характеризується передусім як рослинний, переважно квітковий. Він базується на уважному вивченні реальних форм місцевої флори й створенні на цій основі фантастичних, неіснуючих у природі квітів. Сприймання й аналіз таких орнаментів розкриває непідробну красу української природи та сприяє виробленню любові та дбайливого ставлення до рідної землі. Твори петриківських майстрів сприяють також виробленню відчуття гордості за українців, своїх співвітчизників. Адже для створення петриківських орнаментів необхідно мати надзвичайно розвинений окомір і дивовижну спритність руки – всі майстри малюють без попередньо наміченого контуру, не користуючись жодним вимірювальним приладом. Історично, петриківський орнамент володіє власною пластичною мовою, технікою й своїм арсеналом художніх образів. Самий же орнамент бере початок від старовинної традиційної орнаментики, яка широко використовувалась у побуті запорожців, прикрашаючи житла, начиння та зброю. Сприймаючи такі твори, діти збагачуються технічно й творчо, та прилучаються до віковичної української символіки – закодованого літопису українського народу, з його архетипами та світовідчуттям. Таким чином молодь відчуває себе частиною чогось величного, споконвічного, що у свою чергу сприяє виробленню патріотичних почуттів [6, с.237].

Гуртківці вивчають історію с. Петриківки, особливості інтер'єру петриківської оселі, внутрішні та зовнішні розписи житла, настінні розписи початку ХХ ст. в різних регіонах України, народні способи виготовлення фарб та інструментів для декоративного малювання. Діти знайомляться із технологією та композицією народних розписів, що робилися на печі, у міжвіконних простінках, на причілковій та запільній стіні, над дверима, над вікнами.

Заняття в гуртку передбачають ознайомлення вихованців з особливостями історичного розвитку петриківського розпису, основними його етапами, від зародження до сьогодення. Особливо слід акцентувати увагу на особистостях видатних майстрів петриківського розпису – народних митців. Для них є характерним цілісне фольклорне світовідчуття, представлене крізь призму власної індивідуальності майстра. Простежуючи творчі шляхи всіх поколінь майстрів діти усвідомлюють еволюцію розпису від місцевого малювання як образотворчого фольклору до сучасного професійного мистецтва. Це сприяє важливому розумінню того, що дійсно національне мистецтво завжди генетично пов'язане з народним фольклором, пам'яттю поколінь та українськими віковичними архетипами.

Важливо, щоб гуртківці усвідомили сутність феномену петриківського розпису, його унікальність у контексті світової культури та власну гордість за «своє». Це – шлях до національного самоусвідомлення, вироблення патріотичних почуттів. Світ офіційно вже це визнав. Адже петриківський розпис українського народного малярства внесено до списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. За звання цього почесного статусу боролися 780 культурних цінностей з 116 країн світу. А «петриківка» обійшла навіть аргентинське

танго й стала першим в історії нашої країни культурним спадком, що завоював подібного статусу [6, с 236].

Щоб досягнути чарівний світ «петриківки», проникнутися ним, необхідно оволодіти специфічною технікою виконання розпису, яка також є унікальною. Починати слід з вироблення навичок виконувати основні елементи, які є базовими структурними компонентами розпису, потім організувати ці структурні елементи в загальну композицію. Подальше освоєння композиційних навичок пов'язане з побудовою різних видів орнаментальних зображень: стрічкових, сітчастих, замкнених, з урахуванням їх композиційних особливостей. У процесі оволодіння секретами майстерності петриківського розпису гуртківці проходять шлях від нескладних стилізованих візерунків – до високохудожніх орнаментальних композицій. Твори вихованців залишають по собі яскраве враження завдяки привабливому колориту, оригінальним орнаментам, багатству фантазії, уяви, вигадки, декоративності композиційного вирішення, гармонійності і легкості кольорів.

Визначальним для патріотичного виховання є його практична цінність, використання здобутих знань, умінь і навичок у власній творчості, в оздобленні власного побуту. Таким чином дитина занурюється у прекрасний світ петриківки, стає продовжувачем традицій, носієм зв'язку поколінь, національних архетипів. Це, у свою чергу, є одним з важливих елементів патріотичного виховання – розвиток та примноження традицій, культурних цінностей народу, можливість рухати українську культуру вперед і гідно представляти її у світовій культурі.

Гуртківці охоче і з цікавістю продовжують традиції народного декоративно-настінного розпису, наслідують кращі риси петриківського орнаменту. Діти бачать світ більш яскравим, ніж дорослі. У їхніх роботах – все довкола буяє, звідусюди струменить світло. Дитячі малюнки захоплюють веселковою красою, переносять у фантастичний світ, де реальна природа переплітається з людськими почуттями, мріями, переживаннями, фантазіями. Сюжети їх творів не однакові, несуть у собі риси неповторної індивідуальності.

Народне мистецтво повинно увійти в життя вихованців, породжувати в них потребу у власній творчості, на заняттях та під час виховних заходів необхідно розкривати через мистецьку творчість характер українського народу, виховувати любов до історії країни, народних звичаїв, традицій, до природи рідного краю.

Важливо поєднувати теоретичні знання вихованців про національну культуру, її регіональні особливості з ефективною виховною роботою. Проводити мистецькі свята, пізнавально-розважальні програми, вернісажі творів українських художників-майстрів розпису.

Належну увагу слід приділити системі партнерської роботи з батьками, де батьки стають співниками в національному вихованні підростаючого покоління, допомагають організувати виховні заходи, зокрема, родинні свята, театралізації народних обрядів, відтворення українських звичаїв, екскурсії до краєзнавчого музею, зустрічі та майстер-класи з народними майстрами петриківського розпису, на яких діти мають можливість повчитися в професіоналів, перейняти їхній досвід.

Педагога та її вихованців повинно тісно поєднувати спільне захоплення мистецтвом петриківського розпису, прагнення пізнати і розвинути технологію цього давнього українського мистецтва, власним прикладом показати, яке задоволення, піднесення і натхнення отримують митці, пропагуючи свої творчі здобутки. Важливу роль у патріотичному вихованні дітей та учнівської молоді відіграє педагог, його особистий приклад, його погляди та практичні дії, що мають бути взірцем для наслідування. Якість виховного процесу напряму залежить від рівня підготовленості педагогів; використання різноманітних методів і форм; знання і вмілого врахування вікових й психологічних особливостей дітей; відвертості, емоційності, оптимізму та активної патріотичної позиції педагога.

Унікальний народний розпис, народжений на стіні вибіленої української хати, не має аналогів у світі. Ми отримали безцінний дар від наших талановитих і вільних душею предків. І від теперішнього покоління залежить, чи збережемо цей дар, чи знатимемо минуле Петриківки, чи подаруємо йому майбутнє і в якому вигляді, чи збережемо самотність. Адже і нам, українцям, і світу вже не байдуже, як розвиватиметься це мистецтво в Україні, яка його доля надалі. А ще – як з ним познайомитись, як оволодіти унікальною технікою, як не забути його історію[4, с.6].

Наше завдання – не втратити його народне коріння, навчитись бачити і зображувати навколишню красу так, як це робили та роблять і донині майстри петриківського розпису. Маєм вивчати традиції, методика викладання давніх та сучасних майстрів-учителів, щоб потім передати ці знання наступним поколінням. А ще – розвивати власний стиль, творити свої витвори, поповнюючи народну скарбницю, прославляючи неньку Україну.

Список використаних джерел

1. Гутник В.Д., Красніцька-Луцик Л.М. Через фарби на палітрі – до духовності в житті (Навчально-методичний комплект «Реалізація виховного потенціалу студії петриківського розпису») [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100ffpy-1251.docx.html>
2. Кириченко М.А. Український народний декоративний розпис: Навч. посіб.– К.: Знання-Прес, 2006. – 228 с.
3. Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>
4. Масюк Н.Л. Петриківський розпис. Від зернятка – до квітки: навчальний посібник. Вінниця: ТВОРИ, 2022. 126 с.
5. Ружицький В.А., Малиніна А.О. Основи петриківського розпису: Навчально-методичний посібник.– Х.: «Скорпіон», 2003. – 48 с.
6. Формування готовності майбутніх учителів до здійснення патріотичного виховання молодших школярів засобами петриківського розпису / Р. М. Силко, І. Ю. Макушенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки – 2015. – Вип. 125. – С.235–238. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_125_57

Висоцька Людмила Василівна,
завідувачка методичного відділу комунального
закладу Сумської обласної ради – обласного
центру позашкільної освіти та роботи з
талановитою молоддю

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено актуальні питання організації національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах закладу позашкільної освіти. Автор акцентує увагу на формах і методах патріотичного виховання, що сприяють становленню громадянина-патріота.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, позашкільна освіта, патріотизм, батьківщина, національна свідомість.

У сучасних умовах, коли Україна, з одного боку, перебуває на шляху радикальних

політичних, соціальних та економічних перетворень, а з іншого знаходиться у стані війни з країною-агресором, національно-патріотичному вихованню належить пріоритетна роль.

Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління набуває особливої актуальності тому, що воно покликане формувати почуття любові та відданості Батьківщині, національної гордості, служіння своєму народові, розуміння та співпереживання його історії, прагнення народу до утвердження в світі як високорозвиненої, конкурентноздатної нації [1, с.29].

Проблемам, пов'язаним з національно-патріотичним вихованням молодого покоління, присвячені численні дослідження вітчизняних та закордонних вчених.

Серед класиків педагогічної науки до проблем патріотичного виховання зверталися: Г. Ващенко, О. Духнович, А. Макаренко, О. Огієнко, С. Русов, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепіга та інші видатні вчені й педагоги.

Питання патріотичного, громадянського і національного виховання висвітлено в працях В. Гонського, М. Качура, О. Коркішко, І. Мартинюка, В. Паплужного, Ю. Римаренко, О. Сухомлинської, Г. Шевченка та інших. Національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу розглядали О. Вишневський, О. Гевко, М. Стельмах, М. Щербань та інші.

Переважає більшість дослідників розглядають національно-патріотичне виховання дітей і молоді як комплексну системну і цілеспрямовану діяльність органів державної влади, закладів освіти, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України [3].

Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань як утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України; виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки; підвищення престижу військової служби, усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю; сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства; культивування кращих рис української ментальності: працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи; формування мовленнєвої культури.

Патріотичне становлення індивіда відбувається як двоєдиний процес: на психологічному рівні – це формування уявлень, почуттів, звичок, настроїв та прагнень; на ідеологічному – формування патріотичної свідомості, ідей, поглядів і переконань [5].

У закладах позашкільної освіти Сумської області ведеться системна робота щодо виховання громадянина-патріота своєї держави. Ця робота здійснюється за завданнями Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України.

Обласні соціально-освітні проекти, що були реалізовані останнім часом, зокрема «Рідна Сумщина», «Голос крові: ми – Українці!», «Козацький АРТ», «Кровна родина» та інші сприяли формуванню в дітей і молоді патріотизму та національної гідності. У межах зазначених проєктів учнівська молодь активно долучилася до екскурсійно-краєзнавчих стартапів, під час яких відбулися екскурсії-подорожі, віртуальні екскурсії, екскурсій-перформанси, розроблення туристсько-краєзнавчих маршрутів Сумщиною, виготовлення рекламних роликів про об'єкти історико-культурного, природно-заповідного фонду Сумської

області.

Щорічно у травні закладами позашкільної освіти організуються Дні громадянської активності, що стали своєрідною публічною платформою, де у форматі круглих столів, мітапів, дискусій «Коло ідей» ведеться конструктивний діалог активістів учнівського самоврядування закладів освіти, слухачів обласної школи «Лідер» з представниками органів місцевого самоврядування щодо проблем учнівської молоді, презентації проєктів, спрямованих на розбудову громад.

Понад 600 вихованців закладів позашкільної освіти долучаються до інтерактивних ток-шоу «Успішні діти», під час яких здобувачі освіти презентують свою волонтерську діяльність, здобутки в науково-дослідницькій роботі.

Проводяться заходи національно-патріотичного спрямування: обласний екологічний форум «Природа – національне багатство України», обласний конкурс-виставка технічної творчості з виготовлення макетів української садиби «Колиска роду – українська хата», конкурс дерев-родоводів «Нехай квітує дерево родинне».

Діти та учнівська молодь долучилися до збору матеріалів про національні мистецькі традиції рідного краю, участі в презентаційних, конкурсних, благодійних заходах, зокрема в обласному конкурсі дитячої творчості «Я люблю свій рідний край», конкурсі мистецьких родоводів «стежками роду», обласному літературному конкурсі з написання есе, творів, віршів «Будь вільною, моя Україно».

У закладах освіти області діють 48 волонтерських загонів, які є організаторами тематичних акцій «Малюнок захиснику Вітчизни», «Зігрій своїм теплом солдата», «Повертайся додому живим», «Добро жменями», уроків мужності «З Україною в серці», «Герої – приклад для мене» тощо.

Щорічно патріотично мотивована учнівська молодь Сумщини, небайдужа до подій в Україні, активно долучається до обласної акції «Патріотична хвиля», презентуючи благочинні справи.

Однією з масових форм національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в позашкільному освітньому просторі є Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»). Зкладами позашкільної освіти області проводиться організаційно-методична робота щодо упровадження гри, метою якої є виховання громадян-патріотів, захисників державної незалежності та територіальної цілісності України, які плекають українські традиції, духовні цінності, володіють відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатні реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства. Обласним організаційним комітетом гри розроблено методичні рекомендації щодо роботи штабів гри в громадах; проведено семінари-практикуми, лекції-презентації, майстер-класи, ознайомлення з методичними та навчальними матеріалами, зустрічі з науковцями, педагогами, представниками громадських організацій, діяльність яких спрямована на національно-патріотичне виховання дітей і молоді. Близько 30 роїв закладів освіти долучаються до обласного етапу гри, що проходить у форматі таборувальних, онлайн-змагань.

Національно-патріотичний компонент урахується під час розроблення навчальних програм за всіма напрямками позашкільної освіти. За останні роки педагогами закладів позашкільної освіти області підготовлено 57 навчальних програм військово-патріотичного напрямку, серед яких: «Козацький спас», «Юний захисник Вітчизни», «Джура», «Юний десантник», «Кульова стрільба».

З метою підтримки та поширення ініціатив і сучасних практик національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в закладах позашкільної освіти області проводиться обласний конкурс навчально-методичних матеріалів з національно-патріотичного виховання. За наслідками конкурсу підготовлено серію збірок, до яких увійшли матеріали щодо організації діяльності педагогічних колективів закладів позашкільної освіти з національно-патріотичного виховання; сценарії свят, виховних заходів, майстер-класів, ігрових програм, конспекти занять гуртків, розроблені педагогами-

позашкільниками області.

Навчально-методичні матеріали використовуються педагогами закладів освіти Сумщини в організації роботи з національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Методичною службою Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю підготовлено інформаційно-методичний збірник «Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект», навчально-методичний посібник «Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в позашкільній роботі», методичний посібник «Громадянське виховання дітей та учнівської молоді у закладах позашкільної освіти».

Кінцевою метою національно-патріотичного виховання дітей і молоді є формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей таких як: повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України); участь у громадсько-політичному житті регіону; толерантне ставлення до цінностей і переконань представників інших культур, а також до регіональних національно-мовних особливостей; рівність усіх перед законом; готовність захищати суверенітет та територіальну цілісність України [2].

На часі нові підходи і шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. Це пов'язано з інтеграційними процесами, що відбуваються в Україні, євроцентричністю, пробудженням громадянської і громадської ініціативи, виникненням різних громадських рухів; розповсюдженням волонтерської діяльності під час воєнного стану тощо [5].

Отже, національно-патріотичне виховання в умовах сучасного закладу позашкільної освіти успішно реалізується, як системна робота, головною метою якої є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання своїх громадських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин [4].

Вирішення завдань національно-патріотичного виховання дітей і молоді залежить від застосування методів та засобів, за допомогою яких здійснюється цілеспрямований педагогічний вплив на їх свідомість і поведінку, формування благородних якостей й збагачення їх необхідним життєвим досвідом.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ. 2014. С. 29.
2. Бех І.Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Чернівці: Букрек. 2015. С. 520–528.
3. Загородня А. Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді// Теорія та методика управління освітою. 2013. Вип. 1. URL: www.tme.umo.edu.ua/docs/10/6.pdt
4. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. Науково-методичний журнал. 2012. №2. С.58–67.
5. Сухорукова В.М. Як виховати патріота. Харків: Ранок. 2015. С.3–27.

Витовтова Олена Іванівна,
керівник гуртка Комунального закладу –
центр позашкільної роботи
Путивльської міської ради

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ТА ОСНОВИ НАРОДОЗНАВСТВА, ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Національно-патріотичне виховання створює певні передумови громадянської поведінки. У кожную історичну епоху виховується не абстрактна людина, а представник того чи іншого народу, носій певної національної культури. Сьогодні перед позашкільною освітою поставлено завдання виховати інтелектуальну, інтелігентну, високогуманну людину, патріота свого народу, землі своїх батьків. Наймогутнішою дієвою силою, за допомогою якої можна успішно вирішувати питання щодо формування національної гідності, гордості, самоповаги, самодостатності, виховання патріотичних почуттів є народознавство [3].

Метою статті є висвітлення ролі народознавства та українського фольклору, їх завдань і шляхів реалізації в умовах позашкільного закладу освіти під час національно-патріотичного виховання підростаючого покоління.

Народознавство має відображати національні інтереси, розвивати принципи і найвищі цінності, пробуджувати самостійність, самоповагу. Це інтегративний курс, який охоплює знання про побут, звичаї, традиції, світогляд українського народу, а також матеріал про історію науки, про внесок до скарбниці вселюдських знань українських вчених, мислителів, політичних діячів, матеріал, пов'язаний з державотворчими проблемами нації. Через українознавство іде духовне збагачення дітей, виховання любові до Батьківщини, любові до природи, рідної мови, історії народу, любові до краси і життя; діти переймаються глибоким почуттям національної гідності, гордості за культуру свого народу, невтрачену спадщину [4].

В рамках занять та заходів, які проводяться в позашкільлі доцільно знайомити дітей з побутом і культурними надбаннями українського народу, виховувати інтерес до національних традицій, знайомити дітей з національними та народними символами, формувати почуття любові до рідної землі, до села (міста), де вони народилися і зростають, розширювати зміст знань дітей про сім'ю, родовід, пробуджувати розуміння історії та інтерес до неї.

Народознавча робота повинна спрямовуватись на:

- формування любові до рідного краю (причетності до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, міста);
- формування духовно-моральних взаємин;
- формування любові до культурного спадку свого народу;
- виховання любові, поваги до своїх національних особливостей;
- почуття власної гідності як представників свого народу;
- відродження національної культури за допомогою різних видів мистецтва рідного народу, використання фольклору, національних мотивів у сучасному інтер'єрі,
- одязі з урахуванням регіональних умов;
- оволодіння дітьми мовою як найбільшим скарбом нації, плекання любові до материнського слова як першого й могутнього духовного наставника людини, як найдієвішого вияву національної культури та історії, додержання статусу української мови як державної;
- толерантне ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей [2].

Патріотичне виховання має вирішувати ширше коло завдань, ніж ті, що зазначені. Це

не лише виховання любові до рідного дому, сім'ї, але виховання шанобливого ставлення до людини-трударя та результатів її праці, рідної землі, захисників рідної країни, державної символіки, традицій держави, загальнонародних свят.

Найбільшу увагу необхідно звертати на мову. Рідна мова – найяскравіший вияв національного буття народу, її головна духовна скарбниця. Вона концентрує культурно-історичний шлях нації, є могутнім природним засобом об'єднання людей. Через мову народ передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, традиції і культуру. Оволодіваючи рідною мовою, дитина пізнає свій народ, його характер, його матеріальну та духовну культуру, його історію та думки. Саме рідна мова допомагає дитині пізнати і полюбити природу своєї Батьківщини. Перше слово дитина має почути і сказати рідною мовою. Рідна мова обумовлює її психічний розвиток, формує усвідомлення себе як представника української нації. Дослідження показують, що коли в дитячі роки чуття слова не ввійде у відкрите чисте серце, то вже в підлітковому віці зробити це дуже важко.

В роботі з дітьми необхідно широко використовувати малі форми усної творчості українського народу: потішки, забавлянки, пісні та ін. Усна народна творчість – це живе джерело, яке в доступній формі донесе до малят мелодіку української мови, елементи історії, етнографії. Заучування напам'ять малих творів допомагає вдосконалювати мовленнєві навички дітей, збагачувати словниковий запас дітей, оскільки запам'ятовуються не лише окремі слова, а й кращі зразки зв'язного мовлення, які потім можуть служити основою для самостійного висловлювання. Заучування скоромовок, забавлянок допомагає формуванню мовного апарату дитини, привчає до складних поєднань звуків, підтримує радісний настрій. Усна народна творчість відображає життя народу, його історію, мову, народну мудрість. Саме через казки, пісні, прислів'я, приказки вихованець дістає перше уявлення про культуру та побут свого народу.

Великий виховний потенціал містить у собі історія української козаччини, гетьманщини. Український народ прославляє козаків за їхні звитяжні подвиги в ім'я волі рідної землі, даючи щонайкращі характеристики, виділивши такі їхні типові риси, як вірність службовому обов'язку, відвага, загартованість і витривалість, вільнодумство, здатність до переборення труднощів, лицарська гідність, порядність, а ще козак – надійний товариш і щирий друг. Сучасна козацька педагогіка – це частина української національної педагогіки, яка формує в дітей синівську любов до рідної мови, культури, землі, народу, Батьківщини, виховує в них силу волі і духу, високу лицарську мораль, духовність.

Вихованців доцільно знайомити з історією виникнення Київської Русі, заснування Києва, розповісти про козацьке житло, правила козацького життя, про народних героїв, козаків-оборонців рідної України. Через казки, оповідання, легенди, пісні, забави та ігри, тематичні розваги викликати у дітей інтерес до історичного минулого свого народу. Дітей також необхідно знайомити з історичними місцями, пам'ятниками, музеями.

У єдності з історичним минулим народу потрібно розглядати державну і народну символіку. Вона виражає істотні сторони, доленосні події у житті української нації, держави, духовності. Символіка містить у собі важливий філософський, політичний, ідейно-моральний та естетичний зміст і спрямованість. Ознайомлення дітей із змістом і мотивацією державних та етнічних символів, доречне їх використання у повсякденному житті, державних урочистостях формує чуття дому, родини, краю, гордості за свій народ, єдності на основі спільних емоційних переживань, духовних цінностей.

Практично невичерпні можливості у формуванні людини-гуманіста відводяться мистецтву. Історична енергія народу, стійкість, багатство і краса його національного духу трансформувалися і акумулювалися в різноманітних видах і жанрах мистецтва: художньому, пісенному, декоративно-прикладному [3].

У процесі виховання дитина поступово входить в світ прекрасного: спочатку вона бачить різьблене чи намальоване «сонечко» на колісці, яскраву саморобну забавку, вловлює гармонійні звуки різних брязкалець, дзвіночків, сприймає колискові пісні, пізніше дитина

прилучається до виготовлення іграшок, розмалювання писанок та ін. Далі – особиста участь у хороводах, танках, співі, вишиванні, грі на музичних інструментах, прикрашанні інтер'єру житла. Чільне місце в роботі з позашкільниками займає ознайомлення дітей з творами декоративно-ужиткового мистецтва: керамікою, вишивкою, лозоплетінням, витинанками, писанкарством, килимарством.

Під час ознайомлення дітей із зразками народної творчості треба звертати їхню увагу на розмаїття форм, композицій, на поєднання кольорів, яке є найбільш характерним для українських розписів на кераміці і вишивках. Чи не найбільш поширеним мистецтвом в Україні є вишивка. Велике значення надається вивченню українського костюма, який є справжньою скарбницею духовної культури народу. Належне місце в житті дітей повинні посісти український рушник та сорочка-вишиванка.

Неоціненна роль в ознайомленні дітей з творами народного мистецтва належить народній іграшці. Це іграшки керамічні, дерев'яні, із соснових шишок, із сиру та тіста. Народна іграшка ненав'язливо, без зайвого дидактизму розкриває дитині світ, активізує творчі можливості. Оволодіваючи мистецтвом, народними ремеслами, діти засвоюють духовність, ідейність, моральність, естетику рідного народу [1].

До живої енциклопедії побуту й дозвілля народу вихованців можна прилучати через народний календар. Народний календар – це система історично обумовлених дат, подій, свят, традицій, звичаїв і обрядів, які в певній послідовності відзначає весь народ протягом року. Зміст та ідейно-моральна спроможність народного календаря виховують у малюка добропорядність, милосердя та інші чесноти. Традиції і обряди, притаманні кожному святу, пов'язані з природою рідного краю, природою самої людини, трудовою діяльністю народу в різні пори року. Активна, доступна дошкільникам участь у підготовці та відзначенні свят, урочистостей поглиблює зв'язок дітей з сім'єю, рідним народом. Традиції, звичаї і обряди народного календаря комплексно діють на особистість, всебічно розвивають її. Педагогіку народного календаря можна назвати педагогікою життя і праці, добра і краси [5].

В час національного відродження України, повернення до витоків свого народу, відтворення національного духу, різко зростає роль сім'ї як важливої виховної ланки. Поряд із дошкільним закладом і школою, сім'я має стати рівноправним інститутом у вихованні дитини. Для того, щоб кожна сім'я зрозуміла своє призначення, усвідомила свою відповідальність за справу виховання дітей, аби підказати їм дієві шляхи виховних зусиль, які принесуть бажані результати, дошкільний заклад повинен тісно співпрацювати із сім'єю. Вихователь повинен постійно залучати батьків до підготовки та проведення свят, виставок сімейної творчості, спільно з батьками проводити дні іменинника, організувати обмін батьківським досвідом сімейного виховання.

Отже, зміст народознавчої роботи пропонується реалізовувати не тільки на заняттях з усіх розділів програми. Особливої уваги потребує організація змістовної діяльності дітей поза заняттями, адже саме у грі, спостереженнях, в самостійній художній діяльності в основному засвоюється визначене програмою. Більшість занять щодо ознайомлення з навколишнім середовищем та природою варто проводити як узагальнюючі після набуття дітьми знань у процесі спостережень, ігор, праці, подорожей у світ мистецтва. У повсякденні необхідно ознайомлювати дітей з історією родоvodu, народними ремеслами, народною іграшкою, іграми, дитячим фольклором.

Список використаних джерел

1. Гасанов З. Т. Цілі, завдання та принципи патріотичного виховання. Педагогіка. 2005. № 6. С. 59-63.
2. Иваненко И. П. Воспитание убежденных патриотов интернационалистов. К.: Вища школа, 1986. 222 с.
3. Кисельова О. Ми маленькі українці . Педагогіка. 2007. №20. С. 36-37.
4. Лемешенко Н. В. Духовні витоки українських свят та обрядів. Запоріжжя: ЗНУ,

2006. 92с.

5. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання. К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 328 с.

Гончаренко Людмила Вікторівна,
консультант Комунальної установи Центр професійного
розвитку педагогічних працівників
Лебединської міської ради
Сумської області

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ЇЇ ПЕРЕМОГИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

*Успіх у війні вирішують два
фактори: рушниця нового зразка і
шкільний учитель.*

Отто Бісмарк

Хоча перемога України в російсько-українській війні неминуча, побудова мирного майбутнього можлива тільки в результаті успіху саме у військовому сенсі. Розуміння важливості для цього «рушниці нового зразка» прийшло дуже швидко, і обговорюється хіба що кількість та якість життєво необхідного озброєння. Роль шкільного вчителя загалом також не викликає сумніву, бо зброя сама по собі не стріляє, а нищить ворогів воїн, до виховання якого вчитель причетний безпосередньо. Але вчителю також необхідна системна, всебічна та цілеспрямована підтримка на загальнодержавному рівні. Гібридна війна вимагає комплексної протидії.

Метою статті є аналіз проблем національно-патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти України в умовах гібридної війни.

Часто зустрічаючи та вживаючи зі знанням справи це поняття, ми не завжди звертаємось до визначення фахівців, спробуємо це зробити в контексті досягнення зазначеної мети.

На початку ХХІ століття термін «гібридна війна», «позбувшись ознак літературної метафоричності, увійшов у вербально-комунікативне поле практично всіх політичних систем, став елементом спілкування владних суб'єктів з воєнно-політичної тематики, а також складовою мас-медійного забезпечення безпекової і оборонної діяльності держав та наддержавних об'єднань. Витоки гібридних війн слід шукати в історичному минулому, іноді досить далекому».

Головною тенденцією розвитку систем міждержавної взаємодії в умовах Новітнього часу стало доповнення бойових форм впливу на іншу державу їх небойовими аналогами. Інтеграція перших та других в єдину наступальну конструкцію мовою сучасності визначається як гібридна війна.

До витоків гібридних війн, які упродовж минулого століття набули досконалих форм та активно застосовуються в сучасних умовах комбінованої (гібридної) боротьби соціально-політичних суб'єктів на міжнародній арені, можна віднести, зокрема, морально-віктимні витоки. Це «маніпулювання з історичним минулим, яке досягається за допомогою ретельно відібраних мас-медійних впливів, дає змогу зацікавленій стороні легко пробудити у суспільній свідомості практично кожного народу історико-драматичні сторінки його невинуватого жертвності, ганебного приниження (пограбування, знищення) з боку суміжно-прилеглих держав, насамперед імперій. Цьому сприяє суб'єктна конфігурація минулих війн, яка на Європейському континенті виражається в парадоксальний спосіб: «протягом століть усі встигли повоювати проти всіх у яких завгодно коаліціях». Щось

подібне можна відшукати в політичній історії інших регіонів світу». Небезпека полягає в тому, що наслідком упередженого, вибіркового ставлення до історичних образ цілком може стати готовність сучасників «поквитатися за минуле», пробудити до життя суб'єктивно забарвлену мотивацію «відповісти ударом на удар» («можем повторить?» — Авт.). За таких умов крихка рівновага добросусідства може бути зруйнована у збройно-силовий спосіб [1, с. 154].

В сучасну добу це поняття стало дуже популярним після двох важливих подій. По-перше, в 2005 році двоє американських військових представників написали про «зростання гібридних воєн» і наголосили на комбінації звичайних і особливих стратегій, методів і тактики в сучасній війні. «Ми стикаємося ... з поєднанням нових підходів — злиттям різних способів і засобів війни. Цей безпрецедентний синтез ми називаємо гібридною війною», — написали генерал-лейтенант Джеймс Н. Меттіс, Корпус морської піхоти США, і підполковник Френк Хоффман, резерв Корпусу морської піхоти США (у відставці) у листопаді 2005 року (праці | том. \ 131/11/1,233) [2].

По-друге, «Росія вдерлася до Криму в 2014 році і досягла своїх цілей завдяки поєднанню «неідентифікованих» спеціальних сил, місцевих озброєних осіб, економічному впливу, дезінформації і використанню соціально-політичної поляризації в Україні».

Просто кажучи, гібридна війна передбачає взаємодію або поєднання звичайних і особливих інструментів впливу і засобів підривної діяльності. Ці засоби, або інструменти, поєднуються в синхронізований спосіб задля використання слабкостей супротивника і досягнення синергетичного ефекту [3].

Не нам з вами про нього треба читати теорію. А ось стосовно «слабкостей супротивника» ... Краще було би запобігти їм раніше. Хоча були, звичайно, спроби їх озвучити, та й немало. Чому ж суспільство їх не почуло, чому не повірило в смертельну небезпеку для самого існування України?

«Одна з основних проблем сучасної України – це ігнорування близького й далекого історичного досвіду, – наголошував роками раніше експрем'єр-міністр України Євген Марчук (голова служби безпеки України в 1991—1994 роках. – Авт.). – Багато історій повторюється. ... саме брак патріотичного виховання, відчуття держави як Батьківщини, структури, яка захищає, стала на Сході України ключовою проблемою. Євроінтеграція – це добре, але питання внутрішньої української інтеграції було повністю занедбане. В Україні дуже багато історичних явищ, які могли б такій інтеграції сприяти, але цього не відбувається» [4, с. 5].

«Нинішня війна з РФ загострила ті питання, які давно висіли в повітрі й мовчки малися на увазі, а то й озвучувалися в історичній спільноті. На жаль, вони надто довго залишались без рішучих і переконливих відповідей», - писав кореспондент АрміяInform Антон Печерський 22 червня 2022 року. Як же мають діяти українська держава й українські історики під час війни, причому діяти так, щоб не отримати в підсумку щось схоже на «рашизм» – таке само жахливе і неприйнятне. Автор висловлює думку, з якою неможливо не погодитись: ворог давно зрозумів, що історія – це зброя, й узяв її на озброєння не лише власного війська, але й усього російського суспільства. Рашизм – прямий вислід насаджування російською державою спотвореного «єдиноправильного» з точки зору російської держави трактування історії і покарання за спроби відмінних від нав'язаних державою інтерпретацій історичних подій. Відповідь знаходиться швидко: усе, що стихійно сформувалося в українській історичній науці й в українській академічній спільноті прогресивного, має зберегтися і розвиватися, поміж низки інших має бути представлений ще один вагомий учасник – Українська держава. З певною послідовно обстоюваною позицією, обумовленою прагматичними інтересами збереження, існування і розвитку держави Україна [5].

Російсько-українська війна, реальна загроза зникнення України з політичної карти світу та стрімкі політичні події спонукали владу й український народ згуртуватися,

мобілізуватись, здивувати самих себе і світ, усвідомити свою ідентичність, національну унікальність і самодостатність, змусили задіяти найцінніше – людський потенціал, наявні оборонні та інформаційні ресурси й здобувати авторитет на світовій арені, апелюючи до глобальної спільноти [4].

Звернувшись до рис окцидентального суспільства, зазначимо, що його сильною стороною якраз і є динаміка, спонтанний пошук оптимального розв'язку проблем – причому різних розв'язків в залежності від зміни зовнішніх умов. Суспільство постійно самоорганізовується в різних конфігураціях, щоб найкраще припасовуватися до поточної ситуації; рушійною силою цієї самоорганізації є поєднання кооперації індивідів та їх конкуренція – як футболіст, щоб бути успішним, мусить проявити себе сам в конкуренції з іншими гравцями своєї команди, але мусить також кооперуватися з ними, щоб успіху досягла вся команда, бо без цього його персональний успіх нічого не вартий.

Іншими словами, у певній модельній абстракції це суспільство постійного пошуку нестійкої рівноваги, суспільство свободи, тобто вільного вибору, але і відповідальності за цей вибір, а отже і ризику [6].

Із «Оксидентом» традиційно пов'язують європейський культурний генотип із притаманним йому індивідуалізмом і автономією особистості (приватність, права і гідність та ін.), дуалізмом світської і духовної влади, нормами римського права, принципом приватної власності, демократичними цінностями громадянськості, правової держави і конституціоналізму, нормами християнської моралі тощо» [7, с.447].

Російсько-українська війна стократ помножила виклики, що стояли перед нашою країною. Вона різко змінила парадигму й орбіту національно-патріотичного виховання – від словесно-споглядально-абстрактного до активного, дієвого, співпричетного. У вирі буремних подій сьогодні опинилися і враз стали реальними патріотами всі – від мужніх воїнів, які ціною власного життя виборюють найдорожче – саме право України на існування, її свободу, незалежність і територіальну цілісність, боронять від нової версії фашизму Європу і весь світ, до відважних волонтерів і маленьких українців, які враз подорослішали і взяли на себе невласливі дітям дорослі ролі. Війна актуалізувала такі призабуті й «відкладені» цінності як волелюбність і гідність; екзистенційне право тисячолітньої нації в центрі Європи на гідне життя і власний вибір; спроможність захистити себе, родину, громаду, свою національну ідентичність, державні інтереси; потреба служити народові, Україні; бойове побратимство; відповідальність за власні рішення, дії і вчинки, громадянська активність, добродійність, волонтерська діяльність; жертвовність; культивування ставлення до захисника як до Героя; ідейна зрілість; здатність протистояти чужим впливам та ворожій ідеології [4, с. 9].

Як зазначено у Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, у період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникла нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей [8].

На жаль, до сьогодні українська освіта не мала переконливої і позитивної україноцентричної традиції, досвіду щодо виховання патріотизму в дітей та молоді, у попередні часи боялися взагалі терміна «національний», а «патріотичне виховання» сприймали винятково в етнонародному або неорадянському вимірі. Реальність вимагає активних дій [там само].

Відповідно до Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019, державна політика у сфері національно-патріотичного виховання потребує постійного удосконалення з урахуванням потреб і викликів, що стоять перед суспільством [9].

Виклики сьогодні чітко засвідчили життєву необхідність активізації національно-патріотичного виховання, що є наскрізним виховним процесом, спрямованим на

утвердження української національної та громадянської ідентичності. Саме зараз воно набуло абсолютно нового значення і сенсу. На нього є великий запит від суспільства й, зокрема, молоді [10].

Таким чином, гібридна війна – це війна, яку розпочинають без оголошення, одним із інструментів якої є стратегія інформаційного впливу на населення для створення державо-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням, з метою знищення національно-державної громадянської ідентичності країни-суперника, оволодінням людськими, матеріальними та інформаційними ресурсами. Виходячи з вищезазначеного, робимо висновок, що головною ціллю гібридної війни є громадяни України, а метою – вплив на свідомість таких громадян та формування у них викривленого світогляду. Звідси випливає нагальна необхідність розроблення та реалізації шляхів нейтралізації вражаючих факторів гібридної війни на населення України. Одним із таких шляхів є підвищення ролі національно-патріотичного, зокрема, військово-патріотичного виховання, особливо молоді та дітей шкільного віку [11, с.126].

Отже, національно-патріотичне виховання в українському суспільстві залишається першочерговим як для держави, так і для системи освіти в цілому. Тільки шляхом освіти і практичних дій, на прикладах минулих поколінь і сучасних героїчних сторінок історії можна виховати патріота. А тому провідна роль у реалізації визначених державою для школи завдань належить вчителю, який має працювати на рівні сучасних вимог, постійно удосконалюючись, розвиваючи і збагачуючи свою професійну компетентність, інноваційну культуру, технологічний потенціал.

Список використаних джерел

1. Крутій В. О. Витоки гібридних війн: досвід XX століття / В. О. Крутій // *Держава і право. Серія: Політичні науки.* - 2017. - Вип. 77. - С. 148-158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drpn_2017_77_15 (дата звернення 25.04.2023).
2. Війни майбутнього: зростання гібридних війн. URL: <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2005/november/future-warfare-rise-hybrid-wars> (дата звернення 19.04.2023).
3. Білял Арсалан. Гібридна війна – нові загрози, складність і «довіра» як антидот. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/11/30/gbridna-vjna-nov-zagrozi-skladnst-dovra-yak-antidot/index.html#:~:text=> (дата звернення 19.04.2023).
4. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732103/1/BNV%20KSV%202022rek.pdf> (дата звернення 18.04.2023).
5. Печерський А. Історія – зброя, або Чому Україна захищає своє минуле. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/06/14/istoriya-zbroya-abo-chomu-ukrayinazahyshhaye-svoe-mynule/> (дата звернення 23.04.2023).
6. Друль Орест. Mea culpa. URL: <https://zbruc.eu/node/22189> (дата звернення 26.04.2023).
7. Філософський енциклопедичний словник. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf (дата звернення 26.04.2023).
8. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (дата звернення 26.04.2023).
9. Стратегія національно-патріотичного виховання, затверджена Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/286/2019#n15> (дата звернення 25.04.2023).

10. Квачко І. В. Виховання національно-патріотичних цінностей – пріоритетне завдання виховної системи. URL: <https://naurok.com.ua/vihovannya-nacionalno-patriotichnih-cinnostey-prioritetne-zavdannya-vihovno-sistemi-286632.html> (дата звернення 26.04.2023).

11. Сандул В.С., Сікорський В.А. Військово-патріотичне виховання при викладанні навчального предмета «Захист Вітчизни» в середніх загальноосвітніх закладах. *Інформація. і право.* № 3(30)/2019. С. 126-131. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/16_10.pdf (дата звернення 29.04.2023).

12. Рій І.М. Доповідь на методоб'єднання. URL: <https://naurok.com.ua/dopovid-na-metodob-ednannya-338104.html> (дата звернення 01.05.2023).

Гудимова Зоя Василівна
керівник гуртка
центру позашкільної роботи
Путівльської міської ради

КОД УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ У ВИХОВАННІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

*«Україну ідіть, діти,
В нашу Україну...
...Там знайдете щире серце
І слово ласкаве,
Там знайдете щиру правду,
а ще, може, й славу.»*

(Тарас Шевченко, «Думи мої...») [1, с.48]

«Національно-патріотичне виховання є важливим засобом громадянської освіти... Актуальність національно-патріотичного виховання громадян зумовлюється необхідністю консолідації та розвитку суспільства, сучасними викликами, що стоять перед Україною і вимагають постійного вдосконалення національно-патріотичного виховання», – так стверджено указом президента від 18 травня 2019р. в документі про стратегію національно-патріотичного виховання, яка розроблена відповідно до положень Конституції України [4, с. 75]. Тому мета сучасного освітнього процесу полягає не тільки у необхідності надавати ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота своєї держави; інтелектуальну, духовно і морально зрілу особистість, яка зможе протистояти викликам сучасного життя, а ще цінує українську самобутність, ту в якій прихований неповторний код нашої нації.

Мета статті – проаналізувати проблему національно-патріотичного виховання в освітньому процесі, вплив коду української нації на виховання підрастаючого покоління.

Виклад основного матеріалу. Г. С. Сковорода писав «Кожен повинен пізнати свій народ і у народі пізнати себе... Якщо ти українець, будь ним... Усе добре на своєму місці і у своїй мірі.» [2, с. 329]. Українці – давня нація, яка існує протягом кількох тисячоліть і розвивалася на теренах Придніпров'я. Наша мова, історія, культура має свої особливості, відмінні від інших народів, наша витримка і нескореність плекалася і зміцнювалася з кожним новим поколінням. Першооснови патріотичного виховання беруть свій початок з народної педагогіки, це досить широко розкрито в працях О. Любара, М.Стельмаховича, Д.Федоренка. В навчальному підручнику «Історія української педагогіки» автори виклали найсуттєвіше й найтипівіше для нашої національної освіти, для процесу формування виховних ідеалів українців: демократизм, людяність, далекоглядна мудрість, підкреслено поважне спілкування українців у родині й у громаді [5, с.120].

К. Д. Ушинський підкреслював: «Виховання, створене самим народом, має виховну силу, якої немає в найкращих системах, що ґрунтуються на абстрактних ідеях чи запозичені в іншого народу» [6]. Патріотизм – це людське почуття, яке ростилося віками і

тисячоліттями і є основою кожної держави, є її опорою і має важливе значення для функціонування соціальних і державних інститутів, це справа честі та совісті кожного, внутрішній поклик служити своїй Вітчизні. Кожна країна сильна своїми патріотами. Патріоти - це люди сильні духом, їх воля формує їх дії. І все це разом дає сили до перемоги, бажання діяти і змінювати життя не тільки своє, а й інших.

Отже, патріотизм – це суспільно-психологічне і моральне почуття, яке характеризується відданістю і любов'ю до Батьківщини, до свого народу і формується воно у суспільстві від покоління до покоління, вкладається у свідомість кожного з нас на генетичному рівні. Тому в цей складний час все більш актуальним стає патріотичне виховання підростаючого покоління, громадянина відданого своїй країні.

В чому ж полягає код української нації, яке значення має у вихованні підростаючого покоління? Звідки в нас береться національний код?

Українська нація несе певний національний генетичний код, який створює її характер, впливає на життєдіяльність, менталітет та суспільне життя. Типовими рисами характеру українців є демократичність, волелюбність, емоційність. І все це впливає на природу спілкування в родині, повазі до матері, толерантності по відношенню до інших, працелюбності, а ще в любові до Батьківщини і це робить українців незламними. Отже, перше в чому полягає код української нації - це незламність. Як же ця риса впливає на виховний процес і звідки вона в українців?

Українці нація, яка формувалася під впливом багатьох культур: давньогрецької, сарматської, скіфської, трипільської. І кожна з них залишила свій незабутній відбиток у свідомості тих, хто населяв терени України та їх нащадків. Джордж Мартін, американський письменник, сказав: «Людину можна купити за золото, але тільки кров і сталь роблять її вірною». Владарювання на нашій території всіх цих держав супроводжувалось не тільки періодами злету, але й на жаль, кривавими сутичками та війнами. Одна держава змінювала іншу, але завжди були ті хто залишався на цій землі. Будь-яка крапля іншоетнічної крові через кілька десятків поколінь розходить по жилах всього народу. Дух незламності та свободи, який був притаманний народам, які заселяли Україну в певний період назавжди лишився в нашій крові.

Наступне, на що слід звернути увагу в ході виховання підростаючого покоління – це волелюбність. Доба козацтва. Козак - вільна, незалежна людина. Вперше вони згадуються наприкінці XV ст. В XVI ст. українське козацтво утворило свій центр - Запорізьку Січ. Дмитро Вишневецький, Петро Скоропадський, Богдан Хмельницький, Пилип Орлик та інші, прославили українське козацтво своєю хоробрістю та волелюбністю. Вони стали прикладом для своїх нащадків. Сьогодні наша Україна і весь український народ переживає важкі часи. Під кулями гинуть наші брати і сестри захищаючи рідну землю ціною власного життя. Питання свободи та волі стало як ніколи важливим. І наша молодь продовжує справу своїх пращурів. Нині як ніколи гостро набули актуальності військово-патріотичні ігри «Сокіл» («Джура»), дитячі військово-патріотичні організації «Пласт», «Скаути», «Гайди», всі вони спрямовані на те щоб виховати патріота своєї Батьківщини, який знає історію своєї держави, історію козацтва - волелюбну і витривалу особистість. Отже, волелюбство – це ген, який дістався нам, можливо, від славетних козаків, які не знали страху і мріяли про незалежність своєї землі.

Неодмінно слід сказати про таку рису українців, як героїзм. Герой – це особа, яка проявляє вищу форму мужності. Мабуть немає такого народу у світі, який би не страждав від зазіхань ворогів і не був вимушений брати в руки зброю і захищати кордони своє Вітчизни. Український народ не є виключенням.

Історія української звитяги налічує чимало перемог, якими пишаються українці і які увійшли до сторінок історії. Вивчаючи історичні джерела, знайомлячись зі свідченнями очевидців подій, можна упевнено сказати, що сучасним українцям є чим пишатися. Про мужність, боротьбу за справедливість, військову майстерність українських воїнів ходять

легенди. Доба Київської Русі, правління династії Рюриковичів: князі Олег, Ігор, княгиня Ольга, князь Володимир, Ярослав Мудрий, їх героїчна доба правління залишила свій слід в історії не тільки нашої держави, а й всієї Європи. Донька київського князя Анна Ярославна стала королевою Франції, її шлюб поклав початок відносин між київськими князями та Францією. А вже з XV століття козаки посідають чільне місце в історії нашої держави. Не слід забувати про гайдамаків, опришків, повстання в Турбях на Полтавщині, повстання Січових Стрільців. Так вже склалося історично, що протягом всього часу існування України, наш народ вів свою боротьбу за незалежність, тому героїчне минуле у нас таке насичене, і кожне століття має тих, хто віддав своє життя за волю і незалежність.

Зараз козаків минулих років замінили українські воїни-визволителі. Сьогоднішня війна між Російською Федерацією та Україною породила нових героїв. Степан Бандера, український політичний діяч влучно сказав «І прийде час, коли один скаже: Слава Україні!, а мільйони відповідатимуть: Героям слава!» Відвага і мужність українських воїнів викликає подив і захоплення не тільки серед українців, а й у багатьох людей інших держав. У вихованні патріота велике значення має власний приклад. Герої, які віддали життя за рідну землю назавжди залишаться в серцях своїх нащадків. Приклад героїв, які боронять рідну землю зараз на першій шпальті. Завдання вчителів у школі, керівників гуртків закладів позашкільної освіти, надати дітям розуміння значення сьогоднішніх подій, розбудити підсвідомість, навчити бути патріотом, довести, що ген героїзму, закладений в код української нації, дійсно є в нашій крові.

Говорячи про значення коду української нації у вихованні патріота, не слід забувати про мудрість народу. І це головне на що потрібно звернути увагу. Мудрість – це в першу чергу володіння досвідом. Досвід може бути власним, а мудрість надбання багатьох поколінь. В народі кажуть «Мудрість збирай по краплині». Потрібно навчити дитину користуватися мудрістю. Дати розуміння того, що мудрість твоїх пращурів – це найвища цінність кожної людини. Прищеплювати повагу до мудрості свого народу – це є також проявом патріотизму, а мудрість - це невід’ємна частина національного коду українців.

Висновки. Патріотичне виховання здобувачів освіти здійснюється у процесі навчання та виховної роботи в школі та в закладах позашкільної освіти. Воно ґрунтується на взаємодії між вихователем та вихованцем. Те що закладається в дитячий розум з малечку назавжди лишається в кожному з нас. Тому досить багато залежить від тих, хто оточує дитину, приклад поведінки частіше стає способом життя. Учні повинні знати не тільки історичне минуле своєї держави з її героями, а ще й орієнтуватися в сьогоденні.

Незламність, волелюбність, героїзм та мудрість – це ті закодовані слова, почувши які ми повинні відчувати гордість за свою державу. Наша країна сильна своїми патріотами, які не шкодують ні сил, ні життя заради свободи, заради перемоги, заради майбутнього. Форми і методи, які використовуються у виховній роботі досить різноманітні і всі вони спрямовані на те, щоб вихованці усвідомили вартість слова «патріотизм» - це не тільки набір звуків; значення набуває сакрального змісту і несе в собі незламність, волелюбність, героїзм та мудрість народу до якого ти належиш. Одним з головних завдань у національно-патріотичному вихованні є завдання по відродженню національної гідності та поваги до української нації і України. Діти повинні знати свій національний код, його вартість для кожного українця. Повернення до пізнання витоків національної культури сприятиме піднесенню національної гідності. Сучасне життя від кожного з нас вимагає бути життєво-компетентним, швидко вирішувати проблеми повсякдення. Але відсутність у людині національної пам’яті, буде сприяти духовному занепаду.

Отже, патріотичне виховання визначається як історично зумовлена сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної поведінки, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь [3].

Список використаних джерел

Книга одного автора

1. Шевченко Т. Кобзар. – Київ, 1985. - 48 с.
2. Сковорода Г. Сродность к богословію. // Повне зібр. творів, у 2-х т. – К.: Знання, 1973. – т. 2. [16, 329]
3. Сипченко В.І. Педагогіка: основні положення курсу: Навчальний посібник для студентів педагогічних інститутів. – Слов'янськ, 2000. – С.139

Стаття (публікація) в періодичному виданні

4. Офіційний вісник України, 2019. - № 41, стор. 75
5. Теорія і методика професійної освіти, 2022. - № 44, с.120
6. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні // Його ж. Вибрані праці: в 4 кн. М ..2005. Кн. 1. С. 127.

Драновська Світлана Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри
соціально-гуманітарної освіти
Комунального закладу
Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ СКОРБОТИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ

Вступ. Історія скорботи є частиною пам'яті українського народу. Пам'ять про трагедії – це державна політика щодо відновлення та збереження національної ідентичності, яка підвищує свідомість українців і дає можливість зрозуміти базовий набір цінностей: повагу до життя, права людини, рівність, гідність та честь.

Другий рік поспіль українці живуть в умовах сучасної повномасштабної війни росії проти України, яку історики називають найбільшою війною в Європі з часів Другої світової. Чимало жакіть війни, які раніше асоціювалися з останнім глобальним конфліктом, стали реальністю в Україні внаслідок воєнних злочинів російської армії та керівництва рф [1].

У ХХ ст. Україна стала територією, де тоталітарні режими скоїли акти геноциду – Голодомор 1932-1933 рр., здійснений советською владою, Голокост у роки Другої світової війни, який здійснили нацисти та депортація кримських татар у травні 1944 р. Фактично, Голокост став другим після Голодомору геноцидом, який було вчинено в Україні. Реальна часова дистанція між обома злочинами – менше 10 років, а українці, які пережили Голодомор 1932-1933 рр., стали свідками Голокосту.

Дослідженням питань Голодомору займаються сучасні науковці В. Курилів, Л. Гриневич, Я. Грицак, С. Кульчицький, які працюють з архівними джерелами та розкривають найкривавіші сторінки цієї трагедії: причини та наслідки політики советської влади на українських землях у 30-х рр. ХХ ст. Історики Я. Грицак, Г. Побережний, А. Руккас, А. Подольський І. Щупак у своїх працях розкривають ключові аспекти та складові Голокосту на теренах України та Європи: від історичних передумов, причин – до історії пам'яті про ці події в контексті сучасного вивчення історії України та всесвітньої історії та доводять, що Голокост є геноцидом.

Історикня Г. Бекірова присвятила свою наукову діяльність збору та дослідженню відеосвідчень жертв депортації, науковець С. Громенко досліджував ключові аспекти депортації кримський татар.

Мета статті – проаналізувати особливості комплексного підходу до вивчення історії

скорботи українського суспільства в системі підвищення кваліфікації педагогів.

У пам'яттєвій політиці про Голодомор, Голокост, депортацію кримських татар є особлива спільність – їх тривале замовчування державою. У час існування Союзного пам'яттє про ці трагедії функціонувала тільки на індивідуальному рівні, в той час як влада послідовно табувала висвітлення цих трагедій [2].

Пам'яттє про трагічні уроки історії України : Голодомор 1932-1933 рр., Голокост єврейського народу, депортація кримських татар, геноцид ромів часів Другої світової війни та російсько-українська війна 2022-2023 рр. є невід'ємною складовою формування системи цінностей, толерантності й прийняття іншої ідентичності у сучасному суспільстві. Академічна та шкільна освіта виступають ключовою частиною навчання пам'яттє. Поза сухими фактами та теорією, історія навчає толерантності, свідомості, людської гідності й поваги до інших членів суспільства.

У КЗ СОППО на курсах підвищення кваліфікації вчителі історії, громадянської освіти розглядають тему: «Історія скорботи ХХ ст.: Голокост, Голодомор, депортація кримських татар на території України», мета якої розглянути особливості навчання пам'яттє, як основу змістового та виховного потенціалу курсу «Історія», «Громадянська освіта»; узагальнити концептуальні основи історії Голокосту і Голодомору на території України; проаналізувати основні аспекти методики викладання даної тематики; визначити основні напрями формування цінностей на основі історії скорботи.

Під час опрацювання ключових понять цієї тематики педагоги визначають спільні моменти – замовчування владою та існування тільки індивідуальної пам'яттє про ці події, так як в той час як влада послідовно наносила заборону на висвітлення цих трагедій в контексті вивчення національної та всесвітньої історії.

Як відомо, вивчення історії в першу чергу, базується на документальних матеріалах. Тому, розглядаючи трагічні сторінки історії України, освітяни опрацюють маловідомі джерела, аналізують фактичний матеріал визначають ключові аспекти стратегій виживання та політики пам'яттє. Змістовним і логічним у цьому контексті є кейс «Історія колективної пам'яттє: Голокост». Учасники об'єднуються у п'ять команд і отримують картки із інформацією: «Я спала на верхньому ярусі», «Моя мама була у блоці номер 26», «Моя бабуся була в Освенцімі», «Моя прабабця була у Польщі», «Моя пра-прабабця пережила Голокост», тобто інформація у 5 поколінь пам'яттє. Від першої особи, використовуючи метод сторітелінг, учасники надають інформацію та аналізують вплив політики пам'яттє на історію поколінь.

Підсумовуючи результати кейсу, необхідно зазначити, що емоції з часом згасають: щось ми забудемо розказати, щось забудуть наші діти. І для внуків наші батьки будуть майже чужими. Загальновідомий факт – не всі ми багато знаємо про свій родовід. Імена прабабусь і прадідусів ми ще можемо згадати, а ось роки життя вже ні. Для пам'яттє важливо орієнтуватися, якими вони були, що полюбили. Наша загальна мета – зберегти історію, адже людина жива, поки живе пам'яттє про неї. Отже, це історія для майбутніх поколінь, яка через історичні факти і емоції має передати нам пам'яттє про минулі покоління.

Важливим аспектом у детальному висвітленні питань Голодомору та Голокосту є навчальні програми курсів за вибором для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти: «Голодомор 1932 – 1933 років в Україні: історія, уроки на майбутнє» [6] та «Історія Голокосту» [5], які педагоги аналізують на курсах підвищення кваліфікації.

Навчальна програма «Голодомор 1932 – 1933 років в Україні: історія, уроки на майбутнє» має на меті: сприяти формуванню особистості, яка визнає загальнолюдські та національні цінності й керується морально-етичними критеріями та почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці; виховання суспільної свідомості, зорієнтованої на актуалізацію патріотичного потенціалу, відчуття приналежності до власної країни, її історичних, політичних і культурних цінностей, а також настанову на демократичні пріоритети й злагоду в суспільстві; прищеплення нетерпимості до порушення прав людини

та застосування насильства для розв'язання суспільних питань, уміння знаходити порозуміння задля досягнення суспільно значущих цілей [6].

Розкриття ключових питань курсу розпочинається із розуміння людських прав як базових цінностей. Крім того, належна увага у програмі приділяється питанням спротиву і стратегіям виживання в умовах Голодомору, рятівникам, людям, які мовчали та людям Правди. Ці питання мають важливе значення для ґрунтового розуміння масштабів трагедії.

У той же час програма містить теми, які розкривають політику пам'яті про ці події у наступні роки: 1933 – 1980 рр., часи незалежності України та сучасне розуміння на міжнародному рівні вирішення питань Голодомору. Так, у період повномасштабного вторгнення РФ в Україну Європарламент визнав Голодомор геноцидом українського народу. Станом на 2022 р., Голодомор 1932 – 1933 рр. геноцидом українського народу визнали парламенти 23 країн світу [7]. Це значне досягнення європейського і українського суспільства у боротьбі за моральні і духовні цінності людства.

Щодо навчальної програми «Історія Голокосту», то головними елементами вивчення історії Голокосту є: сприяння формуванню знань з багатокультурної історії України, уявлень про міжнаціональні відносини та важливі аспекти історії різних народів України, зокрема єврейського народу; вивчення історії Голокосту в контексті історії України та всесвітньої історії, розвиток історичного мислення здобувачів освіти, яке передбачає загальне розуміння історичного процесу в його різноманітності й суперечності, застосування історичних знань і набутих компетентностей; сприяння формуванню національної самосвідомості та історичної пам'яті, усвідомлення значення уроків історії для сьогодення, виховання в учнів загальнолюдських духовних ціннісних орієнтацій, сприяння ствердженню ідей гуманізму, демократії, патріотизму та толерантності, посилення взаєморозуміння між народами на основі особистісного усвідомлення досвіду історії [5].

Розгляд основних аспектів програми починається із розуміння основних понять: язичництво, антисемітизм та ксенофобія, що дозволяє заглибитися в історію виникнення та поширення цих термінів, структурує інформацію та порівнює становище єврейського народу у різних країнах світу.

Ґрунтовну увагу курс приділяє питанням переслідування єврейського народу на теренах Європи у різні історичні періоди, ролі євреїв в економіці Західної Європи, ставлення різних народів до євреїв.

Ключовою частиною програми є вирішення «єврейського питання» у нацистській ідеології та його поширення у 30 – 40-х рр. ХХ ст. та роль нацистської антисемітської пропаганди у формуванні негативного ставлення до євреїв на території Європи.

Щодо методичних аспектів вивчення теми: «Голокост», то на думку І. Щупака викладання історії Голокосту потребує дотримання певних вимог: 1) розуміння Голокосту як складової національної та всесвітньої історії; 2) пояснення сутності Голокосту, коректність дефініцій; 3) пояснення передумов Голокосту; 4) Висвітлення антисемітського характеру нацистської ідеології; 5) наведення основних фактів реалізації «остаточного вирішення єврейського питання», що розкривають означену проблему, та точність у їх викладенні; 6) емоційний та особистісний (через долі конкретних людей) виклад навчального матеріалу, використання документів, свідчень, що пробуджують співчуття до жертв нацистів та повагу до героїв опору; 7) характеристика єврейського опору Голокосту; 8) згадування реакції країн та народів на Голокост; 9) увага до подвигу рятівників євреїв – Праведників народів світу; 10) підведення учнів до формування ними власних висновків на наукових та гуманістичних засадах, актуалізація матеріалу про Голокост, підкреслення важливості уроків Голокосту [8].

Ще одна трагедія, сторінки якої розгорталися на території нашої держави – депортація кримсько-татарського населення, яку запровадила советська влада у травні 1944 р., звинувативши весь народ у державній зраді та колабораціонізмі. Лідер кримських татар Мустафа Джемілев називає таку причину абсурдною, оскільки від початку війни всіх чоловіків призовного віку забрали на військову службу. Частина науковців називають інші

неофіційні причини переселення. Серед них – той факт, що кримські татари історично мали тісні зв'язки з Туреччиною, яку СРСР тоді розглядав як потенційного суперника. У планах Союзу Крим був стратегічним плацдармом у разі можливого конфлікту з цією країною, і Сталін хотів перестрахуватися від можливих саботажників та зрадників, якими він вважав татар [4].

Український історик С. Громенко досліджував питання депортації кримських татар розкриваючи причини, хронологію, чисельність населення, перебіг, жертви та статус Криму [3]. Інформацію науковець подає на одному ресурсі логічно та структуровано, тому її доречно використовувати в навчальному процесі для аналізу ключових питань трагедії.

Частина дослідників вважають, що депортація татар відповідає поняттю «геноцид», яке загально визнане в ООН. Науковці стверджують, що советський уряд мав намір знищити кримських татар як етнічну групу та цілеспрямовано йшов до цієї мети. У 2006 р. курултай кримськотатарського народу звернувся до Верховної Ради з проханням визнати депортацію геноцидом [4]. Але більшість історичних праць та документів примусове переселення кримських татар називають депортацією, а не геноцидом.

Висновок. Таким чином, необхідно зазначити, що сторінки вивчення історії трагедій на території України: Голодомору, Голокосту та депортації кримських татар не повинні зводитися до формального викладення фактів. Педагоги повинні осмислено доносити учням історичну правду про ті страшні події, навчаючи справедливості та толерантності. Під час опрацювання даних питань педагоги мають наголошувати на вшануванні всіх, хто боровся з нацизмом, сталінізмом, та всіх жертв; брати до уваги всі аспекти трагедій, акцентувати на їх людському вимірі та завданих стражданнях; особливо ґрунтовно розкривати сторінки руху опору місцевого населення проти існуючих режимів.

Історична спадщина трагедій на території нашої держави у ХХ ст., універсальна та стосується всього людства. До вивчення цієї теми слід залучати якнайширші верстви населення аби вони стали частиною культурного буття кожної людини.

Список використаних джерел

1. 8 травня Україна відзначатиме День пам'яті та примирення за європейською традицією. URL: <https://bit.ly/3HOPXK5>
2. Гон М. М. Голодомор, Голокост і Пораймос у політиці пам'яті України. URL: <https://bit.ly/42t4HpM>
3. Громенко С. Депортація кримських татар. URL: <https://bit.ly/3VHP8bF>
4. Депортація кримських татар у питаннях та відповідях. URL: <https://crimea.suspilne.media/ru/articles/71>
5. Навчальна програма для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти «Історія Голокосту». URL: <https://bit.ly/42CVOtT>
6. Навчальна програма курсу за вибором для учнів 10-11 класів «Голодомор 1932 – 1933 років в Україні: історія, уроки на майбутнє». URL: <http://resource.history.org.ua/item/0013896>
7. Чому для України важливо, щоб світ визнав Голодомор 1932-1933 років геноцидом. URL: <https://bit.ly/3nCwyVE>
8. Щупак І. Історія Голокосту у шкільних підручниках Польщі, Росії та України. URL: <https://old.novadoba.org.ua/shchupak>

Дудко Наталія Василівна
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти
Комунального закладу Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК В ОСВІТІ УКРАЇНИ

***Анотація.** Виховання патріота своєї Батьківщини за всіх часів було пріоритетним напрямом держави, тому в статті наголошено на актуальності цього завдання через акцент на змістове наповнення компонентів понять «патріот» та «патріотизм». Висвітлено основні напрями роботи зі школярами в патріотичному вихованні (духовно-моральний, історичний, політико-правовий, професійно-діяльнісний, психологічний).*

***Ключові слова:** патріот, патріотизм, патріотичне виховання, напрями патріотичного виховання, форми організації патріотичного виховання.*

Вступ. У сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства спостерігається девальвація духовних цінностей, що негативно впливає на суспільну свідомість більшості соціальних груп населення країни. Спостерігається тенденція зниження виховного впливу культури, мистецтва та освіти як найважливіших чинників формування патріотичного сприйняття. Як ніколи, саме в наш час стала дедалі помітнішою поступова втрата суспільством патріотичної свідомості, загострилося національне питання, втрачено справжнє значення і розуміння патріотизму. У цих умовах очевидна невідкладність вирішення на державному рівні найгостріших проблем системи виховання патріотизму в підростаючого покоління, як найважливіших і пріоритетних завдань освіти нашої країни.

Мета статті: уточнити поняття «патріотизм» та висвітлити основні напрями роботи зі школярами в патріотичному вихованні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Говорячи про необхідність патріотичного виховання населення в нашій країні, вважаємо доцільним розглянути такі ключові поняття, як «патріот» та «патріотизм». Загалом, розкриваючи поняття «патріотизм», можна трактувати його не тільки як любов до Батьківщини, а й повагу до своєї держави, нації, президента, армії. Узагальнюючи різні точки зору, можна сказати, що патріотизм – це уособлення любові до своєї Батьківщини, причетність до її історії, природи, досягнень, проблем, які є привабливими та невіддільними з огляду на свою неповторність та незамінність, що становлять духовно-моральну основу особистості, формують її громадянську позицію та потребу в гідному, самовідданому, аж до самопожертви служінні Батьківщині [1; 3; 4; 5].

Універсальність патріотизму та його соціальних функцій впливає з багаторівневості його інтерпретації. Патріотизм на особистісному рівні – це любов до Батьківщини, прагнення служити її інтересам і готовність, аж до самопожертви, до її захисту.

Патріотизм виступає як найважливіша, стійка характеристика людини, що виражається в її світогляді, моральних ідеалах, нормах поведінки. На макрорівні патріотизм являє собою значущу частину суспільної свідомості, що виявляється в колективних настроях, почуттях, оцінках у ставленні до свого народу, його способу життя, історії, культури, держави, системи засадничих цінностей [6, с.62].

Патріотизм являє собою не тільки найважливішу грань життя суспільства, а й джерело його існування і розвитку. Патріотизм є моральним підґрунтям життєздатності держави та виступає важливим внутрішнім мобілізуювальним ресурсом розвитку суспільства, активної громадянської позиції особистості.

Патріотизм нерозривно пов'язаний із духовністю. Будучи піднесеним почуттям,

незамінною цінністю, джерелом і найважливішим мотивом соціально значущої діяльності, він притаманний тій особистості, яка досягла значного духовно-морального і культурного рівня розвитку. Істинний, діяльнісний патріотизм передбачає безкорисливе, самовіддане (аж до самопожертви) служіння Батьківщині.

Аналізуючи різні підходи до розгляду поняття «патріотизм», можна виокремити його компоненти:

- **емоційний** (любов до Батьківщини, рідних місць, рідної мови, природи; повага до героїчного минулого своєї Батьківщини, до звичаїв і традицій народу; толерантне ставлення до інших національностей, їхньої культури);

- **інтелектуальний** (знання історії своєї Батьківщини; розуміння і розв'язання завдань, що стоять перед країною; усвідомлення свого патріотичного обов'язку; повага і гордість за гідність країни);

- **потребово-мотиваційний** (готовність і бажання захищати Батьківщину, служити її інтересам, примножувати своєю працею чесноти країни; дотримання та примноження традицій, звичаїв і звичаїв; вірність своїй Батьківщині, прагнення ставити суспільні інтереси вище за особисті);

- **діяльнісний** (активна і свідома участь у трудовій діяльності з поєднанням особистих і суспільних інтересів; дбайливе ставлення до власності країни).

Величезна роль у формуванні патріотів своєї країни відводиться системі патріотичного виховання. У Державній цільовій соціальній Програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року прописано: «Патріотичне виховання – це систематична й цілеспрямована діяльність органів державної влади, інститутів громадянського суспільства та сім'ї з формування у громадян високої патріотичної свідомості, почуття вірності своїй Батьківщині, готовності до виконання громадянського обов'язку та конституційних обов'язків щодо захисту інтересів Батьківщини» [5, с. 8].

У формуванні патріотизму в підростаючого покоління є свої особливості. Патріотизм виникає та проявляється як почуття, дедалі більше соціалізуючись і морально підносячись через духовне збагачення особистості. Процес розвитку почуття патріотизму нерозривно пов'язаний з його дієвістю, що виражається в активній соціальній діяльності, конкретних діях і вчинках, які здійснює особистість в ім'я Батьківщини.

Формування патріотизму передбачає опору на культуру і цінності свого народу. Здатність діяти в сучасному просторі, спираючись на моральні норми й естетичні почуття, складається на основі розвитку традиції, «живої пам'яті» предків. Як основний суб'єкт патріотизму виступає особистість, пріоритетним соціально-моральним завданням якої є усвідомлення своєї історичної, культурної, національної, духовної та іншої приналежності до Батьківщини, що визначає сенс і стратегію її життя.

Під патріотичним вихованням доцільно розуміти «скоординований спільний процес діяльності державних і громадських організацій із формування та розвитку у громадян почуття відданості своїй Батьківщині, готовності до виконання конституційного та військового обов'язку в умовах мирного та воєнного часу» [1, с. 26].

Під патріотичним вихованням підростаючого покоління в системі освіти розуміють систематичну і цілеспрямовану діяльність органів управління освітою та освітніх організацій з формування у підростаючого покоління любові до Батьківщини, патріотичних знань, переконань і установок, соціально позитивних відносин, поведінки і діяльності, потреби в самовдосконаленні.

У закладах загальної середньої освіти воно здійснюється за наступними основними напрямками:

- **духовно-моральний** (усвідомлення особистістю вищих цінностей, ідеалів, орієнтирів);

- **історичний** (усвідомлення неповторності Батьківщини, гордості, відповідальності за те, що відбувається в суспільстві, вивчення історії, захисту від зовнішніх загроз);

- **політико-правовий** (розуміння військового, конституційного обов'язку, основних положень концепції безпеки, правових процесів);
- **патріотичний** (виховання духовно-моральних рис, що формують громадянську позицію особистості, готовність до військової служби);
- **професійно-діяльнісний** (формування відповідального ставлення до праці, пов'язаної зі служінням Батьківщині; успішне виконання службових обов'язків);
- **психологічний** (виховання психологічної стійкості, готовності до виконання складних і відповідальних завдань, уміння зняти психологічну напруженість).

Виділені напрями можуть бути ефективно реалізовані в системі безперервного патріотичного виховання.

При цьому сформульовані цілі та завдання патріотичного виховання в інтегрованому вигляді містять у собі елементи більшості інших видів виховання: громадянського, правового, екологічного, фізичного тощо. І це не випадково, оскільки саме патріотичне (поряд із духовно-моральним) виховання має універсальну та інтегративну природу порівняно з іншими видами виховання.

Виховний процес на практиці єдиний, має цілісний і системний характер, його можна розділити на види лише умовно. Інтегративність виховання як принцип його функціонування дає можливість виокремити внутрішні зв'язки процесу за цілями, змістом, формами, методами, результатами.

Висновок. Запропонована класифікація основних напрямів патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти дає, на нашу думку, змогу глибоко й комплексно представити цільові, змістовні й технологічні характеристики патріотичного виховання як соціокультурного процесу. Спираючись на запропоновану класифікацію, можна не тільки подолати фрагментарність і однобічність у розкритті сутності та змісту патріотичного виховання, що часто трапляються, а й дасть змогу цілеспрямовано вивчати його основні напрями – *духовно-моральний, історичний, політико-правовий, професійно-діяльнісний, психологічний.*

Список використаних джерел

1. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа українських Карпат*. 2015. №. 12-13. С. 26-37.
2. Методика військово-патріотичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти: методичні рекомендації / Тимчик М. В. (ред.), Остапенко О. І., Бінецький Д. О., Касіч Н. П. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 91 с.
3. Остапенко О. І. Військово-патріотичне виховання в системі пріоритетів державної політики. *Фізичне виховання в рідній школі*. 2016. Т. 5. №. 106. С. 40-43.
4. Остапенко О., Зубалій М. Концепція військово-патріотичного виховання в системі освіти України (проект). *Теорія і методика хортингу*. 2015. №. 3. С. 62-68.
5. Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-na-period-do-2025-roku>
6. Ostapenko O., Timchuk M. Військово-патріотичне виховання старшокласників в умовах ідейно-світоглядної конфронтації. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*. 2021. Т. 25. №. 2. С. 62-73.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ В ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Страшний та моторошний ранок ми пережили 24 лютого 2022 року. Ранок, який розділив наше життя на «до» і «після». Снівся якийсь чарівний сон, який перервали звуки вибухів. Спочатку не хотілося навіть відкривати очі і усвідомлювати те, що це війна. «Війна» - слово, яке врзалося і закарбувалося на серці чорною страшною міткою, про неї діти лише чули зі спогадів бабусі та дідуся, читали в книгах, дивилася фільми і, навіть, увияти не могли, що стануть свідками ...

Проїшов рік... Ми починаємо аналізувати, згадувати, що відбулося, як це позначилося на нашому житті, світосприйнятті, зміні цінностей. При цьому всьому вражає героїзм, самовідданість, готовність жертвувати ради перемоги наших людей.

Формування патріотичних цінностей – щоденна робота, особливо зараз, коли наша держава перебуває в стані війни. Нині все поєднано: і патріотизм, і громадянськість, і глибокі емоційні переживання за свою державу, за народ, за родину. Сьогодні потрібні нові підходи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості, які покликані дати новий імпульс формуванню в Україні громадянського суспільства.

У різні часи та епохи у всіх цивілізованих державах сім'я, школа, суспільство ставило перед собою завдання виховати громадянина, патріота своєї країни. Сучасне суспільство докорінно відрізняється від суспільства перших років незалежності України. Після революції Гідності 2014 року, а особливо після початку російської агресії на нашу Батьківщину в українців яскраво окреслилися почуття самопожертви за державу, національний солідаризм і відповідальність за її майбутнє. Заради гідного життя багато хто готовий вийти із зони власного комфорту, пожертвувати своїм часом, коштами та найдорожчим- життям, аби завтра їхні діти жили в чесній справедливій державі, де існують чіткі прозорі правила, де знають ціну рідній землі.

Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувати в учнів громадянсько - активні, соціально- значущі якості, які вони можуть проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом рідного краю, народу та Батьківщини, реалізацією особистісного потенціалу на благо української держави. Патріотизм на сьогодні є нагальною потребою:

- держави, якій потрібно, щоб усі діти стали національно свідомими громадянами- патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі;
- особистості, яка своєю діяльнісною любов'ю до Батьківщини прагне досягти взаємності з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності;
- суспільства, яке зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості здійснювався на моральній основі.

Патріотичне виховання є складовою частиною загального освітнього процесу і пронизує всі сторони життя: соціальну, економічну, політичну, правову, педагогічну.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників

антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. Також національно-патріотичне виховання має здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013-2014 років, Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією, війни російської федерації проти України.

У Новій українській школі виховний процес є невід'ємною частиною всього освітнього процесу й орієнтується на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, честь, чесність, повага до життя, повага до самого себе та до інших людей), соціально- політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довілля, повага до закону, солідарність, відповідальність).

Актуальність патріотичного виховання зумовлюється процесом формування в Україні єдиної політичної нації.

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- участь у громадсько-політичному житті країни;
- повага до прав людини; - верховенство права;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- рівність усіх перед законом;
- готовність захищати суверенітет та територіальну цілісність України.

Патріотичне виховання у навчальних закладах здійснюється під час проведення навчальних занять, через систему виховних заходів, гурткову роботу, проведення екскурсій, написання науково-дослідницьких робіт.

Педагоги у своїй роботі керуються Конституцією України, Концепцією Національно-патріотичного виховання, Національною програмою «Діти України», нормативними документами, наказами, розпорядженнями Президента України, Міністерства освіти і науки, обласного управління освіти.

Сьогодні у навчальних закладах України панує національний дух, усі урочисті заходи проводяться з використанням національної і державної символіки, українського традиційного одягу. Класні керівники на виховних годинах, вчителі-предметники відкривають перед учнями яскраві сторінки історії української держави, вчать розуміння і необхідності дотримання норм і принципів чинного законодавства України, поваги до прав і свобод інших людей, шанобливого ставлення до державних символів. Педагогічний колектив спрямовує свої зусилля на виховання учнів у дусі патріотичного обов'язку, готовності до військової служби. Розвитку інтересу до військової професії та служби в Збройних Силах України сприяють заходи до Дня захисника України, Дня перемоги, День козацтва. Вчителями фізичної культури проводяться Козацькі розваги, спортивно-патріотичні змагання присвячені переліченим дням.

Уже багато років впроваджується у шкільному житті Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»). Вона стала невід'ємною складовою національно-патріотичного виховання учнівської молоді. Виховна система гри «Джура» включає в себе постійну роботу у школі протягом усього навчального року, дає можливість залучити до спільної дії учнів, педагогів, батьків, представників місцевого самоврядування та громадських організацій. Виховна система гри «Джура» базується на козацьких і

пластових традиціях. Така форма виховної роботи з учнівською молоддю є надзвичайно ефективною та актуальною, зважаючи на складні військово-політичні умови, що нині склалися в Україні. Високий рівень обороноздатності України може бути забезпечений не стільки новітніми зразками зброї, але, у першу чергу, високим рівнем патріотизму громадян, наявністю в них потрібних умінь та навичок із загально-військових дисциплін, вміння зберегти своє життя і здоров'я в умовах надзвичайної ситуації та військового конфлікту, надання першої допомоги, а головне – їхньої готовності захистити Україну від будь-якого агресора. Народ патріот – непереможний.

З моменту повномасштабного вторгнення на територію суверенної України одним із напрямків національно-патріотичного виховання в навчальних закладах є організація волонтерської діяльності. Із самого початку активізувався волонтерський дух, що охопив не тільки Україну, але й увесь світ. З перших днів війни (з 24 лютого 2022) в нашому навчальному закладі волонтерський рух набув іншого - масштабного значення.

У вільний від основної роботи час працівники ліцею, батьки, учні та наші випускники в'язали шкарпетки; сортували, пакували та відправляли у волонтерські центри продукти харчування, засоби гігієни, медикаменти, матраци, які приносили всі небайдужі мешканці масиву, та всі, хто міг надати допомогу.

Розуміючи гостру потребу на передовій, в нашому закладі організовано плетіння маскувальних сіток для наших захисників, для їх виготовлення долучилися як наші працівники, так і учні, і їх батьки (нарізали на смужки тканину, розпускали мішковину на нитки, фарбували тканину та мішковину у потрібні кольори).

З наближенням холодів збирали віск, картон та жерстяні банки для виготовлення окопних свічок, щоб вони зігрівали холодними ночами та передали нашим захисникам часточку домашнього тепла, якого їм так бракує далеко від рідних.

Напередодні Різдва, великодніх свят були проведені акція «Різдвяний кошик», «Великодній кошик», до якої долучилися як педпрацівники, так і учні та їхні батьки.

Вихованці дошкільної групи та учні закладу постійно виготовляють обереги для наших воїнів, малюють малюнки на патріотичну тематику, складають вірші та пісні на честь захисників України.

Волонтерство сприяє вихованню юних патріотів України на засадах національної гідності, високої самосвідомості та активної громадянської позиції. Добрі справи, здійснені школярами, прилучають їх до благодійності, демонструють їхній патріотизм, милосердя, уміння розуміти проблеми оточуючих та бажання безкорисливо допомагати своїм співвітчизникам заради миру і спокою в Україні, заради єдності Батьківщини.

Коли ти щось робиш, а не сидиш весь день у чотирьох стінах, гортаючи стрічку новин, займаєшся роботою, якою в мирний час, напевно, не займався б, робиш те, що принесе користь - це відволікає від сумних думок. А, якщо діти будуть бачити і долучатимуться до волонтерської діяльності, то вони будуть рости добрими, милосердними, готовими прийти на допомогу, не зважаючи на свій вільний час. Наша сила – в єдності. Ми віримо в ЗСУ, Україну та Перемогу. І робимо для цього все, що можемо – кожен на своєму місці.

Великий виховний потенціал має така дисципліна як історія України. Небайдужими залишають молодь історичні приклади прояву патріотизму однолітків (бій під Крутами, національний молодіжний рух в західній Україні, «живий ланцюг» на підтримку незалежності України у 1990 році, участь студентства в подіях Майдану та російсько-українській війні). Живим прикладом мужності і героїзму є захисники України, що боронили країну в минулому і зараз обороняють нашу державу від російської агресії. Як відомо, велике починається з малого. Любов до України починається з любові до рідного дому, рідної малої батьківщини. Однією із складових патріотичного виховання є краєзнавча діяльність. Велику роботу в цьому напрямку проводить вчитель історії під час підготовки учнями матеріалів для участі в краєзнавчій конференції («Історія однієї вулиці», «Стежками рідного села»,

«Історія Грязнянського цукрового заводу»), конференції «Герої сучасності серед нас».

Провідна роль у вихованні молоді належить українській мові як духовному стержню нації. Рідна мова – найважливіший засіб патріотичного виховання. Вона була і є важливою сферою впливу на національну свідомість молоді. Ще В. Сухомлинський зазначав, що в руках педагога слово є могутнім виховним засобом, яке здатне піднести, звеличити людину в її власних очах, утвердити її патріотичну свідомість і громадянську гідність, на все життя відкрити в її серці невичерпні й вічні джерела любові до своїх предків. У навчальному закладі велика увага приділяється збереженню і примноженню духовних цінностей, культурних національних традицій, шанобливому ставленню до української мови. Свідченням цього є такі щорічні заходи, як тематичні вечори вшанування видатних українців, «Дні української писемності та мови, «Дні рідної мови», літературно-музичні композиції до дня народження Т. Г. Шевченка, Лесі Українки.

Наші учні щороку беруть участь в Міжнародному конкурсі знавців рідної мови імені Петра Яцика, мовно-літературному конкурсі учнівської і студентської молоді імені Тараса Шевченка, мовознавчій грі “Соняшник”, онлайн-олімпіадах з української мови та літератури та конкурсі “Будьмо гідними” на сайті “Всеосвіта”, обласному конкурсі «Проба пера».

У навчальному закладі згідно Концепції Нової української школи створено сучасну бібліотеку, яка є ресурсним осередком і експериментальним майданчиком для учнів і вчителів. Це те місце, де саме почуття гідності, національної приналежності, патріотизму доноситься через книги, через зустрічі з кращими представниками української нації, той мотивуючий інструмент, який надихає дитину до наслідування кращих зразків патріотичної самосвідомості. Від того, чи читають наші діти, що читають і як читають, залежить їхній сьогоднішній успіх і завтрашня доля, а в цілому, і доля України та її майбутнє. Шкільний бібліотекар виважено підходить до організації візуального простору з питань патріотичного виховання, враховуючи актуальність та оперативність. Це - постійнодіючі книжкові виставки і тематичні полиці, виставки однієї книги, віртуальні виставки, виставки-експозиції («Українська героїка», «Історія нескорених», «Революція Гідності. Ми маємо пам'ятати», «Небесна Сотня» тощо). Актуальними є покази фільмів на патріотичну тематику, вебмандрівки, літературні години.

Плануючи роботу в школі з виховання патріотичних цінностей велика увага відводиться співпраці з батьками, адже батьки також повинні мати сформовані життєвотворчі компетентності, щоб забезпечити формування громадянина, інтегрованого в сучасне суспільство. Велике значення має пропаганда знань про українську культуру, орієнтація на позитивні результати діяльності щодо засвоєння певних національних цінностей у родині, сім'ї. Завдяки постійному спілкуванню в родинному колі вдосконалюються комунікативні здібності, лексична компетентність, мислення, формується почуття вдячності до захисників Вітчизни, гордості за рідну державу.

«Сьогодні мужність має ім'я, і це ім'я – Україна. У мужності є обличчя – це обличчя українців і українок, які протистоять російській агресії. Сьогодні Україна сильна, тому що вся нація бореться за кожен вулицю, за кожен дім. Ви подарували надію всім нам. Слава країні європейських героїв. Слава Україні!» – сказала Президент Європейського Союзу Урсула фон дер Ляен у зверненні до Європейського парламенту «Про становище Союзу» у 2022 році

«Україна після перемоги у війні стане однією з найпотужніших націй і важливою складовою європейської спільноти», – переконаний Президент Латвії Егілс Левітс. І все світове українство вірить, що саме так і буде.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н.В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів. Київ, Фенікс, 2022

2. Єрохіна Н.М. Організація національно-патріотичного виховання в умовах воєнного стану: стаття на онлайн-платформі «На Урок» <https://naurok.com.ua/organizaciya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-umovah-voennogo-stanu-323884.html>

3. Звернення Президентки фон дер Ляєн «Про становище Союзу» у 2022 році. https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/zverнення-президентки-фондер-ляєн-про-становище-союзу-у-2022-році_uk?s=232

4. Кривцова Н.М. Патріотичне виховання в освітньому просторі шкільної бібліотеки : стаття в науково-методичному журналі «Шкільний бібліотекар», 2019

5. Президент Латвії розповів, якою бачить Україну після перемоги у війні. <https://www.euointegration.com.ua/news/2022/09/11/7146563/>

Захарченко Олександр Сергійович,

керівник гуртка
комунального закладу – центру
позашкільної роботи
Путивльської міської ради

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАСОБАМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МАСОВОЇ РОБОТИ НА ГУРТКУ

Сьогодні гасло «Слава Україні! Героям Слава!» - це не просто слова, це виклик тим силам, які хочуть знищити нашу державу. Нового значення та сенсу для кожного українця набули слова гімну - «душу й тіло ми положим за нашу свободу». Кожен воїн який зараз допомагає Україні зберегти нашу цілісність - герой. Він готовий покласти своє життя за Батьківщину.

В умовах сьогодення, перебування України у стані війни через повномасштабний напад російської федерації, особливо важливу увагу заслуговує дослідження питання національно-патріотичного виховання. [4].

Одним з напрямків реформування позашкільної освіти в Україні є національно-патріотичне виховання юних громадян. Першочергового значення набувають завдання відродження національно-етнічного самоусвідомлення дітей і молоді, формування почуття національної гідності, повага до своєї історії та національних і державних символів, повазі до прав людини, готовності до природоохоронної діяльності, толерантного ставлення до цінностей та переконань представників іншої культури, а також до регіональних і національно-мовних особливостей, готовності захищати суверенітет і територіальну цілісність України. [3].

Розбудова України як суверенної держави ставить перед позашкільним закладом відповідальне і складне завдання – виховати високодуховне, національно свідоме підростаюче покоління, патріотів своєї Батьківщини, спадкоємців і продовжувачів національно-патріотичних традицій. Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, школи, інших соціальних інститутів із формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Виділяючи головні аспекти національного, патріотичного та громадського виховання дітей, К. Ушинський вважав, що справжня любов до Батьківщини повинна поєднуватись із знанням її мови, мистецтв, кращих традицій і звичаїв народу. [7,с.47].

Почуття патріотизму – основа духовного життя кожної людини, її прагнення до волі

та процвітання своєї країни. Патріотизм становить одну з найважливіших складових частин національного світогляду і поведінки людини у її ставленні до рідного краю, до інших націй і народностей. Збереження історико-культурних традицій народу, знання героїчного минулого – це основа патріотичного виховання учнівської молоді.

Але в умовах українських реалій, коли багато речей викликають у суспільстві негативне ставлення, виховувати справжніх патріотів дуже складно. Чи є сьогодні альтернатива патріотизму? Мабуть, ні. І якщо в суспільстві буде панувати безлад та колективна безвідповідальність, нехтування долею рідної країни, це призведе до бездержавності і ще гіршого життя...

Для педагогічного колективу нашого закладу національно-патріотичний напрямок роботи був і залишається пріоритетним. Формування громадянина - патріота України, підготовленого до життя, з високою національною свідомістю, виховання громадян, які здатні побудувати громадянське суспільство, в основу якого були б закладені та постійно втілювалися демократія, толерантність та повага до прав людини, набуває сьогодні особливого значення. Патріотизм у сучасному розумінні – це відчуття того, що на моєму гуртку, закладі, місті, країні все мене стосується, все залежить від мене [5].

Громадянсько - патріотичний напрямок виховання дітей у нашому закладі складається з:

- громадянської освіти та громадянського виховання;
- військово - патріотичного виховання;
- правового виховання;
- морально - етичного виховання на основі вивчення традицій українського народу.

Вище перелічені складові громадянсько - патріотичного напрямку виховання реалізуються в закладі різними шляхами. Патріотичне виховання - це формування патріотичних почуттів, виховання готовності до захисту Батьківщини, воно покликано спонукати до фізичного вдосконалення, вивчення бойових традицій українського народу.

Найбільш поширені масові заходи, які проходять в позашкільному закладі, з національно-патріотичного виховання – це відзначення державних та релігійних свят, знаменних подій у житті закладу, проведення тематичних вечорів («Ой роде наш красний, роде наш прекрасний», «Українці про сім'ю, рід і родинне виховання», «Ми пишаємося твоїми синами, Україно!»), конкурсів, фотовиставок «Україна – це ми!» (до Дня Соборності України), виставок (вихованці взяли участь в обласній заочній виставці-конкурсі «Український сувенір», в роботах яких поєднуються національні художні та виховні традиції з елементами творчого мислення сучасних майстрів), експедицій (обласна експедиція учнівської молоді «З родини йде життя людини» в межах соціально-освітнього проекту «Кровна родина»), зустрічей з відомими, творчими людьми нашого краю, з волонтерськими організаціями Samaritan's Purse, БО «Крапелька добра», участь вихованців в організації загальнодержавних свят – День Незалежності «Україна – європейська держава», «Соборність України – основа державності», «Чорнобрівцево - любисткова Україно!»); День Українського козацтва («Виникнення українського козацтва. Запорізька Січ», «Перша Конституція України гетьмана Пилипа орлика», «Історія герба свого міста»); День Збройних Сил України («Сильні духом»), до Дня матері («Я люблю тебе мамо»), до Дня народження Т.Г. Шевченка («Велич і безсмертя великого генія українського народу Т.Г. Шевченка», «І лине над землею Шевченкове слово...»).

З метою організації національно-патріотичного виховання в закладі проводяться бесіди, години спілкування з вихованцями на теми: «Патріотизм – нагальна потреба України», «Моя земля – земля моїх предків», «Люблю я свій народ – ціную його звичаї», «Наша Вітчизна – Україна», «Я – громадянин і патріот держави».

У рамках посилення виховного потенціалу родини, створення умов для забезпечення духовної єдності поколінь, з надією та вірою у перемогу України вихованці нашого позашкільного закладу взяли участь в заочному конкурсі малюнків «Українська родина – міцна і єдина» в межах обласного соціально-освітнього проекту «Кровна родина».

З метою формування національної самосвідомості, відновлення історичної справедливості, виховання наполегливості у роботі та любові до української народної творчості вихованці стали переможцями у Всеукраїнському блиц-конкурсі «Український орнамент Перемоги».

В організації роботи по формуванню патріотичної свідомості важливе місце займає краєзнавча робота.

Разом з працівниками історико-краєзнавчого музею проводимо своєрідні екскурсії у минуле краю, його історію, культуру, обряди. Це такі заходи як: «Урок духовності», історична подорож «Втрачена спадщина», культурно-просвітницька година «Слово о полку Ігоревім - пам'ятка давньоукраїнських літературних часів Київської Русі».

Велику роль у патріотичному вихованні дітей відіграють також екскурсії та походи.

Національно-патріотичне виховання дітей – це навчання демократії, важливий засіб формування політичної культури. У стінах позашкільного закладу плекається громадянин, який перейме на свої плечі тягар з плечей старших поколінь, діятиме і мислитиме по-новому, нестандартно, буде активним перетворювачем життя.

Набуття Україною статусу незалежної держави поставило перед суспільством завдання створити ефективну систему національного виховання дітей, молоді, одним із головних напрямків якого є патріотичне виховання. У зв'язку з цим постає гостра проблема необхідності активізації патріотичного виховання дітей позашкільного закладу, метою якого є створення основи майбутньої громадянської позиції членів українського суспільства.

Почуття любові до України, глибока повага до вікових народних традицій – невичерпні джерела духовності, моральності та культури сучасної людини. Знання рідного краю духовно збагачує її, виховує нездоланну відданість Батьківщині, вчить шанувати свій народ та інші народи, що здавна пліч-о-пліч жили і працювали в Україні. Виховання патріотизму починається з прищеплення любові до рідного краю, вивчення його історії, природи. А з любові проростає почуття поваги до своєї «малої батьківщини», її історії, народних традицій та звичаїв, що примушує дбайливо ставитися до рідної землі.

Таким чином, через знайомство з героїчним минулим свого регіону, а потім і всього українського народу, у молоді формується національна свідомість, виникає прагнення визначити своє місце у зміцненні України як самостійної незалежної держави [6].

Список використаних джерел

1. Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>

2. Луговська С. О. Виховання патріотичних цінностей – пріоритетне завдання сучасної української школи / С. О. Луговська // Виховна робота в школі. – 2013. – № 8. – С. 14–18.

3. На шляху до української національної школи /Ред. кол.: В. Панасик, М. Яворський, М.Людкевич. – Львів, 2000.

4. Нестор Віталій. Національно-патріотичне виховання в Україні та його особливості на сучасному етапі розвитку України [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/2022-11-28/natsionalno-patrioticheskoe-voospitanie-v-ukraine-i-ego-osobennosti-na-sovremennom-etape-razvitiya-ukrainyi/49193>.

5. Пододименко О.О. Національно-патріотичне виховання молоді як один із пріоритетних напрямів у сучасній школі. [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://pododimenko.blogspot.com/2016/03/blog-post_93.html.

6. Роль краєзнавчого матеріалу у формуванні патріотичної свідомості учнів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://content.e-schools.info/monastyryska/library/>

7. Ушинський К.Д. Теоретичні проблеми виховання. Вибрані педаг. твори у 4- х т.- К.,1995. – Т.4.

Зудінова Ірина Віталіївна
керівник гуртка, керівник гуртка –методист
комунального закладу – центру позашкільної
роботи Путивльської міської ради

НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГУРТКІВЦІВ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПОЗАШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Сьогодні питання національно-патріотичного виховання в позашкільних закладах освіти опинилися в центрі уваги не лише громадськості, а й владних структур: від імені останніх заговорили про духовність, патріотичне і навіть фізичне виховання підростаючого покоління, готового до вступу до лав захисників рідно краю.

Минулі роки девальвації духовних, народних цінностей негативно вплинули на суспільну свідомість більшості соціальних та вікових груп населення країни, мистецтва та освіти як найважливіших факторів формування патріотизму.

Зрозуміло, що для сучасних закладів освіти найактуальнішою є проблема виховання майбутніх громадян, творців матеріальних та духовних цінностей, носіїв людської гідності та порядності, охоронців національних традицій та патріотизму.

Захист Української держави є справою усієї нації. Наша Батьківщина, як незалежна європейська держава, вимагає дійсного військового захисту. Посилення та реформування Збройних Сил України, на які покладена відповідальність за оборону України, захист її суверенітету, висуває підвищені вимоги до свідомості, самосвідомості, мотивації, життєвих настанов і ментальності військовослужбовців. Все це безпосередньо формується й розвивається в процесі патріотичного виховання. [2]

На сьогоднішній день патріотичне виховання усіх ланок освіти є предметом уваги з боку Президента України, Верховної Ради, Уряду та науковців. [5]

Безумовно починати відновлювати позаминулі втрати нашого суспільства щодо формування патріотичної свідомості та зростання тенденції престижу військової та державної служби ніколи не пізно, але ефективніше закладати зерня патріотичного виховання у серця дошкільнят. Одним із шляхів вирішення проблеми патріотичного виховання дітей дошкільного віку у освітньому просторі позашкільного закладу є звернення до народної культури та мистецтва, їх багатих художньо-естетичних традицій, які сприяють комплексному впливу на формування та розвиток особистості (духовно-моральне, художньо-естетичне, трудове, національне та патріотичне). Відомо, що життя та прогрес будь-якого народу обумовлені духовним збагаченням людей, що передаються з покоління до покоління шляхом збереження та розвитку народної культури. На думку відомого етнопедогога Г. Н. Волкова: «Моральне здоров'я нації визначено історичним корінням духовного життя народу. Без історичного коріння немає народу. Дерево без коріння сохне та гине». [6]

Одним словом можна сказати, що народне мистецтво – це харчування душі і серця дитини всім найвищим, шляхетним і прекрасним; "харчування" красою. Народний дух, якщо він увібраний з дитинства, стає невід'ємним надбанням людини, він ніби просочує її нервову систему і керує надалі її вчинками. Національна культура виступає детермінуючим фактором соціального та біологічного в особистості дитини. Сукупні засоби народного мистецтва ведуть до розвитку у вихованців основних структурних компонентів духовності особистості – інтелектуального, емоційного, комунікативного, творчого, вольового. [3]

Сьогодні «виховати людину-гуманіста, яка має широкі інтереси, серйозні духовні запити, патріота та інтернаціоналіста, людину, здатну до творчої праці в будь-якій галузі, неможливо без опори на народне мистецтво та національну культуру», стверджує К. І. Чорна, відводячи особливу роль народному мистецтву у вирішенні зазначеної проблеми. [2]

Розглядаючи проблеми національно-патріотичного виховання з урахуванням сучасних умов, рекомендується починати виховання з національного (мова, пісні, звичаї, традиції).

Національне виховання надає особистості самобутності, індивідуальності, наділяє її своїм менталітетом, духовністю. Поняття національного, міжнародного, планетарного (загальнолюдського) – взаємопов'язані і взаємозбагачуючі, якщо їх штучно не розділяти. [2]

Неможливо не погодитись, що національне мистецтво – це той будинок, з якого діти вирушають дорогами світового мистецтва, тому мистецтво свого народу має бути відчутним. Саме тому величезного виховного значення набуває прилучення до джерел народного мистецтва з раннього віку. [6]

Виховне значення народного мистецтва неодноразово описані у багатьох педагогічних джерелах та безумовно підтверджується педагогічною спільнотою. З чого зрозуміло, що використання народного мистецтва в процесі виховання наймолодшого покоління українців ніколи не було випадковим спонуканням чи модою, а завжди виступало у тісному зв'язку з педагогічними та художніми завданнями дошкільної педагогіки, практичної реалізації яких багато в чому сприяло народне мистецтво. Треба звернути увагу на те, що маленьким дітям дошкільного віку ще не доступне уявлення про Батьківщину. Виховання в цьому віці саме і полягає в тому, щоб підготувати ґрунт для них, виростивши дитину в атмосфері, насиченій живими образами, фарбами її країни, її народу, її Батьківщини. [2]

В процесі вивчення питання національно-патріотичного виховання наскрізною лінією крізь всі джерела проходило судження про те, що народ живе, поки живе його культура, щоб зберегти народ, необхідно зберегти його культуру. Продовжуючи міркувати з цього питання можна зазначити, що прилучення дітей до народного мистецтва сприяє розкриттю багатства культури українського народу, пробуджує патріотичні почуття та виховує почуття національної гордості, усвідомлення цінності культури українського народу та єдності нашої Держави.

У словнику «Естетика» дано таке визначення поняття «народне мистецтво». Народне мистецтво – це синтетичне за характером мистецтво, що спочатку пов'язане з трудовою діяльністю людини і представляє водночас матеріальну та духовну культуру. Це означає, що народне мистецтво – це створені народом на основі колективного досвіду, національних традицій фольклор (перекази, казки, епос), музика (пісні, мелодії, п'єси), танці, театр (драма, театр ляльок), архітектура, образотворча та декоративна -прикладне мистецтво. [6]

Визначаючи народне мистецтво як цілісне явище, фахівці виділяють його основні особливості: колективний початок, традиції, яскраво виражене етнічне ядро, стійкість тем та образів, універсальність мови, спільність духовних цінностей. Твори народного мистецтва відображають життя та побут людей, їх уявлення про світобудову, обряди, свята. Унікальний і багатий на свій зміст досвід, накопичений у народному мистецтві (усна народна творчість, музичний фольклор, декоративно-ужиткове мистецтво) можуть бути важливим засобом у вихованні підростаючого покоління у освітньому просторі сучасного позашкільного закладу. [3]

Зважаючи на те, що народне мистецтво – це своєрідний синтез мистецтв то лише комплексний підхід використання народного мистецтва у вихованні дітей здатний принести успішний результат. На необхідність комплексного вивчення різних видів народного мистецтва вказують більшість провідних спеціалістів у напрямку національно-патріотичного виховання які вважають, що використання народного мистецтва не лише сприяють виявленню специфічних художніх функцій різних видів народного мистецтва, а й загальних закономірностей розвитку загалом. [6]

Будучи складовою народної культури, декоративно-прикладне мистецтво покликане прикрашати, перетворювати і облагороджувати предметний світ. Не можна не погодитися з твердженням про те, що в наш час декоративно-ужиткове мистецтво все більш активно проявляється як одне з втілень творчої сили українського народу, сприяє формуванню та розкриттю багатосторонньо розвиненої особистості маленького громадянина України.

Велике значення на вирішення виховних завдань щодо формування основ

національно-патріотичної свідомості у наймолодших вихованців позашкільних навчальних закладів надається також фольклору. Адже фольклор – це скарби як народної поезії, прози, музики, а й народної педагогічної думки. Саме у фольклорі тисячолітнім народним педагогічним досвідом відібрано найприродніші та необхідні форми розвитку мовлення, музичних та поетичних здібностей, логічного та образного мислення, кмітливості, гумору, сатири, трудових та фізичних навичок. І не просто відібрані, як сума якихось сухих методичних прийомів, а втілені у художній формі. [2]

Розглядаючи вироби декоративно-ужиткового мистецтва, слухаючи твори усної народної творчості, дитина набуває необхідних знань про історію та життя своєї країни, свого народу, про працю та заняття людей, вчиться розуміти прекрасне, розрізняти добро і зло, справедливість та несправедливість.

Отже, можна дійти висновку у тому, що найбільш сприятливі умови для формування патріотизму в сучасній системі освіти закладені у позашкільній освіті, оскільки вона не обмежується освітніми стандартами, орієнтована на індивідуальні особистісні задатки, на інтереси та здібності дітей, забезпечує великі можливості самовизначення та самореалізації вихованців, сприяючи творчому розвитку, соціальному формуванню патріотичної свідомості. Адже позашкільна освіта організована на засадах вільного вибору у творчій невимушеній атмосфері. В освітньому просторі позашкільного закладу поступово, ненав'язливо та найефективніше сформується у вихованців такі якості, як відповідальність, працьовитість, самоорганізація, комунікабельність, повага до оточуючих, дружелюбність та колективізм, взаємодопомога та взаємовиручка.

Ось чому для виховання патріотів, гідних громадян своєї країни, необхідно прищеплювати та розвивати з малечку у дітях почуття гордості приналежністю до своєї країни та виховувати повагу до свого народу, до своєї культури, до національних традицій. Освітнє середовище сучасних позашкільних закладів освіти дає нам ці можливості передавати майбутньому поколінню українців багатомісячній накопичений пращурами ресурс знань. Народне мистецтво зрозуміло і близьке дітям, воно доступне для його сприйняття. І це особливо важливо сьогодні, коли національно-патріотичне виховання в закладах освіти України в час російсько-української війни знаходиться у стадії переосмислення контекстів.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. / І. Д. Бех / – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Виховання громадянина, патріота, гуманіста. Навч.-метод. посібник / К. І. Чорна – К.: ТОВ «ХІК», 2004. – 96 с.
3. Електронний фонд бази даних Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності [Текст] // Дошкільне виховання. – 2003. – № 2. – С. 3–8
5. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави / Педагогічна газета. – 2000. – № 6 (72), червень. – 6 с.
6. Українська народна педагогіка [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/library/stelmahovych_narped.pdf

Ідріс Наталія Олексіївна,
вчитель історії Комунальної установи
Сумської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4
імені Героя України Олександра Аніщенка
Сумської міської ради

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ШКІЛЬНИХ МУЗЕЇВ У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ

Сьогодні, як ніколи, є очевидним, що знання і повага до історії своєї країни, її культурних традицій є дієвим засобом згуртування суспільства навколо спільної мети. Знання історії рідного краю, свого міста, своєї вулиці робить людину більш свідомою, допомагає боротись за вільне майбутнє свого народу, своєї держави. Важливе місце тут має бути відведене впливу музеїв при закладах освіти на національно-патріотичне виховання молоді, адже, шляхом залученням учнівської молоді до пошуково-дослідницької та музейної роботи формується громадянське мислення, закладаються основи національної свідомості. Наше дослідження ми проілюструємо прикладами з діяльності музею Комунальної установи Сумської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4 імені Героя України Олександра Аніщенка Сумської міської ради.

Серед вітчизняних дослідників аналіз діяльності музеїв при закладах освіти як центрів виховної, навчальної, просвітницької роботи здійснили Л. Гайда [1], Т. Ремех, А. Савенков [3], В. Серебряй [4], Ю. Ярошенко [6] та інші.

Музеї розглядаються як невід'ємна складова соціокультурного простору у сучасному суспільстві. Наразі при Комунальній установі Сумської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4 імені Героя України Олександра Аніщенка Сумської міської ради з 2015 року діє музей історії школи. У музеї проводяться екскурсії, виховні заходи з національно-патріотичного виховання (уроки мужності, уроки-дослідження, музейні уроки), краєзнавчі конференції, заняття гуртків, години пам'яті, виставки творчих робіт учнів; проводяться зустрічі з випускниками минулих років, волонтерами, громадськими діячами тощо.

У шкільному музеї діє постійна експозиція із вшанування пам'яті випускника школи – Героя України Олександра Аніщенка, який загинув під Слов'янськом, захищаючи друзів. Герой був похований 7 травня 2014 р. на Алеї почесних громадян Центрального кладовища міста Суми. 20 червня 2014 р. нагороджений орденом Богдана Хмельницького ІІІ ступеня. А 2 січня 2015 р. Указом Президента України № 1/2015 від за виняткову мужність, героїзм і самопожертву, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі полковнику Аніщенку Олександрю Григоровичу посмертно присвоєно звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» [2]. 15 вересня 2014 р. на фасаді будівлі школи № 4, де навчався та працював Герой, було відкрито меморіальну дошку. 2016 р. розпорядженням міського голови міста Суми, вулицю поруч зі школою, було перейменовано на вулицю Олександра Аніщенко. Традиційно на базі шкільного музею проводяться виховні заходи присвячені вшануванню пам'яті Героя України Олександра Аніщенка.

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну учні школи хоча і були обмежені в можливості займатися дослідницькою діяльністю, однак продовжували працювати над проектами з популяризації основних експозицій музею онлайн. Зокрема, учасницею Всеукраїнської науково-практичної конференції «Історико-краєзнавчі дослідження в умовах Нової української школи» стала учениця 11-А класу Пашенко Анастасія. Наукова стаття, написана на основі матеріалів музею історії школи та присвячена дослідженню історії рідної школи увійшла до збірника матеріалів конференції. Також, на базі музею працює гурток «Юні екскурсіводи». Гуртківці збирають краєзнавчі матеріали, готують мультимедійні презентації, конкурси, конференції. Так, у розпал війни, у листопаді

2022 року члени гуртка дистанційно брали участь в обласній просвітницько-краєзнавчій акції «Мій рідний край» від КЗ СОР – ОЦПО та РТМ у номінації «Біографічна екскурсія, пов'язана з життям і діяльністю видатної особистості». Матеріали представлені гуртківцями були присвячені Герою України Олександрю Аніщенку, який загинув під Слов'янськом 2014 р., ім'я якого носить школа, а в музеї школи діє експозиція із вшанування його пам'яті. Що сприяло популяризації музею школи, адже за підсумками акції учнівський мультимедійний продукт було розміщено на дошці Padlet на сайті КЗ СОР – ОЦПО та РТМ.

Шкільні музеї сприяють формуванню основи духовного світу молодої людини, складанню системи її духовних цінностей. Музеї при закладах освіти є своєрідною творчою лабораторією виховання молоді, у якій на основі особистісно орієнтованих підходів, застосування різних видів практичної діяльності здійснюється формування якостей громадянина України [5].

Отже, музеї школи необхідні, щоб відчувати наступність поколінь, зберегти пам'ять про подвиг земляків для нащадків, допомагають встановити зв'язок минулого, сучасного і майбутнього. Основним призначенням музеїв у сучасному суспільстві є збереження пам'яток минулого для майбутніх поколінь, а розвиток шкільних музеїв є найбільш перспективним напрямом для досягнення цієї мети.

Список використаних джерел

1. Гайда Л.А. Музей при навчальному закладі. К.: Шкільний світ, 2009. 128 с.
2. Останній бій Аніщенка: історія командира сумської «Альфи» // Рубрика. URL: <https://rubryka.com/article/komandyr-sumskoyi-alfa-anishhenko/>
3. Ремех Т., Савенков А. Шкільний музей як освітній простір та просвітницький ресурс // Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 310 с. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/muzeyna-pedagogika-v-naukoviy-osviti_2020.pdf
4. Серебрій В. Шкільні музеї. Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2015. – № 10.
5. Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність. Матеріали обласної науково-методичної конференції. – Кіровоград: Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. – 148 с.
6. Ярошенко Ю. Національно-патріотичне виховання у музеях при закладах освіти Полтавщини // Сучасні проблеми національно-культурної ідентичності: регіональний вимір: збірник наукових статей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (24-25.09.2020 р.). Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15962/1/18.pdf>

Каменська Наталія Федорівна,
керівник гуртка-методист комунального закладу – центру позашкільної роботи Путивльської міської ради

ХАБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Війна, страшні події, що відбуваються в Україні зумовлює необхідність поглиблення питання національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації є найважливішим пріоритетом [6]. Хто змалку звик дивитися на рідну націю, як на щось міцне,

віковічне, закономірне, що з давніх-давен і при всяких умовах існувало, існує й буде існувати, що існує на якихось непорушних залізних законах і через те ніколи не руйнується, а навпаки – міцніє, обов'язково буде вважати себе членом нації, з'єднається з нею [1].

Комплексна система національно-патріотичного виховання є одним з напрямів діяльності позашкільного закладу, в якому значну роль відіграють активні форми навчання, що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення. З метою активізації діяльності педагогів та учнівської молоді доцільне створення хабу - центру діяльності національно-патріотичного виховання, як інноваційного середовища, що висвітлює основні складові: громадянсько-патріотичне виховання, військово-патріотичне виховання, духовно-моральне виховання. Практичне значення хабу полягає у сприянні реалізації проєктів; формуванні та розвитку особистості сучасного громадянина, що активно діє у цифровому середовищі.

Під час занять гуртків та виховних заходів військово-патріотичного, фізкультурно-спортивного і туристсько-краєзнавчого напрямів у вихованців формується соціальна компетентність, розвивається патріотична свідомість, прагнення до перемог, готовність до самореалізації. Ми зобов'язані пам'ятати, знати свою правдиву історію, щоб уникнути непоправного у майбутньому, а навчання дітей рідної історії – це перший ступінь національного освідомлення [3].

У гуртках позашкільного закладу починаючи зі старшого дошкільного віку здобувачі освіти опановують поняття про народні та державні символи України, правову культуру, повагу до Конституції України, Законів України, у них формується мовна культура, оволодіння та вживання мови, як духовного коду нації, саме в цьому віці доречно культивувати доброту, любов до ближніх, повагу до жінок, матері, до навколишніх, зв'язок з природою, працелюбність, свободу.

Діти молодшого та середнього шкільного віку ознайомлюються з історією рідного краю, на заняттях гуртків реалізується індивідуальний підхід до особистості, забезпечуються сприятливі умови для самореалізації відповідно до власних інтересів та суспільних вимог.

У молоді старшого шкільного віку формується високий рівень відповідальності, організованості, самодисципліни, що сприяє підготовці юнаків та дівчат до військової служби на благо своєї Вітчизни. Задача здобувачів освіти полягає у цілеспрямованому розвитку власних фізичних і духовних сил, волі, можливостей організму.

Важливе значення у формуванні духовних та моральних цінностей зростаючого покоління має виховна робота, спрямована на задоволення інтересів і запитів дітей, що передбачає органічне поєднання вимог, форм і засобів морального виховання. Одним із основних завдань – є формування загальнолюдських духовних цінностей та орієнтирів, спонукання до протидії проявам аморальності, правопорушенням, бездуховності, антигромадській діяльності.

Воно покликане формувати громадянина-патріота, виробляти у нього глибоке розуміння громадянського обов'язку, готовність у будь-який час стати на захист Батьківщини, оволодівати військовими і військово-технічними знаннями, спонукати до фізичного самовдосконалення, а також вивчати бойові традиції та героїчні сторінки історії українського народу, його Збройних Сил.

ЕТАПИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОЇ РОБОТИ В ПОЗАШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

1. Інформаційно-пошуковий етап:

- Ознайомлення з нормативними документами, Законами України
- Дослідження
- Проектування
- Вивчення й узагальнення історичних довідок, матеріалів
- Пошуково-дослідницькі проекти
- Використання інформаційних та інтернет-ресурсів
- Розробка планів роботи

2. Практично-діяльнісний етап:

- Участь у Всеукраїнській дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі «Сокіл» («Джура»)
- Проведення зустрічей з учасниками АТО, військовослужбовцями
- Участь у територіальних, обласних, Всеукраїнських конкурсах
- Проведення заходів, змагань, екскурсій, зустрічей тощо
- Проведення акцій
- Волонтерська діяльність
- Співпраця та партнерство з громадськими організаціями, освітніми навчальними закладами
- Заходи щодо фізичного та морального загартовування, а також розвиток фізичних якостей.

3. Інформаційно-пропагандистський етап:

- Висвітлення діяльності на сторінках сайту
- Виховні заходи
- Проведення веб-квестів, інтернет-проектів
- Випуск стіннівок
- Лекторії, бесіди
- Батьківські збори
- Дидактична настільна гра «Шляхи славних козаків»

Структурний підрозділ нашого позашкільного закладу дитячий оздоровчий табір, улюблене місце відпочинку та оздоровлення дітей, давно став осередком національно-патріотичного виховання громади. Один раз на триместр на його базі функціонує «Школа мужності» – освітньо-виховний проєкт в рамках підготовки дітей та учнівської молоді до Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»), адже саме вона є системною формою національно-патріотичного виховання.

Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура») відіграє вагомий роль військово-патріотичного виховання у закладі. Фізичне, соціальне, розумове та духовне виховання молоді, вивчення історії, формування поваги до видатних подій є основою для становлення громадянина-патріота України. Патріотичне виховання особистості спрямоване на формування рис, які дозволяють бути всебічно обізнаним, інформаційно-компетентним, здатним приймати рішення, нести відповідальність за власні дії.

На таборуваннях діти громади вивчають природу та історію краю, опановують техніку надання першої домедичної допомоги, вправляться в стрільбі, стройовій підготовці, несенні внутрішньої та вартової служби, протидії умовним диверсійним групам, приймають участь у конкурсах і змаганнях, смузі перешкод, самостійно готують їжу.

А влітку щороку табір гостинно відчиняє двері джурам зі всієї області, адже з 2017 став базою для проведення II етапу Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). Діти весело та з користю проводили час, обмінювались досвідом, вправлялись в козацькій майстерності, змагались за право представляти область на Всеукраїнському етапі. Та 24 лютого росія, розпочавши повномасштабне вторгнення на територію України, почала нищити мирні міста та села, вся Україна потерпає від ракетних

ударів та це нас не зламало. У закладі навчання відбувається за змішаною формою, частина пізнавальної діяльності дітей відбувається на занятті безпосередньо з керівником гуртка, а інша — самостійно за допомогою електронних ресурсів.

Необхідність впровадження цифрових технологій сприяє створенню сучасного освітнього простору, що надає нові можливості для національно-патріотичного виховання здобувачів в будь-який час і в будь-якому місці. Використовуючи представлені в електронному вигляді матеріали, що містять текст, малюнок, анімацію, модель, слайд, презентацію, тест, курс, дозволяють не тільки розвивати навички самостійності та самоконтролю, а й обирати зручний темп роботи. Для підвищення ефективності виховного процесу, посилення виховного впливу, керівнику гуртка доцільно конструювати навчальні та дидактичні матеріали, як основу для проведення екскурсій, подорожей; систематизувати проекти національно-патріотичного спрямування та викласти на сайті закладу для спільного користування з дітьми.

Педагог-позашкільник створює своєрідне і зрозуміле дітям середовище в якому наявні цікаві, нескладні інтерактивні вправи, завдання, ігри, моделювання, тестування, проекти, презентації, відео, заходи, пошуково-дослідницька робота з національно-патріотичного виховання. Важливим елементом спілкування з дітьми є налагодження комунікації через соціальні мережі та месенжери, онлайн платформи для дистанційного навчання. Важливо пам'ятати, що діяльність для вихованців має бути комфортною, сприяти творчому самовираженню, надавати можливість демонстрації своїх здобутків та досягнень.

Завдяки вдалому поєднанню інноваційності, традиційності та нестандартності в методах та формах виховної роботи в позашкільному закладі здійснюється позитивний особистісно-формуючий вплив на здобувача освіти в умовах змішаного навчання. Використання різноманітних технічних засобів навчального призначення дозволяє організувати індивідуальну, групову, масову форму роботи; інтеграція звуку, рухомого зображення і тексту створює нове, надзвичайно багате за своїми можливостями освітнє середовище, з розвитком якого збільшується і ступінь залучення дітей в навчально-виховний процес. Адже молодь – один з прихованих ресурсів, який є в нашому суспільстві і від якого залежить майбутнє в основних сферах життя суспільства.

Список використаних джерела

1. Григор'єв-Наш. Історія України в народних думках та піснях: для серед. та ст. шк. віку/ Григор'єв-Наш; упорядкув. Та післямова О.Лисенко; худож. В. Лопата. Адапт. вид. К.: Веселка, 2011. 286 с.
2. Дисциплінарний Статут Збройних Сил України. К., 1994.
3. Олександровська Богдана Герої нації. Збірка п'єс. Суми: «Білий птах», 2016. 244 с.
4. Тихенко Л. Національне виховання особистості у процесі пошуково-дослідницької роботи / Л. Тихенко // Позашк. освіта та виховання. 2007. № 2. С. 26-30.
5. Лист Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 №527 Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2022/2023 н. р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-vihovnogo-procesu-v-zakladah-osviti-u-20222023-n-r>
6. Наказом МОН України від 06.06.2022 №527 затверджено Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>
7. Національно-патріотичне виховання | Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-prav-ditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya>

8. Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/45-2010-11-24-15-06-39/1221-patriotichne-vikhovannya>

Клименко Наталія Василівна практичний психолог комунального закладу – центру позашкільної роботи Путивльської міської ради

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах сьогодення велика увага приділяється вихованню патріотизму дітей дошкільного віку. Вже починаючи з чотирьох років у дітей активно розвивається інтерес до того, що їх оточує, усвідомлення своєї індивідуальності, формування внутрішньої позиції, національної свідомості, відбувається соціальна адаптація в суспільстві, виділення образу «Я». Тому саме з дошкільного віку необхідно навчати дошкільника любові до країни, родини, поваги до традицій і звичаїв, оточення, довкілля, шанобливого ставлення до рідної мови, толерантного ставлення до цінностей своєї країни та інших націй, усвідомлення себе.

Бути патріотом – означає любити рідну мову, свій дім, батьків, близьких людей, природу рідного краю, шанувати традиції, звичаї своєї родини та країни, прагнути не лише зберігати духовні скарби народу, а й примножувати їх. Саме ці проблеми і є визначальними у патріотичному вихованні дітей дошкільного віку.

Метою статті є визначення особливості розвитку патріотичного виховання дітей дошкільного віку, розглянути елементи, шляхи, засоби та методи для розвитку патріотичного виховання дітей дошкільного віку в позашкільному закладі.

Відомий український вчений І. Бех, наголошує на важливості виховання особистості з перших днів життя дитини [1, с. 157]. На його глибоке переконання дошкільне дитинство є віковим етапом, коли відбувається формування високих соціальних мотивів. Учений наголошує на тому, що від того як вони будуть сформовані в ранньому дитинстві, багато в чому залежить увесь подальший розвиток особистості. Досліджуючи принципи і напрями дошкільного виховання, І. Бех, акцентує увагу на важливості дотримання принципу національної спрямованості, реалізація якого зумовлює виховання любові до рідної землі, власного народу, ставлення до його культури, формування в дітей самосвідомості тощо [1, с. 3]

Як зазначено у Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, патріотичне виховання – складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави [5, с. 4] Великий педагог В. Сухомлинський підкреслював: «У дитинстві починається тривалий процес пізнання – пізнання і розумом, і серцем – тих моральних цінностей, що лежать в основі моралі: безмежної любові до Батьківщини, бажання стати справжнім патріотом, справжнім борцем».[2]

Патріотичне виховання дітей дошкільного віку складається з трьох елементів: когнітивний, емоційний і діяльнісний.

Когнітивний - передбачається в уявленні про Батьківщину, історію краю в якому живемо , звичаї та традиції, ставлення до того, що оточує, природу.

Емоційний включає розвиток моральних цінностей, почуттів, суджень. Діяльнісний елемент заключається в уміннях та навичках, які спонувають до дії.

Батьки, педагоги, дорослі виступають прикладом для наслідування. Вони показують любов до України, до всього українського. Дитинство часто називають відповідальною порою або «золотою», дорослим необхідно сформувати особисте бачення світу, дати уявлення про все, сформувати почуття любові до краси природи рідного краю, навколишнього середовища, знання дітей про Батьківщину, традиції, виховання шанобливого ставлення до родини, ознайомлення дітей з поняттями «держава», «народ», «людство», з правами та обов'язками громадян України, любові до України, мови, цінностей визначені Законом України «Про дошкільну освіту» [3]

Розвиток патріотичного виховання – це багатогранний та різноплановий процес. Патріотичне виховання об'єднується в єдину мету - розвиток особистості, індивідуальності дитини. Головна задача на гуртках в позашкільному закладі - створення сприятливих умов для розвитку особистості дітей, створення безпечного освітнього простору, формування навичок соціальної компетентності вихованців, розвиток патріотичних почуттів, національної свідомості. Основними завданнями з національного виховання дошкільнят є: виховання поваги до сім'ї, рідного краю, до своєї країни, почуття власної гідності; прищеплювати любов, формування моральних почуттів, відповідальності, розвиток патріотичної поведінки, яка формується в родині, взаєморозумінні, любові, захисті цінностей.

Першим кроком патріотичного виховання дошкільників полягає у вихованні патріотичних почуттів любові та поваги до рідних, близьких людей, оточення, захоплення природою та бережне ставлення.

Для досягнення результатів щодо розвитку патріотичного виховання в позашкільному закладі необхідно створити патріотичне середовище, яке включає духовність та предметність: роздатковий та дидактичний матеріал, альбоми, національні іграшки, підбір сучасних, цікавих форм роботи.

Дитина в дошкільному віці знає, назву міста або села, в якому вона живе, які національності, які пам'ятні та визначні місця є в цій місцевості, чим славиться, які традиції та звичаї, рослинність та тваринність, назву країни та її столицю.

Засобами виховання патріотизму є екскурсії до визначних місць, історичних пам'яток, вулицями рідного краю, вивчення побуту свого міста. Проведення виховних заходів з родинами: день матері, день сім'ї, свято жінок, ознайомлення з культурними цінностями родини, передавання з покоління в покоління, розуміння сенсу життя, інтерес до традицій, бесіди та зустрічі з цікавими постатями. Дитина набуває знань про навколишнє, вражень про близьких людей, які залишають слід у душі та незабутні спогади на все життя та про свою Батьківщину. Діти знайомляться з традиціями, звичаями, обрядами, набувають знання про державу та національну символіку – знайомляться з словами Гімн, герб, Прапор, виховання поваги до символів нашої держави. Ознайомлення з природою включає в себе уявлення про різноманіття та красу, про тварин, які живуть в наших лісах, рослинний світ, яка рослина, дерево характеризує нашу країну («Без верби і калини нема України»), які квіти ростуть на наших землях (кульбабки, волошки, маки). Сформувати у дітей знань про людей, які проживають, їх історію, звичаї та традиції, згадування героїв, які прославляють нашу землю, запрошення на гурток відомих людей, чиї справи є прикладом для малят. Діти знайомляться з видами професій, цікавитися новими видами. Повчальними та захоплюючими є заняття-екскурсії на сільськогосподарське виробництво. Діти, спостерігаючи, як вирощується хліб, скільки терпіння та вміння, скільки докладено зусиль для того щоб свіжа випічка з'явилися на столі. Після чого провести бесіду: «Ким працюють ваші батьки», «Ким хотілося бути в майбутньому». Складним етапом з патріотичного виховання є робота ознайомлення з рідним містом, визначними місцями. Необхідно пам'ятати основне. Для того щоб матеріал краще запам'ятався, розповідь

супроводжується наочними матеріалами: фотографіями, репродукціями, слайдами, схемами, малюнками та ін. В ході розповіді, для активізації знань та щоб викликати бажання дітям задаємо запитання, з метою спонукання мислення дітей можливо використовувати запитання «Як ви гадаєте...», «Як на вашу думку». « Пригадайте...», «Як ви думаєте. У розповідях не називати дати, бо сприйняття матеріалу утруднюють. Використовувати для розповіді знайомі та доступні слова, пояснювати значення незнайомих слів. Неабияку роль з патріотичного виховання відіграють інтегровані заняття «Козаки і козачата», «Матусин рушничок», «Я живу в Україні», «Народні символи України» розваги з батьками «Сімейні традиції», «Мій тато все вміє», завдяки яким розширюється уявлення про побачене та почуте, відображення своїх почуттів. Залучення дітей до участі в міських святах з тим, щоб вони могли долучитися до атмосфери загальної радості та піднесеного настрою. Познайомитися із жителями рідного міста – носіями соціокультурних традицій в народних ремеслах, танцях, піснях.[4]

В кожна дитина має місце де можна усамітнитися, переключитися, піддатися роздумам. Педагогові слід з повагою відноситися до цього, підтримувати дитину та створити розвивальні умови, які будуть сприяти індивідуальному, творчому розвитку.

Глибоке пізнання історичного минулого українського народу, оволодіння його національними і духовними цінностями, вищими здобутками в різних галузях науки, культури і мистецтва – важливі компоненти національно-патріотичного виховання дітей без якого неможливе збереження історичної пам'яті, розвиток духовності, віри в подолання труднощів, які стоять на заваді розбудови незалежної, суверенної України і входження її в європейський простір розвинутих демократичних країн світу. Для того щоб спрямувати дії у патріотичному напрямку має місце наполеглива, кропітка праця педагогів. Патріотичне виховання має бути стрижнем усієї виховної роботи, оскільки ми повинні виховати особистість, яка має почуття гордості за свою державу, сумлінно виконує громадські обов'язки, усвідомлює соціальні потреби Батьківщини та українського народу, любить близьких та рідних людей. Без цього людини не має обличчя, вона втрачає себе.[6]

Патріотичне виховання є необхідним для всебічного розвитку дитини. Саме дошкільний вік дуже чутливий до емоційних впливів та схильний до наслідування, при створенні сприятливих умов – це найкращий період для того, щоб виховувати у дитини якості: співчуття, доброти, людяність, почуття обов'язку та гордості, любові, сформувати перші знання про рідних та близьких людей, бо в родині починає формуватися особистість, почуття, риси характеру, свідомість, які допоможуть дитині в майбутньому, відношення до інших людей і своєї Батьківщини, прищеплювати любов до рідних, природи, історії Батьківщини. Отже, забезпечення ефективності у навчанні патріотичного виховання дошкільників буде лише тоді, коли діяльність педагогів, батьків об'єднується в цілісність, систематичність та несе емоційне благополуччя дитини з використанням різних форм та засобів.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Виховання особистості : У 2-х кн. Кн.1. : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади : навч.-метод. видання / І. Бех. – К., 2003. – 216 с.
2. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку в контексті педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського Електроний ресурс: режим доступу <http://www.garmoniya.mk.ua/articles/patriotychne-vyhovannya-ditey-doshkilnogo-viku-v-konteksti-pedagogichnoyi-spadshchiny.html>
3. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник: А.М.Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; К.: Видавництво, 2012. 26 с.
4. Науково-методична робота/Особливості виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку// Титаренко Світлана Анатоліївна

[Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/87-natsionalno-patriotychne-vykhovannia-ditei-ta-uchnivskoi-molodi-v-umovakh-modernizatsiinykh-suspilnykh-zmin-15-travnia-2018-r/114-osoblivosti-vikhovannya-patriotizmu-v-ditej-starshogo-doshkilnogo-viku>

5. Кіщенко Ганна Володимирівна Патріотичне виховання – як один із напрямків роботи з туристами в національному заповіднику. [Електронний ресурс].- режим доступу: <https://zamky.te.ua/naukova-robota/naukovi-doslidzhennya/patriotichne-vihovannya-yak-odin-iz-napryamkiv-roboti-z-turistami-v-nacionalnomu-zapovidniku-zamki-ternopillya>

6.Філімонова Т./ Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку// Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», (2020). Том 5, № 27, с. 163-167

Клюніна Наталія Василівна,
старший викладач кафедри
соціально-гуманітарної освіти
Комунального закладу Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ В КОНТЕКСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Постановка проблеми. Тема соціокультурного компоненту є актуальною і важливою в сучасному світі. У зв'язку з ситуацією українці як переселенці проживають за кордоном майже в усіх країнах світу. Навіть в умовах війни наші учні, студенти та вчителі навчаються за обміном в інших країнах, беручи участь у різних програмах.

У розділі 5 «Виховання на цінностях» [6] Концепції нової української школи йдеться про те, що освітній процес організовано за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей. У цьому документі пропонується вживати поняття «освіта», «освітній процес» в їх сучасному розумінні, що включає навчання, виховання і розвиток.

У Законі України «Про освіту» [3] мету освіти визначено як всебічний розвиток людини, найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Завдання викладача сьогодні в процесі викладання іноземної мови очно чи дистанційно, формувати не тільки знання учня, а також соціокультурне та міжкультурне усвідомлення, тобто особливості країни мова якої вивчається, культурні цінності, морально-етичні норми свого та інших народів.

У цей час практично ніхто не заперечує той факт, що іноземна мова, поряд з навчанням спілкуванню і підвищенням рівня загальної професійної культури, має ще й значне виховне значення. У сучасних умовах - це готовність сприяти налагодженню міжкультурних зв'язків, представляти країну на міжкультурних інтеракціях, ставитися з повагою до духовних цінностей інших культур. Відповідно основна мета навчання іноземній мові може бути досягнута тільки при адекватному розвитку соціокультурної компетенції, тобто при формуванні іншомовної соціокультурної компетенції необхідно виховувати комунікативно активну особистість, здатну забезпечити адекватне міжкультурне

спілкування, діалог культур. Діалог культур передбачає знання власної культури й культури країни, виучуваної мови.

Вперше в програмі з іноземної мови з'являється термін «соціокультурна компетенція» в 2005 році, яка дає можливість нашим учням та випускникам бути готовими до міжособистісної та міжкультурної співпраці, як у межах своєї країни, так і на міжнародному рівні.

Щоб виховати школярів у дусі демократії, свободи, особистої гідності, потрібно оновити процес виховання, спрямувати його на соціокультурний розвиток особистості.

Практична мета соціокультурного компоненту - розширити загальнокультурний світогляд учнів, познайомити з культурою інших народів, сприяти розвитку якостей, необхідних для соціокультурного життя, таких як толерантність до іншої культури, гордість за свою рідну країну.

Гордимось нашими акторами, композиторами, співаками, учителями, які демонструють громадянську позицію через свою майстерність. Ніколо Петраш, композитор родом з міста Конотоп через творчість виражає своє ставлення до війни. Він є автором музики пісень «Україна – це ми», «Я не хочу війни».

Ми не хочем, не хочем війни!

І хоч доля стежками крутими,

Ви кохані, брати і сини,

Повертайтесь додому живими!

Якушев Ігор Юрійович, учитель англійської мови Конотопської гімназії, Заслужений Учитель України, на курсах підвищення кваліфікації поділився досвідом роботи на платформі Reply, яку створили українські фахівці, філіали якої є майже в усьому світі (Англія, Америка і т.д.).

Особливо вражають прикладом і відважністю військові. Їх тисячі, як і Олександр Григорович Аніщенко – український спецпризначенець, полковник (посмертно) Служби безпеки України, заступник начальника відділу Центру спеціальних операцій «Альфа» УСБУ в Сумській області, учасник АТО.

7 вересня 2019 року у театрі для дітей та юнацтва учні місцевої спеціалізованої школи «Унікум» та Сумська обласна ТРК «Відікон» презентували короткометражний фільм «Олександр – заступник Сумський», присвячений Герою України полковнику СБУ, почесному громадянину міста Суми Олександру Аніщенку.

Соціокультурна компетенція є інструментом виховання особистості, що усвідомлює взаємозалежність й цілісність світу, необхідність міжкультурного співробітництва у рішенні глобальних проблем людства.

Розпочинати, звісно треба з наймолодших класів, де ми можемо використовувати малюнки - казки, малюнки-комікси, які містять соціокультурний компонент. Джерелом наочності можуть стати сучасна дитяча література, кінофільми, мультфільми, комп'ютерні ігри. Доцільно використовувати малюнки з комунікативною вербальною підказкою, нескладні рекламні проспекти, ілюстрації до дитячих літературних творів, що допоможе учням краще засвоїти соціокультурний компонент мовлення завдяки його текстовій привабливості візуальному підсилению та цікаво сформульованим завданням.

Для учнів середнього етапу навчання соціокультурні завдання слід базувати на наочності у вигляді таблиць, схем, карти місцевості. Виконання завдань такого типу потребує життєвого досвіду, міжпредметних зв'язків, пошукових навичок. Також доцільне використання країнознавчих текстів, уривки зі статей. В таких матеріалах учням пропонується знайти інформацію про соціокультурні явища і творчо їх опрацювати.

Для старшого етапу навчання передбачається виконання самостійної роботи, або дослідження за ситуацією або темою. Опори на текст, зображальну наочність роблять можливим знайомство школярів з презентаціями соціокультурної інформації, узагальнення різних аспектів життєдіяльності іншомовних країн, а також своєї країни, як Світлана

Корнелюк, учитель-методист Охтирської гімназії це демонструє на уроках:

Рис.1

What first comes to your mind when people ask you about Ukraine?

- What are the things that best describe Ukrainian identity?
- Look at the pictures and speak about these national Ukrainian symbols.

Розвиток дитини, звичайно відбувається завдяки навчанню, накопиченню досвіду впродовж всього життя. Для учнів розбіжності в соціальній сфері більш помітні, ніж фізичне оточення. За допомогою іноземної мови учні набувають знань про світ. Ми повинні відійти від формального навчання і озброєння учнів академічними знаннями мови. Щоб гідно жити в сучасному суспільстві, особистість повинна бути компетентною в різних сферах діяльності. Задача школи допомогти учням оволодіти технологіями життєтворчості, створити умови для розкриття потенціалу самопізнання, інтеграції в соціокультурному просторі.

Мова і культура тісно взаємопов'язані, впливаючи на вербальну та невербальну сфери спілкування. Культурні реалії, моделі, спосіб життя відбиваються у мові. Кожна мова має специфічну лексику, ідіоми, (eager beaver, horse around, storm in a teacup, rain cats and dogs, two sides of the same coin and so on.) мовленнєві акти та концепції. Навіть якщо відбувається запозичення, це не механічний процес, а автоматична реакція на культурні контакти. Інколи в розмові важливе не лише слово, а й довжина паузи. Таким чином, існує не тільки мовний, а й культурний бар'єр, що перешкоджає комунікації. Тому, ефективна міжкультурна комунікація залежить не тільки від мовних компетенцій, а й від наявності фонових соціокультурних знань про культуру країни, виучуваної мови. При викладанні іноземної мови треба знати про нюанси, щоб розуміти інших та з повагою ставитись до їхніх традицій і культури. Це і є основою соціокультурної компетенції, з якою слід знайомити учнів, навчати використовувати її на практиці. Для учнів можна відкрити багато цікавих і потрібних фактів про звички, традиції та культуру інших, і вони стануть громадянами світу, в якому можна буде спілкуватися на рівних.

Формування іншомовної комунікативної компетенції учнів неможливе без досягнення соціокультурної, до якої входять країнознавча та лінгвокраїнознавча. Країнознавча компетенція передбачає набуття учнями знань про історію, географію, економіку, соціально-політичний устрій, культуру, побут, традиції країни виучуваної мови. Використання краєзнавчої інформації в процесі викладання забезпечує підвищення пізнавальної активності учнів, розглядає їх комунікативні можливості, сприяє позитивній мотивації, дає стимул до самостійної роботи над мовою. Лінгвокраїнознавча компетенція передбачає формування навичок мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови в певних комунікативних ситуаціях. Це дозволяє сформувати в учнів цілісну систему уявлень про мовленнєві й національно-культурні особливості країни виучуваної мови і досягти повноцінної

комунікації. Виокремлення лінгвокраїнознавчої компетенції як складової частини викладання іноземної мови зумовлено тим, що самій мові як засобу спілкування властиво накопичувати, зберігати і відображати факти та події історично-культурного розвитку народу – носія цієї мови. Ці факти та явища відомі, як правило, усім членам певної мовної спільноти, оскільки засвоюються ними в процесі виховання, навчання. Так, при викладанні англійської мови треба враховувати, наприклад, що мешканцям Лондона добре відомо значення слова «the tube»: лондонський метрополітен. Американцям добре відомо, що «sneakers» це черевики на гумовій підшві.

Подібні відомості належать до фонових знань, якими володіють мешканці конкретної країни, але в багатьох випадках вони не відомі іноземцям, що значно ускладнює процес спілкування.

Сенс навчання іноземної мови на сучасному етапі – введення учнів у світ рідної та іншомовної культур, розвиток мислення дітей засобами мови. Йдеться не тільки про засвоєння іншої культури, але й про осмислене розуміння менталітету рідного народу. Слова Ади Роговцевої, нашої землячки з м.Глухів є тому підтвердженням.

«Найголовніше в житті людини –
зберегти свою людську гідність
всупереч усьому. Тому що
людина без гідності –
неповноцінна людина, а народ
без гідності - це вже не народ.»

Іноземна мова входить до «Мовно літературної» освітньої галузі і покликана розкрити духовне багатство української і світової літератури, формування вмінь іншомовного спілкування. Цій освітній галузі завдяки її високому гуманістичному потенціалу належить особлива виховна функція у формуванні національної самосвідомості громадянина, високоморальної особистості. Якраз про це розповідала під час майстер класу на курсах підвищення кваліфікації учитель англійської мови Конотопської гімназії Журавель Г.А. Її учні є учасниками міжнародної організації ТРІ (To People International) куди входять 135 організацій світу.

Висновок. Формування соціокультурної компетенції є актуальним тому, що Україна зміцнює стосунки й зв'язки з європейськими й світовими державами, а для того, щоб наша країна сприймалася іншими націями як культурна високорозвинена держава, необхідно формувати в учнів знання про країни світу, уміння спілкуватися іноземними мовами й мати навички самостійної роботи. Саме тому, на мою думку, формування соціокультурної компетенції учнів є актуальним, отже, проблема формування соціокультурної компетенції є дуже важливою. Важко переоцінити роль, яку відіграє в процесі вивчення будь-якої іноземної мови соціокультурний компонент. Тому, важливо ознайомити учнів хоча б з основними реаліями життя в країні, мова якої вивчається, для того, щоб забезпечити можливості участі у діалозі культур.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/>.
2. Державний стандарт базової середньої освіти URL: <https://cutt.ly/HbcdETp> (дата звернення 19.04.2021)
3. Закон України «Про освіту» <https://osvita.ua>
4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
5. Іноземні мови. 5-11 класи і навчальні програми та методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2019-2020 навчальному році /Укладач М.Н.

Шопулько. – Харків: Вид-во «Ранок», 2019. – 272 с.

б. Концепція Нової української школи Режим доступу: <https://mon.gov.ua>

Костенко Ольга Олександрівна,
вихователь вищої категорії
Комунального закладу
Сумської обласної ради
«Сумська обласна гімназія-інтернат
для талановитих та творчо обдарованих дітей»
м. Суми, Сумської області

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОБДАРОВАНИХ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Статтю присвячено проблемам становлення та розвитку національно-патріотичного виховання у закладах освіти, елементам громадянської освіти, визначено поняття патріотизму, патріотичне виховання, висвітлено сучасні педагогічні проблеми виховання громадян України, вплив суспільства на розуміння сутності національно-патріотичного виховання.

Ключові слова: *патріотизм, патріотичне виховання, держава, національно-патріотичного виховання, здобувачі освіти, заклад освіти, педагогічна діяльність, толерантність.*

Постановка проблеми. Пріоритетного значення сьогодні набуває національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання молодого покоління, враховуючи всі суспільно-політичні реалії, в яких перебуває наша країна – Україна. Це і мужність українських військових, добровольців, волонтерів, котрі відстоюють свободу та боронять територіальну цілісність держави.

Багато поколінь українців були виховані у дусі відчуження від рідної землі та національного самозречення. Навмисно поширювалася російськомовна література, музика, висвітлювалися неправдиві історії, висміювалися українські традиції, культура, поступово формувалося явище етноциду.

Тому єдиним шляхом повернення державності є національно-патріотичного виховання. Патріотизм сьогодні - це відчуття того, що в моєму місті, в моєму закладі освіти, в моїй країні мене стосується, що залежить від мене.

Актуальність національно-патріотичного виховання в Україні.

На даному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза втратити державну незалежність, потрапити під вплив іншої держави (держави-агресора), виникає необхідність переосмислити зроблені (здійснені) системні заходи, які спрямовані на посилення патріотичного виховання здобувачів освіти, тобто – сформувати українця, який на основі національних та європейських цінностей: поважає національну символіку (Герб, Прапор, Гімну України); бере активну участь у громадсько-політичному житті країни; поважає права людей; толерантно ставиться до цінностей, переконань представників іншої культури, до регіональних, національно-мовних особливостей; готовий захищати суверенітет та територіальну цілісність своєї держави.

Для сучасного закладу освіти найактуальнішою є проблема виховання майбутніх громадян, носіїв національної та людської гідності, патріотизму, порядності, творців матеріальних та духовних цінностей. Виховання особистості має бути спрямоване на розвиток патріотизму – любові до свого народу, до України, тому що стабільність, могутність держави залежить, насамперед, від патріотизму її громадян.

Патріотизм - одне з найбільш глобальних людських почуттів, закріплених віками та тисячоліттями, поєднує в собі любов до своєї маленької батьківщини, гордість за свій народ, відповідальність за його минуле і сьогодення, готовність до його захисту.

З утвердженням незалежності української держави змінюються напрямки патріотичного виховання. В своїй основі таке виховання відображає дух та інтереси української нації і найвищою мірою має бути частиною національного виховання.

Патріотичне виховання – це педагогічний процес, який передбачає формування патріотичної вихованості, національної свідомості, почуття вірності та відданості, гордості за минуле й сучасне (історія, традиції, культура), готовності до захисту інтересів Вітчизни, вболівання за долю свого народу, його майбутнє [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання національно-патріотичного виховання розкрито у працях українських вчених В. Бикова, М. Жалдака, Ю. Жука, К. Колос, Т. Пушкарьової, В. Лапінського, Л. Панченко, С. Семерікова, О. Соколюк, О. Спіріна, М. Шишкіної, Л. Калініної, С. Литвинової та ін. Патріотичному вихованню приділяли увагу вчені І. Бех, В. Тернопільська, М. Зубалій, В. Івашковський, Б. Мисак, А. Афанасєв, Т. Анікіна, В. Дзюба, Т. Мельник, В. Третьяков, В. Радзиховський, В. Новосельський, В. Каюков, Г. П'янковський, М. Томчук, В. Шевченко, В. Фарфоровський, О. Коркішко, С. Додуріч, В. Дроговоз, М. Качур, В. Коваль, С. Оришко, О. Абрамчук, В. Мірошніченко, Ю. Руденко, М. Тимчик, О. Остапенко, О. Бондарчук, Ю. Мельничук та ін. [1; 2].

На сьогоднішній день патріотичне виховання здобувачів освіти є найактуальнішим та найважливішим завданням суспільства, є, безпосередньо, предметом уваги з боку Президента України, Верховної Ради, уряду та науковців, а саме: Закони України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про захист персональних даних»; «Про електронні документи та електронний документообіг»; Національна доктрина розвитку освіти; Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392; наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.04.2011 року № 302 «Про заходи щодо впровадження електронного навчального контенту»; проект Концептуальних засад розвитку електронної освіти в Україні, розроблений Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України у 2012 році, «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів», Концепція «Українська козацька педагогіка», Концепція національно-патріотичного виховання молоді.

Завдання закладів освіти — побудувати виховну діяльність так, щоб сама її організація, приклади авторитетних наставників-педагогів, шкільне середовище виховували здобувачів освіти у дусі патріотизму, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності, самобутності.

Мета заходів національно-патріотичного виховання у закладах освіти — сприяти набуттю здобувачами освіти досвіду патріотичних дій, вихованню в дусі патріотичного обов'язку.

Мета патріотичного виховання – виховати патріота, тобто свідомого громадянина, а також набуття соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємин, формувати у молоді потреби, вміння жити у громадському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної культури.

Мета статті: розглянути проблеми становлення та розвитку національно-патріотичного виховання здобувачів освіти у практиці роботи закладів освіти; визначити поняття патріотизм, патріотичне виховання; висвітлити сучасні педагогічні проблеми виховання громадян України, вплив суспільства на розуміння сутності національно-патріотичного виховання вплив елементів громадянського суспільства на розуміння сутності громадянської культури.

Виклад основного змісту.

Патріотичне виховання у сучасних закладах освіти спрямоване на залучення здобувачів освіти до глибинних пластів національної культури та духовності, формує у дітей та молоді національні світоглядні позиції, ідеї, погляди, переконання на основі цінностей вітчизняної та світової культури, яке здійснюється на всіх етапах навчання у закладі освіти, забезпечує всебічний розвиток, гармонійність, цілісність особистості, розвиток її здібностей, обдарованість, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовність, культура, виховання громадянина України, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору та діяльності, спрямованої на процвітання України.

В основу виховання покладені принципи гуманізму, демократизму, єдності сім'ї та закладу освіти, наступності та спадкоємності поколінь.

Найважливішою громадянською рисою особистості є сформованість національної свідомості, патріотичних почуттів до рідної землі, свого народу, готовності до праці в ім'я України.

Заклад освіти це життєвий простір дитини; тут вона не просто готується до життя, а живе. Тому виховна робота у закладі освіти планується так, щоб сприяти становленню особистості як творця та проєктувальника життя, гармонізації та гуманізації стосунків між здобувачами освіти та педагогами, закладом освіти та родиною, керуючись ідеями самоцінності дитинства, демократичного діалогу між поколіннями. Важливу роль у цьому відіграє виховна робота. Її мета - задоволення інтересів та запитів підлітків, розвиток їх творчого потенціалу, нахилів і здібностей у різних сферах діяльності та спілкування. Домінуюча роль в її організації належить класному керівнику та вихователю, які є передусім організаторами позакласних виховних заходів. Одночасно є ініціаторами залучення гімназистів до роботи гуртків, секцій у позашкільних заходах (обласних, Всеукраїнських, Міжнародних).

Важливим є виховання у здобувачів освіти патріотичних почуттів, тому що у цей час закладаються передумови громадянських якостей, з'являються та розвиваються уявлення дітей про людину, суспільство, культуру.

У вихованні патріотичних почуттів гімназистів особливого значення набуває приклад дорослих - батьків, вчителів, вихователів. Мета формування патріотичних почуттів передбачає вироблення і зміцнення в свідомості кожного громадянина гордості за свою Вітчизну, її історію й традиції, готовності захищати її свободу.

Патріотизм – це одна із якостей людського характеру, яка виховує великих, сильних людей, які не рахуються з ціною свого життя та здатні пожертвувати ним заради рідної землі. Патріотизм породжує впевненість у собі, волю в перемогу, віру у свою націю, свій народ, тому мета патріота стає метою усього народу. Патріот живе в єдності зі своїм народом, він живе своїм народом, адже життя народу стає його життям.

Цілеспрямоване патріотичне виховання повинно поєднувати любов до найближчих людей з формуванням такого ж ставлення і до певних феноменів суспільного буття.

Патріотичне виховання – це планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, включає розвиток любові до своєї країни, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальності за природу; потребу зробити свій внесок у долю Батьківщини; інтерес до міжнаціонального спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу.

Патріотичне виховання у КЗ СОР «Сумська обласна гімназія-інтернат для талановитих та творчо обдарованих дітей» здійснюється під час проведення навчальних занять, через систему виховних заходів, гурткову роботу, проведення екскурсій, написання науково-дослідницьких робіт МАН. Класні керівники та вихователі у своїй роботі керуються Конституцією України, Законом України "Про освіту"; Концепцією Національно-патріотичного виховання, Концепцією громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності; Концепцією Нової української школи; Національною

доктриною розвитку освіти України; нормативними документами, наказами (Указом Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання; Указом Президента України «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України»), розпорядженнями Президента України та Кабінету Міністрів України (Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки»; Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року»), Міністерства освіти та науки (Наказом МОН України «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України до 2025 року»; Методичними рекомендаціями МОН України щодо організації виховного процесу у 2021/2022 навчальному році щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок; Методичними рекомендаціями МОН України щодо організації виховного процесу у 2022/2023 щодо Національно-патріотичне виховання), Департаменту освіти та науки СОДА та міського управління освіти (Обласною цільовою програмою національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2022-2026 роки»).

Провідна роль у вихованні сучасної молоді належить українській мові, яка є найважливішим засобом патріотичного виховання. Молоде покоління має усвідомити, що без оволодіння державної мови неможливо стати повноцінним громадянином своєї держави, патріотом України та просто інтелігентною людиною, кваліфікованим спеціалістом будь-якої галузі науки чи господарства.

У КЗ СОР «Сумська обласна гімназія-інтернат для талановитих та творчо обдарованих дітей» велика увага приділяється збереженню і примноженню духовних цінностей, культурних національних традицій, шанобливому ставленню до української мови. Свідченням цього є такі щорічні заходи, як тематичні вечори вшанування видатних українців, «Дні української писемності та мови», «Дні рідної мови», літературно-музичні композиції до дня народження Т.Г. Шевченка, Лесі Українки, Ліни Костенко, конкурси читців поезії, ораторського мистецтва, творчих робіт, дослідження родоvodu, фольклору рідного краю.

Альтернативним способом організації виховної роботи зі здобувачами освіти, на нашу думку, є проектна діяльність, в тому числі національно-патріотичного спрямування. Багато років поспіль працюємо над традиційними загальногімназійними проектами: «Мое місто/село в історії моєї країни» (для 8-9 класів), «Національні традиції; народні промисли» (для 10-11 класів), продовжуємо роботу над історичними проектами «Родинні спогади про Голодомор», «Я – дослідник історії Голодомору свого міста/селища/села». Також залучили гімназистів до більш масштабних Всеукраїнських проектів, а саме «Українці-рятівники. Марафон історій» (проект від Національного музею історії України у Другій світовій війні та Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума»). Протягом багатьох років вихователі закладу плідно працюють над проектом «Мій рідний край – моя маленька батьківщина».

Гімназисти щороку беруть участь у Всеукраїнському національно-патріотичному конкурсі «Ми – патріоти України», Всеукраїнському конкурсі з українознавства «Патріот», Всеукраїнській Євровікторині для школярів та студентів (2021-2022 н.р.), Всеукраїнському інтернет-конкурсі «Лайфхаки з української мови» (16 лютого 2021- 15 березня 2021), Всеукраїнському інтернет-конкурсі «150 імен Лесі Українки» (23 лютого 2021 – 18 березня 2021), Всеукраїнському конкурсі «#ТГШ207: Тасмниця генія Шевченка» (3 березня 2021 – 8 квітня 2021), Всеукраїнському інтернет-конкурсі «Від бандури до цимбал» (23 вересня 2021 – 23 жовтня 2021), конкурсі до Дня української писемності та мови «Слово до слова» (3 листопада 2021 – 1 грудня 2021), Всеукраїнському інтернет-конкурсі «Ми з України» (23 квітня 2022 – 25 червня 2022), Всеукраїнському інтернет-конкурсі «Мова моєї країни» (27 жовтня 2022 – 25 листопада 2022), Всеукраїнському інтернет-конкурсі «Світ мандрів Григорія Сковороди» (03 грудня 2022 – 25 грудня 2022),

Для прикладу, на Міжнародному конкурсі виконавців на народних інструментах «Арт Домінанта» Диплом лауреата III ступеня отримала Савченко Катерина (2019 р., вихователь Костенко О. О.), на Всеукраїнському фестивалі-конкурсі «Барви Полтавщини» у номінації «Бандура інструментальна» III місце «Соло» та II місце «Дует» здобула Савченко Катерина (2019 р., вихователь Костенко О. О.), на Всеукраїнському фестивалі-конкурсі «Країна має талант» у номінації «Бандура»: Диплом III ступеня «Соло» та Диплом II ступеня «Дует» здобула Савченко Катерина (2019 р., вихователь Костенко О. О.).

Знання та дотримання традицій народу не можливе без хорошого знання історії рідного краю. Особливого значення набуває ознайомлення з сучасною історією героїчної боротьби українського народу за державну незалежність, а саме Помаранчева революція, Революція Гідності. Небайдужими залишають підрастаюче покоління історичні приклади прояву патріотизму однолітків (бій під Крутами, національний молодіжний рух в західній Україні, «живий ланцюг» на підтримку незалежності України у 1990 році, участь студентства в подіях Майдану та російсько-українській війні). Живим прикладом мужності та героїзму є захисники України, що боронили країну в минулому і зараз обороняють нашу державу від російської агресії.

Як відомо, велике починається з малого. Любов до України починається з любові до рідного дому, рідної малої батьківщини.

У КЗ СОР «Сумська обласна гімназія-інтернат для талановитих та творчо обдарованих дітей» панує національний дух, усі урочисті заходи проводилися з використанням національної та державної символіки, українського традиційного одягу. Класні керівники та вихователі на позакласних заходах відкривають перед здобувачами освіти яскраві сторінки історії української держави, вчать гімназистів розуміння і необхідності дотримання норм і принципів чинного законодавства України, поваги до прав і свобод інших людей, шанобливого ставлення до державних символів.

У рамках національно-патріотичного виховання у закладі освіти проводяться виховні години, бесіди, темами яких є: святкування знаменних дат, ознайомлення з історією рідного краю, звичаями та традиціями українського народу, видатними людьми України тощо.

Традиційним стало проведення пам'ятних дат, а саме Дня Збройних Сил України, Дня Соборності України, Дня захисника Вітчизни, "Козацькі забави", День Пам'яті та Примирення, День визволення України від фашистських загарбників, День пам'яті захисників Донецького аеропорту, Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту, День пам'яті Героїв Крут, День Державного Герба, День Героїв Небесної Сотні.

Проведено виховні заходи: дискусії («Майдан, війна, свобода: еволюція соціального спротиву»); уроки звитяги («Ми пам'ятаємо героїв російсько-української війни», «Вистояли - Переможемо!»); історичні екскурсії («19 лютого-День Державного Герба України»); уроки пам'яті («Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту»); уроки мужності («Революція Гідності – перший переможний бій великої війни»); уроки звитяги («Вільні творять майбутнє»).

Також дух патріотизму виховуємо у здобувачів освіти, проводячи різноманітні спортивно-патріотичні ігри, змагання, естафети, н-д, військово-спортивне свято «Козацькому роду нема переводу».

Педагогічний колектив спрямовує свої зусилля на виховання гімназистів у дусі патріотичного обов'язку, готовності до військової служби. Аби сформувати у здобувачів освіти моральний фундамент патріотизму, проведені виховні заходи, що формують готовність юнаків до строкової військової служби: флешмоби до захисників та захисниць України, урок звитяги «Всеукраїнський День пам'яті захисників Донецького аеропорту», ланцюг єднання живим словом «Соборність України – соборність наших душ»; віртуальні екскурсії «Партизанський рух і підпільна боротьба на Сумщині», «День пам'яті жертв фашизму», Meet Up «Україна – країна нескорених!», «Голодомор. Чому злочин став можливим». Розвитку інтересу до військової професії та служби в Збройних Силах України

сприяють заходи до Дня захисника Вітчизни, Дня Пам'яті та Примирення: зустрічі з учасниками бойових дій АТО ООС, воїнами-миротворцями, ветеранами Великої Вітчизняної війни.

Окремої уваги заслуговує сучасна волонтерська діяльність гімназистів, їх батьків та працівників КЗ СОР «Сумська обласна гімназія-інтернат для талановитих та творчо обдарованих дітей». Увесь колектив долучився до благодійної акції «Допоможи солдату – захисти Україну!» зі збору теплих речей, постільної білизни, продуктів харчування для воїнів. Завдяки згуртованій роботі вихователів було сплетено 22 (розміром 2x6 м) маскувальних сіток, виготовлено 869 окопних свічок, пошито 142 шт. спідньої чоловічої білизни та 10 костюмів маскувального одягу.

Класні керівники та вихователі глибоко переконані, що роблять добру справу, адже якщо молода людина гарно знає культурні народні традиції, поважає і дотримується їх, дійсно любить свою Батьківщину, готова захищати її, то вона навряд чи буде залучена до деструктивних субкультурних угруповань.

Висновки. Патріотизм сьогодні – це не мода, а виклик сучасності, біль душі кожного свідомого українця, материнські сльози, знівечена земля, що терзається у тортурях, гуркіт гармат, новини телебачення, преси, які неможливо бачити, чути без страху, постійне відчуття неспокою, тривоги за прийдешній та завтрашній день. Патріотами не народжуються. Ними стають у процесі становлення особистості. Патріотизм – це частина нашого духу, одне з найсильніших відчуттів, які існують у природі. Саме воно в умовах важкого перехідного періоду має сприяти розвитку нашої держави.

Патріотизм складає найважливішу ціннісну основу будь-якого демократичного суспільства. Тому мета закладу освіти на сучасному етапі – виховувати молоде покоління гуманно, творчо, відповідально, з активною життєвою позицією, яка могла б реалізувати себе.

Отже, засвоєння патріотичних цінностей і норм є тривалим процесом. Вони не закладені у генах, не є природною якістю, а формуються цілеспрямовано, системно, і з використанням певних принципів та методів діяльності з молодим поколінням.

Заклад освіти має особливу відповідальність за завтрашній день вільної незалежної України. Саме тому пріоритетним у виховній системі кожного загальноосвітнього навчального закладу є національно-патріотичне виховання підростаючого покоління. Завдання закладу освіти та обов'язок педагогів – виростити дітей справжніми громадянами та патріотами з почуттям особистої відповідальності, які поважають традиції рідної батьківщини.

Отже, сучасне становище на національному та міжнародному рівнях потребує вдосконалення моделей розвитку громадянської освіти. Україна - демократична країна, тому повинна сформувати відповідне громадянське суспільства.

Список використаних джерел

1. Електронний фонд бази даних Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// mon.gov.ua/](http://mon.gov.ua/)

2. Електронний фонд бази даних Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

3. Гевко О. Формування національно-патріотичних рис у студентів / О. Гевко // Рідна школа.-2001. - №11.- с.47-48.

4. Гнатенко С.А. Виховання громадянськості у студентів в системі вищої освіти / С.А. Гнатенко // Вісн. Філософія. Психологія. Педагогіка ; Нац. техн. ун-т України «КПІ». – К., 2003. - №1. – с. 177-182.

5. Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садочком. ІКТ новації: кращі освітні проекти в Україні / К., РА «Освіта України» № 5 (34), 2015, - 100 с.

6. Концепція громадянського виховання в умовах розвитку Української державності // Педагогічна газета. – 2000. – № 6 (72).

7. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Шлях освіти. – 2000. – №3. – С. 7 – 13.

8. Коломоєць Г. А. Використання хмарних технологій – як створення інформаційного середовища для управління навчально-виховним процесом в гімназії» / Г. А. Коломоєць, Т. В. Жорницька // Тези до доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стратегії розвитку інформаційного, культурно-освітнього та економічного простору України». - К.: КНУКІМ, 2014. – С.150-152.

9. Коломоєць Г. А. Ефективність патріотичного виховання старших підлітків у процесі військово-спортивних ігор // Г. А. Коломоєць // Проблеми освіти : Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України . - К., 2014. – С.139-143.

Кривоконь Сніжана Федорівна,
вчитель історії
Підліснівського ліцею
Степанівської селищної ради

НАЦІЯ НЕСКОРЕНИХ НА ПРИКЛАДІ МУЖНОСТІ ТА ГЕРОЇЗМУ БРАТІВ БЛИЩИК

*Українцям потрібно об'єднуватися,
не здаватися і не втікати, а йти до кінця – до перемоги.
Вадим Блищик*

Вступ. Повномасштабне вторгнення зумовлює необхідність посилення виховного впливу на молодь, формування патріотизму, поваги до українських традицій і духовних цінностей, національної свідомості, підвищення культури вироблення високих морально-бойових якостей, морально-психологічної готовності до захисту Батьківщини.

Актуальність національно-патріотичного виховання громадян полягає в необхідності консолідації та розвитку суспільства, що стоять перед Україною і вимагають постійного вдосконалення.

У цей час, національно-патріотичне виховання набуває характеру системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів освіти, організацій громадянського суспільства, громадян з формування у людини і громадянина високої національно-патріотичної свідомості, почуття відданості своїй Українській державі [4].

Мета статті – проаналізувати роль особистості у формуванні національно-патріотичного виховання молоді.

В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму та утвердження національних цінностей.

Основними складовими національно-патріотичного виховання є: громадсько-патріотичне, військово-патріотичне, духовно-моральне та екологічне виховання.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості здійснюється на прикладах героїчної боротьби Українського народу за утвердження суверенітету власної держави, ідеалів свободи, соборності, успадкованих, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у

сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. Також національно-патріотичне виховання має здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013 – 2014 років, Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією та повномасштабним вторгненням на територію України [5].

Сучасний героїзм інколи непомітний для очей. Герої можуть жити за стіною, їхати у громадському транспорті, стояти у черзі, допомагати знайти необхідну вулицю. Сучасні герої – це в першу чергу воїни, які боронять нашу державу від загарбників, це їх рідні, котрі попри біль і розпач відпускають їх на війну, це лікарі, які у польових умовах рятують життя оборонців, а також волонтери – що віддають останнє, аби нагодувати людей після чергового теракту. Героїзм проявляє і цивільне населення, котре, втрапивши все, не опускає руки, і батьки, які після смерті своїх дітей знаходять сили жити далі. Але ми у своїх клопотах не завжди їх помічаємо, бо справжній героїзм – найчастіше тихий. Облич у нього багато, варто лише захотіти побачити їх. Одна із таких історій, яку потрібно знати про близнюків із села Новосілки Рівненської області, які поклали життя за Україну. Ці мужні-воїни половину віку віддали військовій службі, яку не афішували, тому громада і земляки дізнались про їх героїзм лише після загибелі.

Я вважаю, країна повинна знати героїв, а тому історії їхнього життя дуже цінні і повчальні. Про життєвий шлях братів кореспондентам розповіла Валентина Ференсова – хрещена, а у минулому вчителька Блищика Вадима Адамовича та Блищика Юрія Адамовича. Народилися хлопці в глибинці Полісся – в селі Новосілки 30 квітня 1986 року, в сім'ї робітників. До першого класу близнюки пішли з великим задоволенням. Взірцем і прикладом для них був дядько Володимир Сильман, який загинув у Афганістані. Школу закінчили у 2003 році і зразу пішли на навчання в автошколу, у Володимирець. У 2004 році були призвані до лав Збройних Сил України. Строкову військову службу проходили в 179-му центрі військ зв'язку в Полтаві на посадах водіїв [1].

У жовтні 2005 року демобілізувалися і повернулися в рідне село і твердо вирішили пов'язати своє життя з військовою службою. Звернулися до військового комісара з проханням призвати їх на службу за контрактом в 30-ту механізовану бригаду. І вже 10 листопада 2005 року брати одягли військову форму і розпочали службу в 3-й механізованій роті механізованого батальйону, на посадах гранатометників [1].

У 2006 рік Юрій та Вадим захищали честь своєї роти у змаганнях з бойової стрільби на Житомирському полігоні, де показали себе, як справжні професіонали.

Весною 2007 року близнюки закінчили курси «З миротворчої безпеки взводної та ротної ланки», що проходили у Яворівському міжнародному центрі підготовки миротворців, отримали сертифікати і були зараховані для подальшої служби в одностроях дев'ятої ротації українського миротворчого контингенту польсько-українського батальйону в Косово. За службо воїни отримують нагороди від держави. Після місії хлопці повертаються у Новоград-Волинськ. На жаль, здоров'я Юрія підводить і він вимушений комісуватися. Одружується та у нього народжується донька. У 2017 році його життя обірвалося раптово – вийшовши з маршрутки, йому стало погано, швидка приїхала із запізненням. Відмовили нирки. Служба забрала здоров'я і життя [1].

У 2009 році Вадим відправився на навчання до школи сержантів у Десну. Вже через рік сержант Блищик бере участь у міжнародних навчаннях у Румунії. Протягом трьох тижнів американські морські піхотинці тренують українських колег на полігоні Бабадаг, де проходили навчання за миротворчою тематикою. 2011 рік для головного сержанта Вадима Блищика ознаменувався участю в дослідницькому командно-штабному навчанні «Адекватне реагування – 2011». А далі встиг побувати у Львові, Німеччині. З 28 квітня 2013 року по 20 квітня 2014 року проходить військову службу в Національному контингенті у Косово, Республіка Сербія, де приймає участь в «данкен марші» та виборює I місце для України [2].

Вадим з 2014 року, як бойовий офіцер боронить кордони України. З 9 травня 2014 року в складі 2 механізованого батальйону 30 механізованої бригади бере участь в бойових діях для захисту кордонів своєї держави в населеному пункті Містки, а згодом в Новоайдарі. Протягом місяця Вадим із своїми хлопцями ніс службу на блокпості, після чого їх перемістили під Кремінну. 12 червня 2014 року, при виконанні заходів антитерористичної операції, отримав вогнепальне сліпе кульове поранення правої кистки калібру 7,62 міліметра, за що отримує орден «За мужність» III ступеня. Після довготривалого лікування знову стає в стрій та виконує обов'язки в зоні бойових дій. З 01 вересня 2015 року по 24 вересня 2018 року – головний старшина 2 механізованого батальйону 30 окремої механізованої бригади [2].

За плечима Вадима бої за Логвинове, Дебальцеве, Новотроїцьке, Троїцьке, Мар'янку, Попасне та Бахмут, за що був нагороджений відзнакою президента України «За участь у антитерористичній операції» та отримав нагороди «За вірцевість у військовій службі III ступеня», а також «Знак пошани» від Міністра оборони України та інші заохочення [2].

З 2019 року Вадим отримує звання сержант менеджер групи по роботі із сержантським складом оперативного командування «Захід». Найкращі сержанти оперативного командування у складі цієї групи займалися відбором кандидатів на сержантські посади, питаннями лідерства у військових колективах та підготовкою сержантів до навчання [2].

Вадим був надзвичайно здібним і прагнув до навчання протягом життя, а тому у 2019 році закінчив Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука та здобув кваліфікацію ступінь вищої освіти бакалавр з напрямом підготовки «Фізичне виховання» з відзнакою.

У лютому 2021 році закінчив Національний університет водного господарства та природокористування, здобувши ступінь вищої освіти магістр за напрямком «Фізична терапія, ерготерапія» і вже у серпні 2021 року вступив до Національного університету водного господарства та природокористування на факультет правоохоронної діяльності, але на жаль так і не закінчив його...

З початком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року Вадим у військовому званні молодший лейтенант, боронить кордони нашої країни біля населеного пункту Травневе Бахмутського району Донецької області, де в травні 2022 року противник навмисне підірвав аміачний завод, який був розташований поблизу позицій. З метою збереження життя особового складу, військовослужбовці були відведені на запасні позиції, утримуючи оборону. Після того, як аміачні пари розвіялись, особовий склад без втрат був заведений на попередні позиції з метою уникнення прориву противника. Завдяки грамотному та виваженому командирському рішенню, Вадим зберіг життя та здоров'я своєму підпорядкованому особовому складу.

Блищик Вадим, віддав своє життя за нашу перемогу, за наше світле майбутнє, за нашу вільну, незалежну країну якраз у День народження матері – 4 серпня 2022 року. Під час інтенсивних обстрілів опорного пункту з артилерії, прикриваючи своїм тілом підлеглого військовослужбовця герой загинув [2].

Хрещена про воїна відгукується так: «Вадим був грамотним та досвідченим командиром, під керуванням якого підлеглий особовий склад завжди йшов у бій та виконував поставлені бойові завдання з досягненням мети. Неодноразово він був взірцем під час бою та наданні допомоги пораненим, чим неодноразово зберігав життя своїм підлеглим. Він був мудрим офіцером, який проявив відвагу, мужність, стійкість під час захисту кордонів нашої держави, яку дуже сильно любив» [1].

За час служби був нагороджений орденами «За Мужність III ступеня», відзнакою Президента України «За участь в антитерористичній операції», почесними нагрудними знаками «За вірцевість у військовій службі II ступеня», «За вірцевість у військовій службі III ступеня», «Знак Пошани» від МОУ, знаком Народної Пошани «За поранення», медалями

– «10 років сумлінної служби», «15 років сумлінної служби», за перше місце у данському міжнародному марафоні «Non Article 5. Balkan», нагрудний знак Командувача ОС ЗСУ [1].

За поданням командира 30 бригади молодшого лейтенанта Блищика Вадима Адамовича (по смертно) за особисту мужність, героїзм і самопожертву, виявлені під час виконання військового і службового обов'язку в умовах, що призвели до загибелі військовослужбовця, представлено до нагороди «Героя України», яке на розгляді в офісі президента [3].

Висновок. Отже, хоробрі хлопці – мужні воїни це міць та надія на перемогу України. Герої боронять не тільки кордони і суверенітет, а й кожного з нас, нашу свободу і незалежність. Життя людини є безцінним, душа – безсмертна, а пам'ять про Героїв – вічна.

Патріотизм на даний час є нагальною потребою держави, якій необхідно, щоб усі діти стали національно свідомими громадянами-патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі. Десятки тисяч патріотів нашої держави знаходяться зараз на передовій, захищаючи від ворога свободу, незалежність та територіальну цілісність України. До Захисників у молодого покоління має бути абсолютна шана та вдячність. Збереження історико-культурних традицій народу, знання героїчного минулого – це основа формування свідомого громадянського суспільства нашої держави.

Список використаних джерел

1. Близнюки-поліщуки з Новосілок віддали життя за Україну та воювали проти росіян-загарбників. URL: <https://volodymyrets.city/articles/283554/bliznyuki-polischuki-z-novosilok-viddali-zhittya-za-ukrainu-ta-voyuvali-proti-rosiyan-zagarbnikiv>
2. Блищик Вадим Адамович. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=155818874109967&set=a.112342851790903>
3. Петиція про присвоєння Блищик В.А. звання Героя України (по смертно). URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/160480>
4. Проект з патріотичного виховання «Герої посеред нас». URL: <https://naurok.com.ua/proekt-z-patriotichnogo-vihovannya-gero-posered-nas-308306.html>
5. Концепція національно-патріотичного виховання. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf>

Кузнєцова Лариса Миколаївна,
учитель зарубіжної літератури
комунальної установи
Сумська загальноосвітня
школа І-ІІІ ступенів №20,
м.Суми, Сумської області

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. Стаття присвячена проблемі національно-патріотичного виховання в освітньому процесі Нової української школи. Виокремлено основні історичні етапи розвитку особистості в контексті національно-патріотичного виховання учнів, схарактеризовано роль морально-етичних цінностей у формуванні національно-свідомої особистості здобувача освіти.

Актуальність теми дослідження. Ураховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні після повномасштабного вторгнення, пов'язані з російською агресією в часи російсько-української війни, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого

покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції тощо.

Постановка проблеми. Відсутність національно-патріотичного виховання породжує несвідомих, невольових громадян, без національної ідеї, самоідентифікації та розуміння себе, як частини суспільства. Наслідками такої поведінки є комплекс меншовартості, поява такого явища як «какая різниця», що дозволяє ворогові маніпулювати суспільною свідомістю та впроваджувати свої ідеї, сіяти розбрат.

Мета статті. Метою статті є підвищення рівня національної свідомості, покращення рівня критичного мислення. Порушення проблеми морально-етичного виховання, національної свідомості та ідентичності. Згадати про твори, у яких розкрито питання національно-патріотичних цінностей та з'ясувати їх вплив на становлення учнівства.

Основні результати дослідження. Важливим завданням освіти є національно-патріотичне виховання. Уроки зарубіжної літератури можуть стати чудовою можливістю для вчителів запропонувати учням різні шляхи формування національної свідомості та патріотизму.

Одним з ефективних засобів патріотичного виховання може бути порівняння національної літератури з літературою інших країн. Це дозволить учням краще зрозуміти та оцінити культурні та історичні особливості своєї країни. Учитель може запропонувати порівняти зарубіжну літературу з українською за тематикою, образністю, стильовими особливостями тощо [2].

Крім того, важливим елементом національно-патріотичного виховання є вивчення життя і творчості видатних митців інших країн. Учитель може запропонувати учням опрацювати біографії зарубіжних письменників і поетів, таких як Джордж Гордон Байрон, Оноре де Бальзак, Адам Міцкевич, Шолом-Алейхем, Райнер Марія Рільке та ін., чий життєвий обставини або творчість пов'язані з Україною. Такі уроки можуть стати джерелом інформації про історію та культуру України.

Ще одним важливим елементом патріотичного виховання може бути сприяння розвитку творчих здібностей учнів. Вчителі можуть запропонувати учням написати власні твори на патріотичну тематику, які можна опублікувати в шкільних чи міських виданнях. Таким чином учні можуть проявити свою творчість і глибше поринути у світ літератури.

Одним із яскравих літературних прикладів творів патріотичного змісту є «Пісня про правду», один із найвідоміших творів Райнера Марія Рільке, австрійського поета та письменника, який жив і творив на початку ХХ століття. У цьому вірші автор розповідає про своє бачення правди та її значення для людини. Твір містить універсальні філософські ідеї, які можуть стати цінним джерелом національно-патріотичного виховання для українських здобувачів освіти на уроках зарубіжної літератури [3].

У «Пісні про правду» Рільке стверджує, що правда не може бути знайдена поза людським серцем, і не може бути досягнута шляхом розумового аналізу або інтелектуального зусилля. Її потрібно відчувати, бо тільки так можна знайти внутрішню рівновагу і гармонію. Ці ідеї можуть бути важливими для формування національної свідомості та патріотизму, оскільки вони сприяють розвитку особистісної відповідальності та моральної свідомості учнів.

Крім того, «Пісня про правду» може послужити прикладом того, як зарубіжна література може бути корисною для формування національної ідентичності та розвитку моральної свідомості. Українські учні можуть порівняти ідеї, викладені в цьому творі, із ідеями українських класиків та порівняти світоглядні позиції цих письменників зі світоглядом Рільке. Це допоможе учням краще зрозуміти значення національної культури [4].

Не можна не згадати про видатного німецького поета, Бертольта Брехта, драматурга та режисера, який жив у ХХ столітті. Його твори, зокрема п'єса «Матінка Кураж та її діти», часто розглядаються як приклади антигуманної та фашистської позиції окупантів та

поведінки населення, що підтримує загарбницьку політику влади.

Осліпши від прагнення до багатства, матінка Кураж не змогла зупинитися навіть тоді, коли почала втрачати власних дітей. Створюючи образ Анни Фірлінг, зображуючи події XVII століття, Брехт хотів попередити сучасників [5]. Актуальним цей твір є саме зараз, адже відтворює поведінку російських громадян, які через моральну сліпоту й егоїстичність підтримують злочинну владу путіністів.

Уроки зарубіжної літератури, що присвячені творам Бертольда Брехта, можуть допомогти українським учням краще зрозуміти значення патріотизму та відповідальності перед своєю нацією. Їх можна спонукати до порівняння позиції героїні п'єси з позицією українських матерів та актуальними соціальними та політичними проблемами в країні сьогодні.

Крім того, уроки зарубіжної літератури можуть стати цінним джерелом для формування культури національної ідентичності та розвитку моральної свідомості. Такі твори, як «Матінка Кураж та її діти», можуть стати прекрасними засобами для виховання української молоді, сприяючи розвитку її патріотизму та свідомості відповідальності за майбутнє своєї країни [6].

Яскравими прикладами національно-патріотичної ідеї можуть стати балади польського поета Адама Міцкевича «Світязь» (де згадується напад саме московського царя) та шотландського поета Роберта Льюїса Стівенсона «Вересовий трунок», у яких зображено прагнення народів до незалежності, волі та свободи навіть ціною власного життя. Нескореність героїв цих творів вражає та допомагає провести паралелі з українським сьогоднішнім та героїзмом нашого народу.

Літературні твори – це один з найдоступніших для дітей видів мистецтва, який тісно пов'язаний з життям, порівняно легкий для сприймання і розуміння, має великий виховний потенціал.

Починаючи з усної народної творчості, що є духом нації (вивчення прислів'я, приказок, казок), і закінчуючи високохудожніми творами письменників-класиків, література впливала і впливає на виховання шкільної молоді.

Висновки. Національно-патріотичне виховання здобувачів освіти на уроках зарубіжної літератури може мати різноманітні форми і методи. Деякі з них наступні:

1. Вивчення творів зарубіжної літератури, які стосуються патріотичних тем та цінностей. Наприклад, твори про любов до Батьківщини, національну гідність, героїзм, національну ідентичність та інші патріотичні поняття.
2. Аналіз та порівняння творів світової літератури з творами української літератури за тематикою та стилістичними особливостями. Це дозволяє здобувачам освіти краще зрозуміти унікальність та багатство української культури.
3. Вивчення біографій видатних митців та їхньої роль у формуванні національної ідентичності. Уроки з цієї теми можуть бути присвячені видатним українським діячам та письменникам і поетам, чиї життя або творчість пов'язані з Україною.
4. Робота з українськими національними символами, такими як Герб, Прапор, Гімн та інші, які є важливими символами національної ідентичності.
5. Створення проектів та презентацій на патріотичну тематику. Наприклад, створення проектів про українських героїв, події, які мають важливе значення для національної історії, тощо.

Усі ці форми та методи можуть бути використані на уроках зарубіжної літератури для формування національної свідомості та патріотизму учнів. Виховання національної самосвідомості на уроках літератури сприяє збагаченню духовного світогляду школярів, формує усвідомлення особистістю себе як частинки українського народу з власною національною гідністю.

Виховуючи в учнях любов до рідного краю, ми формуємо гідне майбутнє нашого народу.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. – Київ, 2014. – 29 с.
2. Сухомлинський В.О. Народження громадянина. / В.О. Сухомлинський / Т.3. – К.: Радянська школа, 1977. – 433 с.
3. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах, 2022 рік, URL: http://svatove-school2.lg.sch.in.ua/nacionaljno-patriotichne_vihovannya/metodichni_rekomendacii_schodo_nacionaljno-patriotichnogo_vihovannya_u_zagaljnoosvitnih_navchalnih_zakladah/ (дата звернення 15.05.2023).
4. Червінська І. Б. Методика виховної роботи в школі: теорія і практика: навчально-методичний комплекс. Івано-Франківськ: В-во «Симфонія Форте», 2020. – 332 с.
5. Луговська С.О. Виховання патріотичних цінностей – пріоритетне завдання сучасної української школи / С. Луговська / Виховна робота в школі. – 2013. - № 8. – С.14-16.
6. Наказ МОН України від 16.06.2015 № 641 «Про затвердження Концепції національно - патріотичного виховання дітей та молоді, заходів щодо реалізації Концепції національно - патріотичне виховання дітей та молоді та методичних рекомендацій щодо національно - патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах».

Кузьменко Оксана Михайлівна,
вчитель української мови та літератури
вищої кваліфікаційної категорії,
старший вчитель Кириківського закладу загальної
середньої освіти I – III ступенів Кириківської селищної ради
Сумської області

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ЗАСТОСУНКІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

У сучасних умовах в нашій країні зростають вимоги до виховання дітей. Однією з найважливіших педагогічних задач, визначених Законом України «Про освіту», є виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу [3]. Національне виховання закладає ґрунт для відродження душі народу, а патріотичне виховання спрямоване на формування цілісної громадянської позиції – як почуття належності до країни, українського народу, гордості за державу, відповідальності за її долю. Тож специфіка національно-патріотичного виховання полягає в нерозривному та гармонійному поєднанні цих двох аспектів [1].

В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації потрібно повністю викоринити з українського інформаційного простору російський імперський історичний наратив. У ЗМІ надто мало матеріалів, які б висвітлювали героїчні сторінки української історії, на яких діти могли б вчитися, а телеканали переважно транслюють фільми та передачі, що відображають історію та цінності зарубіжних країн [3]. Тож учителі мають докласти максимум зусиль, щоб забезпечити якісне змістове наповнення виховних заходів, які б сприяли національно-патріотичному вихованню школярів. Для досягнення цієї мети можна використати сучасний інструментарій цифрових застосунків.

Ця стаття – це, з одного боку, спроба аналізу цифрових сервісів як сучасного дієвого формату в освітньому процесі, з другого – пропозиція щодо наповнення цифрових розробок національно-патріотичним змістом.

Короткий огляд та аналіз цифрових застосунків.

Цифрова компетентність педагога - це не лише технічні навички, а й знання, зосереджені на когнітивних, соціальних й емоційних аспектах діяльності та життя в цифровому середовищі. Щоб розвивати таку компетентність, потрібно використовувати всі можливості сучасних цифрових технологій, що забезпечують інтенсивний інформаційний обмін в освітньому середовищі.

Упровадження ІКТ дає змогу зацікавити учнів самостійним пошуком різних джерел інформації, розвивати їх творчі здібності, критичне мислення, вміння аргументовано, розлого й образно висловлювати свої думки, судження, оцінки. Використання комп'ютерних систем дає можливість організувати виховну роботу з інтересом, творчо й ефективно. Саме завдяки комп'ютеру забезпечується простий і швидкий доступ до інформації, яка сприймається значно краще, ніж традиційні технології, що викладені на папері.

Застосування комп'ютерних технологій дозволяє:

- наповнити виховні заходи новим змістом;
- підсилити унаочнення;
- розвивати творчий підхід, допитливість учнів;
- розвивати теоретичне, творче та рефлексивне мислення учнів;
- розвивати пізнавальні інтереси й здібності учнів;
- підвищити якість знань, умінь і навичок школярів;
- прискорити темп навчання;
- покращити усвідомлення матеріалу;
- активізувати самостійну роботу учнів.

Дидактичні можливості спеціальних мультимедійних засобів, що використовуються в освітньому процесі, можна стисло визначити так:

- посилення мотивації навчання;
- активізація навчальної діяльності учнів;
- індивідуалізація процесу навчання, використання основних і допоміжних навчальних впливів, розширення меж самостійної діяльності учнів;
- урізноманітнення форм подання інформації;
- створення навчального середовища, яке забезпечує «занурення» учня в уявний світ, у певні соціальні і виробничі ситуації;
- застосування ігрових прийомів;
- можливість рефлексії;
- можливість відтворення фрагмента навчальної діяльності.

У роботі використовую застосунки, що дозволяють об'єднувати в одній комп'ютерній програмно-технічній системі текст, звук, відео, зображення, графічне зображення та анімацію. Кожен із застосовуваних інформаційних компонентів має власні виражальні засоби та дидактичні можливості, що спрямовані на забезпечення оптимізації освітнього процесу.

За функціоналом цифрові застосунки можна поділити на такі групи. Цей поділ є умовним, оскільки більшість сервісів є багатофункціональною.

- Презентації – Emaze, Prezi, Sway, Genial.ly, Beautiful.
- Вікторини – Kahoot, Flippity, [Factile](#), Quizwhizzer, Quizalize, Kahoot, Quizizz, Quizlet, Gimkit, Gamilab.
- Опитування - WordItOut, Wheel Of Names, [Mentimeter](#), Surveysparrow.
- Інтерактивні вправи - Playposit, WordWall, Learningapps, Interacty, Davebirss, H5P.
- Колекції матеріалів- Wakelet, [Netboard](#), [Zeetings](#), Webjets, Sutori, Blandspace.
- Тести - Classtime, Socrative.
- Відеоексплейнери – Renderforest, Edpuzzle, Brightcove, Biteable.
- Графічний дизайн - Canva, Worditout, Infogram, Piktochart, Snappa .
- Онлан-дошки – Miro, Mural, AWW App, Lino.

- Онлайн-книги - Ourbook, WriteReader.
- Ментальні карти – Popplet, Coggle, Mindomo, MindMeister.
- Інтерактивні робочі аркуші - Wizer.me, Formative.

Ці застосунки можна комбінувати та використовувати для очного, змішаного та дистанційного навчання, у виховній та позакласній роботі.

Організація національно-патріотичних заходів та змістове наповнення цифрових застосунків.

Як показав досвід, ефективними є тривалі в часі заходи (називаю їх пролонгованими). Вони можуть тривати від 1 тижня і до 1 семестру. Наприклад, протягом тижня може бути 2 - 3 заходи однієї тематики. Це можуть бути спільні проєкти, серії заходів. До таких заходів залучаю учнів 5 – 8 класів, 9 – 11 класів. Що готую? Розповіді з презентаціями, пропоную до перегляду та обговорення різні тематичні відео, фільми, і обов'язково активності: квізи в цифрових застосунках, творчі завдання, вправи на розвиток креативності, емоційного інтелекту. Учні працюють у малих і великих групах, індивідуально. Після заняття обов'язково є рефлексія: що нового дізнався, що сподобалося/не сподобалося, які враження і думки від заняття, чого не вистачило на занятті. Оптимальний час заняття – 1 астрономічна година або спарені заняття по 45 хвилин. Наприклад, успішним був проєкт з реалізації серії заходів під загальною назвою «Лесі Українці 150», який тривав 2 тижні. Участь у проєкті взяли учні 4 – 11 класів.

На мою думку, національно-патріотичне виховання у взаємозв'язку з різними видами мистецтва забезпечує широкі можливості для розвитку творчої індивідуальності як вчителя, так і учня, котрі працюють з творами мистецтва, збагачуючи власний духовний світ. Художню літературу, яка є універсальним видом мистецтва, можна використати як основу для національного виховання в міжмистецькому контексті, оскільки такий інтегрований підхід формує особистість, духовність школяра. Живопис і музика є найближчими до літератури видами мистецтва, які активно можна застосовувати у національно-патріотичному вихованні. Художні властивості живопису тісно пов'язані з літературним мистецтвом, що й зумовлює внутрішні синтетичні процеси. Використання мистецьких зв'язків, зокрема живопису, впливає на зростання інтересу учнів до літератури, вироблення у школярів естетичних смаків до творів мистецтва слова. Вплив мистецтва на кожну людину індивідуальний, неповторний. Художню літературу відносять до синтетичних видів мистецтва, оскільки вона апелює до пам'яті, органів зору, нюху, слуху, дотику, смаку, також до підсвідомості. Літературі, як і будь-якому виду мистецтва, властива естетична функція, адже літературний твір, будучи витвором мистецтва, задовольняє естетичні потреби та смаки, викликає естетичне задоволення, сприяє інтелектуальним та емоційним переживанням.

Тому у виховній роботі використовую такі ефективні форми: Вітальня (культурологічна, літературна, історична, театральна, мистецька), Літературна кав'ярня. На цих позакласних заходах ширше вивчаємо творчість письменників, шукаємо спільне в творах одного напрямку з іншими видами мистецтва: живописом, театром, музикою. Зокрема, плідними були вітальні про Тараса Шевченка, Лесю Українку, Василя Стефаника, Василя Голобородька, Юрія Немирича, Євгена Сверстюка, Марію Заньковецьку.

Протягом кількох років працюю над створенням серії занять «Художники українського авангарду» для учнів 7 - 11 класів. Проєкт створений у цифровому застосунку Sway. ІКТ-розробка складається з презентацій (Canva), ігрових вікторин (Kahoot, **Quizizz**) про відомих українських художників-авангардистів: О.Богомазова, К.Малевича, Д.Бурлюка, М.Бойчука, О.Екстер, В.Пальмова, В.Меллера, М.Касперовича. Обов'язковим є перегляд репродукцій картин цих митців. Школярі пробують розібратися, наприклад, у тонкощах кубізму й футуризму. Ігрові вікторини виявляють найбільш уважних слухачів, які й стають переможцями.

До заняття на основі ІКТ-розробок додаю вправи для розвитку критичного мислення

за методикою Метью Ліпмана «Філософія для дітей», вправи для розвитку емоційного інтелекту та формування м'яких навичок.

Цікавою і корисною є така форма роботи, як гра в карти. Це мистецькі карти «Художники українського авангарду» від видавництва «Дух і літера». Учні об'єднуються в команди, ознайомлюються з правилами гри. На картах зображені фрагменти картин українських художників-авангардистів. До них додається перелік авторів та назви картин. Можна збирати колекції одного автора або ж пари однакових картин. Мистецькі карти допомагають вивчити твори художників-авангардистів.

За таким же принципом побудований ще один вагомий проєкт «Шістдесятники та дисиденти». На полотні Sway розміщено презентації в Canva, ігрові вікторини ([Classtime](#), Kahoot, [Quizizz](#), Factile). Проєкт складається з 4 повноцінних занять про шістдесятників та дисидентів, Михайлину Коцюбинську, В'ячеслава Чорновола, Валерія Марченка.

Таким чином, бачимо, що ІКТ розширюють можливості для якісного національно-патріотичного виховання, дозволяють по-новому поєднати форми і зміст навчання та виховання.

Список використаних джерел

1. Основи розвитку сфери національно-патріотичного виховання: методичний посібник для фахівців у сфері НПВ / О. В. Сіра, В. О. Волков, О. В. Ярошенко. Житомир, Держ. ін-т сімейн. та молод. політики. 2021. 100 с.
2. Про освіту : Закон України від 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Чупрій Л. В. Державна підтримка патріотичного виховання молоді. Сучасна українська політика. Політики і політологія про неї. Київ, 2010. Вип. 19. С. 287–297.

Мордвяник Валентина Володимирівна,
учитель історії Саївського ліцею
Синівської сільської ради
Сумської області

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ НА УРОКАХ З ІСТОРІЇ: З ДОСВІДУ РОБОТИ

«Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців».
Олександр Довженко

Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління як ніколи є актуальним у наш час. Патріотизм є могутньою й непереможною духовною силою кожного народу.

Основним завданням сучасної української школи є не лише озброєння учнів міцними знаннями основ наук, а й формування людини – носія національної свідомості, вихованої на загальнолюдських та національних цінностях.

У пояснювальній записці до навчальної програми з історії України зазначено, що «навчання історії спрямоване на реалізацію загальної мети, базової загальної освіти, яка полягає в розвитку та соціалізації учнів, формування їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів в умовах глобальних змін і викликів». [4]

Шкільна освіта націлена на формування вільної особистості, що визнає загальнолюдські та національні цінності й керується почуттям громадянської відповідальності. Випускник школи – це патріот України, який знає її історію.

Проблема формування національно-історичної свідомості та виховання патріотизму є особливо актуальною в наш час. У Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затвердженої наказом МОН України №641 від 16.06.2015 року, підкреслюється, що

на сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та попадання у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей. [5]

Сучасні вимоги до виховання патріотизму зростаючої особистості знайшли відображення у Законах України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту», Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки, Концепції НУШ та ін. Теоретичні аспекти виховання патріотизму як однієї із пріоритетних якостей особистості висвітлені у працях видатних просвітителів і педагогів Г. Ващенко, А. Волошина, О. Духновича, М. Костомарова, П. Куліша, І. Огієнка, С. Русової, К. Ушинського, Я. Чепіги, які велику увагу приділяли проблемі виховання любові до своєї землі, рідної мови, формування національної свідомості та самосвідомості особистості, поваги до історичного минулого. Проблема патріотичного виховання розглядалася різними дослідниками в різних історичних, соціально-економічних і політичних умовах, залежно від особистої позиції: Апраксіним О.А., Харламовим І.Ф., Макаренком А.С., Сухомлинським В.О.

Значущими в контексті даного наукового пошуку є праці вітчизняних учених у галузі педагогіки, таких, як Мисан В.О., Пометун О.І., Субтельний О.М., Ладиченко Т.В., Терно С., Давидов В.В., які розглядали проблеми формування національно-історичної свідомості та виховання патріотизму в освітньому процесі з історії.

Сьогодні, як ніколи, потрібні нові підходи й нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому необхідно враховувати, що Україна має давню й величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і учнівської молоді.

Мета роботи полягає у визначенні методів, прийомів і засобів формування національно-історичної свідомості та виховання патріотизму у здобувачів освіти на уроках історії та в позаурочний час як вищої духової цінності української нації.

Патріотичне виховання - це основа, на якій ґрунтується суспільство держави. Суть патріотизму розкривається в умінні жити інтересами свого народу, власної держави. Виховувати в дитині патріота - означає навчати її жити заради Вітчизни.

Сучасна школа – серце та розум суспільства, центр виховання людини майбутнього. Школа – унікальне творіння людства, простір буття дитини, в якому вона повинна мати можливість повноцінно жити. У наш час стало зрозуміло, що освітою та вихованням треба займатися з раннього дитинства, саме в школі, коли дитина тільки починає формуватися як особистість[4].

Учитель на уроці ставить за мету формування патріотичних почуттів підлітків унаслідок росту самосвідомості через розвиток логічного та критичного мислення шляхом включення в соціальні процеси. Завданнями патріотичного виховання є досягнення ефекту поєднання реалізації виховних освітніх завдань з набуттям основних предметно-історичних компетентностей.

Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді є одним із базових документів учителя історії. Принципи, за якими вона будується, - це наріжний камінь будь-якого уроку. А проголошені в концепції цінності мають стати для вчителя базою для формування виховної мети уроку й добору фактичного матеріалу.

В. О. Сухомлинський зазначав: «У вчителя, який уміє виховувати знаннями, ці знання ... виступають як інструмент, за допомогою якого учні свідомо здійснюють нові кроки в пізнанні світу». [2]

У процесі формування національно-історичної свідомості учитель історії має покладатися на власні принципи патріотичного виховання, серед яких чинне місце посідають:

- *принцип історичної і соціальної пам'яті*, спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності;

- *принцип національної спрямованості*, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави.

На уроках історії закладаються підвалини історичних уявлень майбутніх громадян про давнє минуле власне українського народу, його мови, культури, ментальних рис характеру, державно-політичного життя, як невід'ємної складової формування європейської цивілізації. Тут учні мають отримати базові наукові знання, що слугуватимуть фундаментом формування їх історичної свідомості, патріотизму.

Тому, при здійсненні складного процесу патріотичного виховання використовую проблемні задачі, так як вони розвивають уміння мислити творчо та критично. Учень, який уміє мислити, розглядає різні точки зору та приходять до власного висновку. У процесі навчання діти розвивають історичне мислення [6]. Пізнавши закономірності історичного розвитку, молодь зможе гідно реалізувати себе в житті, досягти поставлених цілей, стати носієм національної свідомості, вихованим на загальнолюдських та національних цінностях. Наприклад, при вивченні теми «Українські землі в XVI ст.» можна розв'язати наступну проблемну задачу: «Існує точка зору, що в Запорізькій Січі була не демократія, а охлократія (влада натовпу), яка перешкоджала утвердженню ідеї державності. Чи погоджуєтесь ви з такою думкою? Свою відповідь обґрунтуйте»[7].

Вивчаючи тему «Українські землі в 60-80-х роках XVII ст.», учитель може запропонувати й інші проблемні задачі, як от:

- Поміркуйте над діяльністю гетьманів у 60-80-ті роки XVII ст. Чому національно-визвольні змагання українців зазнали поразки? За яких умов вони могли б увінчатися успіхом?
- Правильно чи помилково стверджувати, що в ході національно-визвольної війни зародилась ідея української державності? Які історичні факти свідчать на користь цієї точки зору, а які їй суперечать?[7].

Історія України, її державності - це не тільки події, а й історичні постаті. На прикладах життя, діяльності й боротьби за державу як окремих діячів, так і цілого українського народу популяризуємо національну гідність нашого народу, його прагнення мати власну державу.

Вивчаючи тему «Морські походи козаків. Гетьман П. Конашевич – Сагайдачний», ставлю мету – сприяти осмисленню ролі особи в історії, відповідальності за власні дії. Доречним є завдання: «Внесок гетьмана П.Конашевича-Сагайдачного в розвиток України можна визначити рядом дієслів. Доповніть їх іменниками та прикметниками.

Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний:

Завершив...

Здійснив...

Переміг...

Упорядкував...

Відстоював...

Зміцнив...

Уславився...»[3].

Здобувачі освіти на уроках висловлюють ставлення до історичних діячів, характеризують та оцінюють їх діяльність, отримуючи завдання на уроці з ключовим запитанням: «У чому ви вбачаєте внесок вищеназваного діяча в історію України?». Учні готують повідомлення, презентації, складають історичний портрет, пишуть про видатних

борців за українську державність есе, з якими вони виступають на уроках.

При засвоєнні матеріалу учні ставлять запитання, дискутують. Це означає, що їм не байдужі факти про боротьбу за українську державність, вони сповнюються впевненістю в собі. Такі завдання створюють широкі можливості для формування громадянської та національної свідомості молоді. Виховне значення має матеріал про історичні постаті, їхнє життя й боротьбу за свободу народу, готовність боротися за волю, віру, честь і славу України.

Кожен учитель історії має ґрунтовно опрацювати терміни «патріотизм», «нація», добиватися їх розуміння учнями. Необхідно акцентувати увагу на тому, що патріотизм у нинішній час проявляється не лише в безпосередній борні із зовнішнім ворогом, не тільки в надзвичайних ситуаціях, але є звичайним станом повсякденного життя людини. [6]

На уроках та при проведенні позакласних заходів ґрунтовно працюю над формуванням мовної культури, засвоєнням основ світосприймання, психології, національної духовності українців. Намагаюся виховувати чесність і громадянську гідність і мужність в обстоюванні істини, прав і свобод громадянина України. У процесі виховання розвиваю в учнів почуття громадянської відповідальності за свої вчинки й позиції, за долю рідного краю, народу, захист і розвиток, його духовної культури, зміцнення миру і дружби між людьми. Вважаю, що учні мають чітко усвідомлювати себе частиною своєї сім'ї. Також знайомлю дітей із народною творчістю про родинні стосунки: приказками, прислів'ями, промовками, казками, народними оповіданнями, розширюю знання про народний одяг, його символічні елементи, з'ясовую наявність у сім'ях переданих у спадок предметів старовини. З цією метою пропоную дітям пригадати, які мистецькі вироби є в них удома, як вони виглядають, який їхній колір, орнамент, характерні деталі. Вважаю, що учні мають знати назви професій майстрів прикладного мистецтва: гончар, складув, різьбяр, карбувальник, ткач, швець. Ознайомлю дітей з легендами про рідний край, його героїв, героїчними піснями і думами, продовжую знайомити їх з традиційними святами українського народу: національними, обрядовими, релігійними, залучаю дітей до активної участі в них, а також знайомлю із святами інших народів. Під час проведеної роботи учні вчать систематизувати матеріал.

На уроках історії рідного краю сприяю розвитку особистих якостей громадянина України: національної самосвідомості, розвиненої духовності, моральної й художньо-естетичної культури, а також правової, трудової, фізичної, екологічної культури. Для цього проводжу пізнавальні уроки, уроки-диспути, вікторини, виставки, конкурси творчих робіт тощо.

Дуже корисною для освітнього процесу є музейна педагогіка, адже вона не лише допомагає учасникам освітнього процесу дізнатися більше про знакові історичні події, а й сприяє розвитку їх самосвідомості, вихованню в них патріотичних почуттів. Музейна педагогіка створює умови для впливу на особистість через її особистий стан, почуття, знання, отримані від батьків, старших членів родини, наближує дитину до його коріння. Це стає підґрунтям для патріотизму, гордості за історію сім'ї, міста, держави.

Висновок. Кожна молода людина є активним учасником розбудови громадянського суспільства, відіграє в ньому важливу роль та несе відповідальність у процесах прийняття рішень на всіх рівнях, які впливають на їх життя. На сьогодні перед нашою державою стоїть завдання - виховання у молодого покоління почуття патріотизму, формування особистості на засадах духовності, моральності, толерантності, реалізації науково-технічного та творчого потенціалу молодих громадян. Виходячи з цього, основна ідея полягає у мотивації громадської активності молодого покоління. Саме тому патріотичне виховання молоді є одним з найголовніших пріоритетів молодіжної політики в Україні. Патріотичне виховання є складовою частиною загального виховного процесу, являє собою систематичну і цілеспрямовану діяльність органів державної влади і громадських організацій з формування у громадян високої патріотичної свідомості, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків.

Патріотичне виховання повинне гармонійно поєднуватися із залученням учнів до кращих досягнень світової цивілізації. Дана система повинна сприяти виробленню наступного мислення, прихильності своїй національній спадщині й усвідомленню його ролі і місця в світовому духовному розвитку, пошані до всіх інших культурницьких систем і традицій. Тільки глибока й усвідомлена любов до своєї спадщини спонукає людину з повагою ставитися до інших, бути чутливим до трагедій Вітчизни і народу.

Результатом патріотичного виховання має бути сформованість почуття патріотизму, яке означає прояв особистістю любові до свого народу, поваги до українських традицій, відчуття своєї належності до України, усвідомлення спільності власної долі з долею Батьківщини, досконале володіння українською мовою.

Список використаних джерел

1. Бібліографія // Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Патріотичне_виховання
2. Борисова О. Реалізація виховного потенціалу уроку // Завуч. 2018. №3 (621). С.7-8
3. Горліс-Горський Ю. Холодний Яр. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2017. 400 с.
4. Історія України. Всесвітня історія. 5-9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://bit.ly/3g1rvty>
5. Концепція національно-патріотичного виховання. URL <https://bit.ly/3LCOcll>
6. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
7. Терно С., Хінева А. Проблемні задачі з історії для учнів 8-9-го класів загальноосвітніх закладів. URL: http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Posibnyky/Terno_Problem_tasks-8-9_2009_.pdf

Острога Світлана Юріївна,
заступник директора з наукової роботи
Комунального закладу Сумської обласної ради
«Сумська обласна універсальна наукова бібліотека»

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУМСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ У ВОЄННИЙ ЧАС

В умовах збройної агресії росії проти України, коли мова йде про можливість втрати державної незалежності, одним із найважливіших напрямків державної політики та безпеки нашої країни є національно-патріотичне виховання молоді на основі національних та європейських цінностей.

Роль бібліотек, які завжди були і залишаються центрами збереження і розвитку національної культури, патріотичного виховання особистості, важко переоцінити. З метою піднесення та підтримки національно-патріотичного духу, утвердження в свідомості і почуттях молоді патріотичних цінностей і переконань, виховання поваги до культурного та історичного минулого і сьогодення України та в рамках Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання до 2025 року [1] працівниками Сумської обласної універсальної наукової бібліотеки проводиться значна робота, яка втілюється різними формами, засобами та форматами взаємодії з користувачами.

Зазначимо, що вся культурно-просвітня діяльність обласної книгозбірні у воєнний час безпосередньо чи опосередковано просякнута темою патріотизму, любові до України, вірою в перемогу нашого народу в боротьбі за незалежність. Більш детально висвітливо найбільш актуальні напрямки роботи означеної тематики.

Лєвова частина заходів книгозбірні з національно-патріотичного виховання молоді займає краєзнавчий напрямок. На думку багатьох вітчизняних педагогів саме культура та історія рідного краю є потужним джерелом виховання любові до Батьківщини. Так, наприклад, Софія Русова, в педагогічній спадщині якої центральне місце займає концепція української національної системи освіти і національного виховання, стверджувала, що краєзнавство є тим підґрунтям, на якому має будуватися система освіти кожного народу і процес виховання свідомих громадян-патріотів [2].

Відділ краєзнавчої літератури і бібліографії Сумської ОУНБ має досвід і напрацювання з патріотичного виховання як у традиційних бібліотечних форматах роботи, так і у нових, що з'явилися саме у воєнний час. Поділимося найпомітнішими, найвдалішими, як на нашу думку, заходами патріотичного спрямування та формами роботи, які успішно реалізуються співробітниками зазначеного відділу.

Серед нових форм роботи відзначимо заходи в форматі «Антикварний салон», коли відвідувачі разом з ведучою заходу, завідувачкою відділу Тетяною Голуб мають можливість зануритися в локальну історію (старі вулички та храми Сум, діяльність видатних земляків) завдяки перегляду артефактів, сучасних темі доби – світлини, книги, побутові речі, археологічні знахідки тощо. В даному форматі пройшли такі заходи, як:

- «Україна – ТЕРРА КОЗАКІУМ», що був присвячений відтворенню розташування нашої землі на мапах та в книзі «Опис України» відомого французького картографа XVII ст. Гійома Левассера де Боплана. Присутні мали можливість розглянути мапу Боплана «Генеральна карта України, 1648 р.» з приватного музею «Причал Одісея» Сергія Гуцана, інші артефакти тієї доби.

- «З роду сумських Алчевських», де йшлося про Олексія Кириловича Алчевського, уродженця Сум, знаного промисловця, банкіра, фінансиста часів Російської імперії, засновника м. Алчевськ, про його щедрі пожертви

- на українську справу – освіту, просвітництво, книговидання, підтримку митців, літераторів, про його двох Христин – дружину й доньку – визначних українських культурних громадських діячок початку ХХ ст.

В рамках проекту «Бібліотека з тобою/ Library with you», започаткованого у воєнному 2022 році, відбуваються екскурсії історичним середмістям Сум. Серед таких екскурсій назвемо «Сумин городок – козацька фортеця, український фронтір» для сум'ян – дорослих та школярів, внутрішньо переміщених осіб та «З героями нинішніми – про козацьку звитягу Сум», для бійців, які проходять реабілітацію в лікарнях міста, які провела завідувачка відділу, членкиня Національної Спілки краєзнавців Сумщини Тетяна Голуб. Таким форматом заходів намагаємося залюбити людей у рідне місто, викликати живий інтерес до його історії. Зазначимо, що і екскурсії Сумською ОУНБ, коли відвідувачі знайомляться з унікальною архітектурою та організацією відділів бібліотеки, також мають виховний акцент у формуванні національної ідентичності, бо обласна книгозбірня уособлює собою один з важливих опорних пунктів культурних надбань і цінностей нашої держави. Школярі, студенти вишів з задоволенням відкривають для себе бібліотечний світ під час таких екскурсій.

Одна з найцікавіших новітніх форм роботи з національно-патріотичного виховання – «Історичні студії». Це спілкування з героєм зустрічі у форматі телебачення (ведуча й гість). Ведеться відеозапис, який після певного монтажу опиниться в скарбниці нашого You Tube каналу <https://www.youtube.com/user/Sumyounb/videos> у тематичному плейлисті. В даному форматі розглядалися теми «Сумська козацька фортеця — життя і героїка на фронтірі» (запрошений гість – Олег Корнієнко, знаний дослідник козаччини, заселення Слобідської

України, голова СОО НСКУ), «Геть від Москви! або Чому Хвильовий нас і досі хвилює?» (інтерв'ю з В'ячеславом Артюхом, просвітянином, філософом, членом НСКУ), «Перший український генерал Олександр Греков» (до розмови був запрошений Геннадій Іванущенко, знаний в світі архівіст дослідник українських визвольних змагань та української політичної еміграції початку ХХ століття).

Прекрасний спосіб зустрітися з видатними земляками — відвідати наші «Літературні вітальні», які є традиційної формою заходів і відбуваються як правило із залученням широкої читацької аудиторії — школярства, студентства, науковців, вчителів, шанувальників історії рідного краю. У даному форматі серед пам'ятних і цікавих можемо назвати «Нікому України не віддам!..» (творчий вечір до ювілею поета, журналіста, громадського діяча, уродженця Недригайлівщини Миколи Гриценка, який пройшов на високій патріотичній ноті), презентацію книги українського письменника, сум'янина Влада Івченко «Після 24-го...» (про переживання людини в умовах повномасштабної війни, здатність простих українців до опору, до боротьби за власну свободу і незалежність країни), презентацію книги письменниці, сценаристки, жительки м. Ірпінь, котра через воєнні події стала ВПО, знайшовши притулок в Сумах, Ірини Феофанової «Своя. Чужа. Рідна» (збірник оповідань про українських жінок, що тікали з малими дітьми від обстрілів і окупації, про їхні переживання за чоловіків, що пішли боронити рідну землю та про гостре відчуття провини, що вони в безпеці, а на Батьківщині війна) та інші.

Вагомий патріотичний посыл мають презентації історичних видань. Це можливість зустрітися з істориками, дослідниками локальної історії, українськими подвижниками та громадськими діячами. Дані презентації також проходять із залученням широкої читацької аудиторії. Серед заходів даного формату зазначимо такі як:

- Презентація книги-альбому «Сергій Тимошенко. Повернення», де одним з авторів є Валерій Власенко, сум'янин, історик, знаний і авторитетний дослідник персоналій часів українських визвольних змагань.
- Презентація двотомника «Товариство «Просвіта» на Сумщині. Збірник архівних документів», яке представляли автори-упорядники, відомі сумські краєзнавці, дослідники В'ячеслав Артюх та Геннадій Іванущенко.
- Презентація видання «Скарби Шведських Архівів», упорядницею якого є Марина Траттнер, яка має родове коріння з Недригайлівщини. Книга містить архівні документи гетьманської, королівської та царської канцелярій, які стосуються перебігу Північної війни, зокрема на теренах нинішньої Сумщини.
- Презентація краєзнавчих, історичних видань сумського видавництва «Триторія», що відбулося в рамках регіонального книжкового форуму «Любов до книги нас єднає», організованого Сумською ОУНБ [3].

Резонансним був захід під назвою «Поетичний марафон», де до читання віршів про боротьбу українців за волю і незалежність та любов до рідного краю були запрошені відомі літератори-земляки Євген Положій (онлайн з Польщі), Анатолій Луговський (онлайн з Путивля), Олександр Вертіль, Надія Позняк та школярі з прикордонних сіл, що мало не щодня зазнають ворожих обстрілів.

Традиційною для бібліотеки є організація різноманітних книжкових оглядів, переглядів, тематичних полиць, створення відеопрезентацій до ювілейних дат славетних земляків, та визначних пам'ятних подій з історії України.

Цікавою і корисною для виховання патріотичних почуттів формою взаємодії з молоддю є організація майстер-класів з виготовлення оберегів для воїнів ЗСУ (плетіння патріотичних браслетів, ляльок-мотанок) та виготовлення окопних свічок.

Відзначимо суттєву роль в формуванні національної ідентифікації активну роботу клубу спілкування українською мовою «Мовне коло», що є спільним проектом Сумської ОУНБ, Сумської обласної організації Національної спілки журналістів України і кафедри журналістики і філології Сумського державного університету і який відвідує студентська

молодь та всі бажаючі.

Патріотичні заходи Сумської обласної універсальної наукової бібліотеки вирізняються різноманітністю форм: літературно-музичний вечір, вечір-вшанування, вечір-посвята, формат «жива книга» (коли кожен спікер — це книга, яку учасники можуть «відкрити» на будь-якій сторінці), національно-патріотичні акції тощо. Наведемо приклад однієї з резонансних патріотичних акцій. Це акція-вшанування «Сонячна квітка – квітка незламності», якою колектив книгозбірні разом з митцями, письменниками, читачами, студентською молоддю, учнями долучився до Всесвітньої акції підтримки України «Посади квітку пам'яті». В цій акції виражені наші спільні сподівання, що досягли «соняхи пам'яті» нагадуватимуть про українських захисників, які ціною свого життя захищають нашу державу, нашу свободу, наших дітей, а значить – наше майбутнє.

Таким чином, Сумська ОУНБ в умовах повномасштабної війни РФ проти України володіє потужним потенціалом для виховання національної свідомості та патріотизму у молоді.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова КМ України від 30 червня 2021 р. № 673. URL: <https://cutt.ly/h6YiEU8> (дата звернення: 15.05.2023)

2. Чепіль М. М. Краєзнавство як чинник патріотичного виховання в українській педагогічній думці (кінець XIX - початок XX ст.) // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2015. № 1. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2015/1/7.pdf> (дата звернення: 15.05.2023)

3. Антонова С. Слово – зброя прикордоння // Урядовий кур'єр. 2023. 11 трав. URL: <http://surl.li/gzwot> (дата звернення: 15.05.2023)

Парфило Тетяна Володимирівна,
завідувач бібліотеки Лебединського
закладу загальної середньої освіти I-III ступенів № 7
Лебединської міської ради Сумської області

МЕМОРІАЛЬНА ДОШКА ЯК БЕЗСМЕРТНИЙ СИМВОЛ ПАМ'ЯТІ ГЕРОЯ

Важко й страшно писати про війну. Ми ніколи не думали, що будемо жити у такий час, коли на частині нашої території йтимуть бойові дії, а ми з самого ранку відразу будемо вмикати телевізор або заходити в Інтернет, щоб дізнатися, як там наші захисники, наші безстрашні воїни. Важко й страшно писати про війну, але в тисячу разів важче нашим хлопцям на лінії фронту. І найменше, що ми можемо зробити – не забувати про них, адже це справжні Герої. Не забувати про живих, пам'ятати про полеглих.

Війна – це завжди погано, це завжди зло, смерть, сльози і страх. І в цей час гинуть люди, гинуть діти і цього вже не повернути.

І в реаліях сьогодення заклади освіти не можуть залишатися осторонь. Наша мета: формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Пам'ять... Таке коротке слово. Вона нетлінна і вічна.... Пам'ять! Гірка пам'ять! Вона

ніколи не згасне! Пам'ять! Що ти залишила? Пам'ятники, як символ тих, хто пройшов війну, хто своїми грудьми прикривав рідну землю.

Вшанування пам'яті має бути не про смерть, не про жертву і скорботу, не про оплакування нашої долі, а про те, що ці люди загинули, щоб дати нам шанс жити гідно, і тепер лише від кожного з нас залежить, щоб ця смерть була не даремною.

Гідне вшанування захисників України, увічнення пам'яті полеглих, популяризація їхніх подвигів на державному та місцевому рівні є необхідним завданням задля консолідації суспільства, формування єдиної національної пам'яті та ідентичності, національно-патріотичного виховання підростаючого покоління.

Однією з форм увічнення та вшанування пам'яті загиблих є меморіальна дошка.

Чому важливо вшановувати пам'ять загиблого героя? Вшанування пам'яті українських захисників є важливим елементом національної свідомості та історії України. Люди, які віддали своє життя захисту нашої держави, заслуговують на нашу повну вдячність та вшанування. Меморіальні дошки допомагають зберегти пам'ять про героїв та надихають на нові досягнення та перемоги.

Меморіальна дошка для полеглого українського військовослужбовця це своєрідний символ вшанування та пам'яті. Ми повинні пам'ятати і зберігати історію нашої країни та вшанувати героїв, які стали прикладом мужності та відданості своєму народу, і віддали життя у війні України проти росії.

Що таке меморіальна дошка для українського воїна? Меморіальна дошка - це спеціальна табличка із зображенням героя і надписом. Встановлюється на честь військовослужбовця чи героя АТО, який віддав своє життя захисту України. Такі дошки містять ім'я та прізвище учасника, його дату народження та смерті, а також інформацію про те, де та як він загинув.

Як встановлюється меморіальна дошка? Вона може бути встановлена в будь-якому місці, де громада вирішила вшанувати пам'ять про героя і це не суперечить законодавству України.

Меморіальні дошки мають довгу історію, яка сягає глибокої давнини. Ще стародавні греки гравірували меморіальні дошки на могилах своїх героїв. Вони мали вшановувати померлих і нагадувати майбутнім поколінням про їхній внесок. Подібним чином римляни також використовували меморіальні дошки для вшанування досягнень своїх героїв. Вони розміщували їх у громадських місцях, таких як храми, форуми та громадські будівлі.

У Середньовіччі меморіальні дошки використовували для вшанування пам'яті про смерть видатних діячів. Їх розміщували в церквах і соборах і часто прикрашали складними візерунками та написами. В епоху Відродження меморіальні дошки стали більш вишуканими, художники створювали скульптури та картини, щоб увічнити пам'ять героїв.

І зараз меморіальні дошки виконують важливу функцію в суспільстві. Вони нагадують про внесок героїв і надихають майбутні покоління.

Крім того, меморіальні дошки можуть слугувати формою освіти. Вони можуть надавати інформацію про життя героя, його досягнення та контекст, в якому він жив. Це може допомогти людям дізнатися більше про історію та краще зрозуміти світ навколо них.

За даними Сумської ОДА, станом на 01.01.2020 року на території Сумської області встановлено 125 меморіальних дошок захисникам України.

Станом на 09.05.2022 року на території Лебединської ОТГ Сумської області встановлено 9 меморіальних дошок 11-ом загиблим захисникам України.

На стіні Лебединського ЗЗСО І-ІІІ ст. №1 загиблого захисникові Богдану Богданову відкрили пам'ятну дошку. Народився Богдан 31 січня 1993 року. Під час повномасштабного вторгнення російських військ старший солдат Богдан Богданов захищав країну у складі 72-ї механізованої бригади імені Чорних запорожців. Загинув Герой 30.05.2022 року, внаслідок ракетного удару поблизу Миколаївки на Донеччині. Поховали військового 18 листопада на Олександрівському кладовищі у Лебедині. У січні 2023 року йому повинно було

виповнитись 30 років.

У Лебединському ЗЗСО І-ІІІ ст. № 5 встановлено меморіальну дошку загиблому захисникові Брисенку Богдану Миколайовичу. Народився він 30 вересня 1993 року. Богдан мав звання молодшого сержанта 9-ої батареї 27-го Сумського реактивного арtpолку. Загинув відважний воїн 04 вересня 2014 року під час виконання військового обов'язку по захисту суверенітету та територіальної цілісності України.

У Лебединському ЗЗСО І-ІІІ ст. № 7 встановлено меморіальну дошку загиблому захисникові Гаврилишину Іллі Ігоровичу, який народився 11 квітня 1994 року в м.Лебедин. У 2011 році закінчив Лебединську спеціалізовану школу І-ІІІ ступенів № 7 і був нагороджений золотою медаллю «За високі досягнення у навчанні». У 2018 році закінчив Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Здобув освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліст за спеціальністю «Право», професійну кваліфікацію юрист.

У перші місяці повномасштабного вторгнення став на захист країни. На підставі Указу Президента України від 24.02.2022р. № 69/2022 «про загальну мобілізацію» 17 квітня 2022 року був призваний до Збройних Сил України на військову службу та призначений головним сержантом – командиром 1 відділення 1 взводу 1 спеціалізованої роти військової частини А4270. Шість місяців перебував на передовій у складі Сумського 211 окремого спеціального батальйону. 14 березня 2023 року, під час виконання бойового наказу, здійснював оборону спостережного пункту в населеному пункті Бахмут Донецької області та отримав тяжке поранення. 17 березня 2023 року молодший сержант Гаврилишин Ілля Ігорович, відданий військовій присязі на вірність українському народу, мужньо виконавши військовий обов'язок в бою за Україну, її свободу і незалежність, помер у госпіталі м.Дніпро. За особисту мужність і героїзм у захисті державного суверенітету і територіальної цілісності України під час виконання бойових завдань був нагороджений почесною відзнакою Сумської обласної ради «За заслуги перед Сумщиною» ІІІ ступеня (посмертно).

У Штепівському ЗЗСО І-ІІ ступенів встановлено три меморіальні дошки загиблим захисникам:

Рубану Олегу Олексійовичу, який народився 15.06.1997 року. У Штепівському ЗЗСО навчався з 2003 по 2014 рік. Після школи Олег здобував освіту у Лебединському ВПУ лісового господарства. А далі була строкова служба: до лав ЗСУ був призваний восени 2017 року та служив у в/ч А0222 у Президентському полку. Присягу прийняв 15 грудня 2017 року.

Два місяці потому, 13 лютого 2018 року після підписання контракту строком на три роки, проходив службу в зоні ООС у Донецькій області. Під час проходження служби нагороджений медаллю «Ветеран війни – учасник бойових дій». Рівно рік, з 25 лютого 2021 по 24 лютого 2022, Олег працював в охоронному холдингу «Група швидкого реагування» в м. Києві. А вже 26 лютого 2022 року добровольцем вступив до Територіальної Оборони м.Києва, 18 квітня був зачислений до в/ч 4347. Проходив службу в 112 окремії бригаді ТрО. Брав участь у звільненні Бучі, Ірпеня, Вовчанська Харківської області. Загинув молодший сержант 2 березня 2023 року, звільняючи українську землю від окупантів, в районі населеного пункту Ямпіль Донецької області. У Олега залишилася дружина та маленький син Єгор.

Іванову Олександрю Михайловичу, який народився 05.12.1985 року. Школу закінчив у рідному селі. У 2006 році Олександр був призваний на строкову військову службу, яку проходив у військах протиповітряної оборони Збройних Сил України. Протягом 2014-2015 рр. служив у Національній Гвардії у Рубіжному на першій лінії оборони. А вже у 2017 році уклав контракт строком на 1 рік із 58-ю окремою мотопіхотною бригадою. Починаючи з 2020 року і до останнього подиху служив за контрактом у 27 реактивній артилерійській бригаді. Маючи звання: старший солдат, Олександр загинув 22.03.2022 року, виконуючи бойове завдання при обороні міста Києва внаслідок ворожого обстрілу, будучи вірним військовій присязі, захищаючи Батьківщину. За захист незалежності, суверенітету та

територіальної цілісності України нагороджений медаллю «За участь у АТО» у 2015 року та орденом «Кавалер ордена «За мужність»» III ступеня (померло).

Охріменку Сергію Миколайовичу, який народився 06 квітня 1986 року. У школі Сергій навчався з 1992 по 2001 роки. Був призваний на строкову службу та проходив її у складі радіотехнічних військ у м. Житомир. Починаючи з 2017 року служив за контрактом у 72 окремій механізованій бригаді імені Чорних запорожців. Маючи звання: сержант, старший стрілець. 13 серпня 2022 року, Сергій героїчно загинув в с. Павлівка Донецької області за незалежність та цілісність України. На знак подяки за доблесть та мужність Сергій представлений нагороді «Козацький хрест» II ступеня.

У Рябушківському ЗЗСО I-II ступенів встановлено дві меморіальні дошки загиблим захисникам:

Ляшку Андрію Андрійовичу (13 серпня 1974 року-29 серпня 2014). Андрій Андрійович був солдат резерву, командиром відділення 2-го батальйону спеціального призначення НГУ «Донбас», який героїчно загинув під Іловайськом, виконуючи військовий обов'язок по захисту суверенітету та територіальної цілісності України. Йому назавжди лишиться 40.

Показаньєву Сергію Анатолійовичу, який народився 19 жовтня 1985 року. Маючи звання: майор, Сергій проходив військову службу на командних посадах військової частини А1126 десантно-штурмових військ Збройних Сил України. Трагічно обірвалося життя Героя 18 червня 2020 року під час виконання завдання в районі проведення Операції Об'єднаних Сил. За мужність і відвагу, самовіддані дії, виявлені у захисті державних інтересів України, зразкове виконання військового обов'язку Сергій Анатолійович нагороджений медаллю «За військову службу Україні» (померло).

У Лебединському ВПУ Лісового господарства встановлено меморіальну дошку для трьох загиблих захисників України:

Максиму Сергійовичу Стеблянку, що народився 24 січня 1998 року у м. Лебедин. Після закінчення навчання за професією «Лісник, тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва категорії «А», водій» у 2016 році, Максим призваний на строкову службу до лав Збройних сил України. З 2020 року вирішив продовжити службу в ЗСУ за контрактом та перебував у складі 1-ї окремої танкової бригади (солдат, водій). Він перебував у Донецькій області у Сєверодонецьку, Трьохізбенці, Авдіївці, Степовому. 6 квітня 2021 р. о 9.30 ранку життя Героя трагічно обірвалося на околицях с. Степне Мар'їнського району на Донеччині внаслідок підризу на невідомому вибуховому пристрої армійської вантажівки, якою він керував. Похований Максим у м. Лебедин. Йому назавжди залишиться 23.

Лобода Едуард Віталійович народився 1994 року в селі Підпригори Лебединського району Сумської області. Він вмів гарно малювати, писав вірші та захоплювався військовою справою. У 2012 році вступив до історичного факультету СумДПУ. З 2014 по 2016 рік навчався у Лебединському ВПУ лісового господарства — за фахом автослюсаря-водія категорії «С» й кранівника. По тому працював в ПП «Надь» водієм-кранівником та підприємстві «Суми Софтранс» (водієм). Періодично виїздив у зону бойових дій добровольцем у складі Добровольчого Українського Корпусу (ДУК), окрема тактична група імені капітана Воловика (серпень 2016-травень 2017 року), тактична група «Сапсан» (травень 2017-жовтень 2018 року). Едуард був інструктором з мінно-саперної справи, розвідником. Приймав участь у боях біля Мар'їнки, Авдіївки, Пісків та шахти «Бутівка». Від 26 жовтня 2018 року захисник служив за контрактом з побратимами із ДУК у 24-ій бригаді. Старший солдат, оператор-радіотелефоніст 2-го розвідувального взводу розвідувальної роти. З липня 2019 року очолював групу бійців, яка забезпечувала прикриття проміжків, де передбачались дії ворожих диверсійно-розвідувальних груп. Пересуваючись визначеним маршрутом, солдат не помітив встановлений терористами вибуховий пристрій й підірвався, при цьому прийнявши весь удар вибуху на себе, чим прикрив побратимів від вибуху. У важкому стані

поранений був доставлений до лікарні міста Курахове. Медики до останнього боролися за його життя. Та як не прикро, вранці 4 липня серце Героя перестало битися. 6 липня 2019 року Едуард Лобода похований в селі Підпригори Лебединського району Сумської області. Указом Президента України № 804/2019 від 5 листопада 2019 року за «Особисту мужність і самовідданість, виявлені під час бойових дій, зразкове виконання військового обов'язку» нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно). Едуард нагороджений відзнакою «Бойовий Хрест Корпусу» (посмертно, 7 серпня 2019 року). 9 жовтня 2019 року у селі Павленкове на фасаді навчально-виховного комплексу відкрито і освячено пам'ятну дошку на честь Едуарда Лободи.

Капран Михайло Вікторович (25.06.1986-22.02.2021), випускник Лебединського ВПУ лісового господарства 2003 року. Загинув, виконуючи військовий обов'язок по захисту суверенітету та територіальної цілісності України.

Павленківський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів, вшановуючи пам'ять загиблих воїнів, на фасаді закладу встановив три меморіальні дошки.

Литковець Степан Леонідович (13.03.1997-06.06.2018) народився в селі Гарбузівка, Лебединського (нині Сумського району) Сумської області. Пізніше сім'я переїхала до села Підпригори. Навчався Степан в Павленківському НВК, який закінчив у 2013 році. 2017 року закінчив Сумський центр професійно-технічної освіти харчових технологій, а після - працював шеф-кухарем, мріяв відкрити власне кафе. Взимку 2018 року Степан Литковець підписав контракт з ЗСУ та вступив на військову службу в якості стрілка-зенітника зенітного артилерійського взводу 37-го батальйону територіальної оборони Запорізької області «Запоріжжя» 56-ї окремої мотопіхотної бригади. Під час переслідування противника, група натрапила на заміновану ділянку. 10 червня 2018 року Степан загинув. Указом Президента України № 239/2018 від 23 серпня 2018 року «за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, зразкового виконання військового обов'язку» Литковець Степан Леонідович нагороджений медаллю «За військову службу Україні»(посмертно).

Ворожко Олександр Миколайович (13.03.1990 – 01.03.2016). Народився в с. Підпригори Лебединського району Сумської області. У 2007 році закінчив Павленківську школу, після – вступив до національного аграрного університету. Працював водієм у Лебединському лісгоспі, потім – у ПП «Надь». 8 квітня 2013 року Олександр був призваний на строкову службу до лав ЗСУ. Після демобілізації прийняв рішення укласти контракт і продовжити військову службу. 1 березня 2016 року, під час виконання службових завдань у зоні АТО (поблизу с. Бердянське, Волновахського району Донецької області), молодший сержант Ворожко Олександр Миколайович, заступник командира взводу - командир відділення автомобільного взводу роти забезпечення комендатури охорони та обслуговування загинув за трагічних обставин.

Лобода Едуард Віталійович (про нього розповідалося вище)

Тринадцять історій, за якими заплакані очі батьків, дітей, дружин і вічне горе!

На підтримку ініціатив громадськості та з метою гідного вшанування пам'яті військовослужбовців і учасників добровольчих формувань, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, увічнення їх героїзму, зміцнення патріотичного духу у суспільстві Президент України підписав Указ «Про День пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України» від 23.08.2019 року № 621, встановивши День пам'яті, який щорічно відзначається 29 серпня.

Ми пам'ятаємо кожного, хто віддав своє життя, захищаючи Україну. Україна щодня пам'ятає воїнів, які поклали своє життя за її волю та незалежність.

Адже герої живі, поки жива пам'ять про них.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Міністерство у справах ветеранів України URL: <https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/%D0%BC%D0%B5%D0%BC%D0%B4%D0%BE%D1%88%D0%BA%D0%B8.pdf>
3. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді. URL: <https://bit.ly/42KpXaq>
4. Сценарій мітингу «Вічна пам'ять Героям АТО». URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/001k3g-4f2b.docx.html>
5. У Лебедині відкрили меморіальну дошку воїнам, які загинули в районі Операції Об'єднаних Сил. URL: <https://bit.ly/3BehL6P>
6. У Лебединській школі відкрили пам'ятну дошку загиблomu військовому Богдану Богданову. URL: <https://www.0542.ua/news/3539510/u-lebedinskij-skoli-vidkrili-pamatnu-dosku-zagiblomu-vijskovomu-bogdanu-bogdanovu>
7. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/serpen/29/den-pamyati-zagyblyh-zahysnykiv-ukrayiny>
8. Що таке війна. URL: <http://www.lyceum.univer.kharkov.ua/images/event/g.pdf>

Пархоменко Ірина Володимирівна,
доктор філософії, методист комунального
закладу Сумської обласної ради - обласного
центру позашкільної освіти та роботи з
талановитою молоддю

КРОССЕКТОРАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Проблема національно-патріотичного виховання дітей та молоді пронизує всю освітню парадигму України та є наскрізною лінією державної політики країни у стані війни. Саме реальні загрози втрати територіальної цілісності та недоторканості, майбутні соціально-демографічні зміни у суспільстві, деформація ціннісних орієнтирів та векторів розвитку держави обумовлюють актуалізацію та підвищення значимості національно-патріотичного виховання.

Метою статті є висвітлення значення впровадження кроссекторальної взаємодії у контексті реалізації національно-патріотичного виховання дітей та молоді на базі закладів позашкільної освіти; успішні кейси реалізації партнерської взаємодії на прикладі Центру національно-патріотичного виховання комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.

Важливість упровадження кроссекторальної взаємодії відображена у низці нормативно-правових документів, зокрема у Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженій указом Президента України, де зазначено, що одним з основних напрямів досягнення мети Стратегії є розвиток «соціального партнерства між суб'єктами національно-патріотичного виховання» [5].

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді слід розуміти як цілеспрямований, організований, системний процес, який реалізовується за конкретними напрямами:

- національний - вивчення та популяризація загальнолюдських цінностей, норм, виховання шанобливого ставлення до традицій та звичаїв українського народу, його історії та культури;

- державний - забезпечення державою самодостатньої системи національно-патріотичного виховання дітей та молоді;
- військовий - ознайомлення з історією України, збройних формувань різних історичних епох, героїчними та трагічними епізодами історії українського народу, бойовими традиціями, загартування тіла та духу, вивчення зразків сучасної техніки та озброєння, оволодіння військово-технічними вміннями та навичками);
- психологічний - врахування психологічних та вікових особливостей дітей та молоді під час реалізації заходів та проєктів національно-патріотичного спрямування;
- педагогічний - забезпечення методико-педагогічного супроводу та моніторингу, вивчення, узагальнення, поширення успішних кейсів національно-патріотичного виховання;
- правовий - поглиблення знань у сфері правових відносин та відповідальності, прищеплення правової культури;
- суспільний - налагодження конструктивної взаємодії, партнерських відносин між стейкхолдерами національно-патріотичного виховання [4].

Саме від реалізації останнього аспекту, а саме ефективної взаємодії зацікавлених сторін залежить якість реалізації національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Кроссекторальна взаємодія створює нову цінність для суспільства, дозволяючи стейкхолдерам об'єднувати свої можливості для досягнення спільних результатів.

Кроссекторальне взаємодія - своєрідне перехрестя, де перетинаються інтереси різних стейкхолдерів національно-патріотичного виховання: органів державної влади та місцевого самоврядування, закладів освіти, інститутів громадянського суспільства, соціально відповідального бізнесу [1].

Головною передумовою успішної кроссекторальної взаємодії в принципі є створення рівноваги, задовольняє потреби усіх залучених зацікавлених сторін (стейкхолдерів). Безперечно ефективна кроссекторальна взаємодія залежить від якісного діалогу та командної роботи.

Джеймса Е. Остіна, професор Гарвардського університету, дослідник соціальних партнерств влучно описав значення та можливості соціального партнерства: «Потужне співробітництво має бути створене активними організаціями, які постійно навчаються та шукають більш ефективні способи співпраці та засоби створення цінності» [1].

Яскравим прикладом кроссекторальної взаємодії є Центр національно-патріотичного виховання, який розпочав свою роботу у вересні 2022 р. як структурний осередок працівників комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю [2].

Головною метою роботи Центру національно-патріотичного виховання є «забезпечення системного підходу до національно-патріотичного виховання дітей та молоді, підвищення рівня організаційно-методичного та інформаційного забезпечення цього напряму роботи» [2].

Актуальність такої роботи полягає у важливості завдань, які нині стоять перед державною і її всіма інститутами щодо формування повновартісного повноправного громадянина, здатного стати на захист недоторканості та територіальної цілісності України, свідомо відстоювати проєвропейський, демократичний вектор розвитку держави.

Виходячи з окресленої мети діяльності було визначено основні напрями роботи:

- історико-культурний – виховання у дітей і молоді любові до України, поваги до українських звичаїв та традицій, культивування національних цінностей, дослідження історії та культури українського народу, генези української державності, розвитку збройних формувань різних історичних епох;
- соціально-громадський – формування соціально-відповідального досвіду через ініціювання та реалізацію проєктної діяльності, культивування шанобливого ставлення до Конституції України та законів України, прав і свобод людини та громадянина;

- військово-патріотичний – набуття вмій і навиків, потрібних для підготовки до служби у Збройних Силах України, фізичний гарт дітей та молоді, формування навичок здорового способу життя, відповідального і свідомого ставлення до власного здоров'я [8].

З метою ефективної та якісної реалізації окреслених напрямів роботи Центром національно-патріотичного виховання налагоджені сталі партнерські зв'язки з закладами освіти, культури, мистецтва, молоді та спорту, інститутами громадянського суспільства, діяльність яких спрямована на національно-патріотичне виховання дітей і молоді.

Саме завдяки кроссекторальній взаємодії, враховуючи сучасні освітні виклики, педагоги комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю активно працюють над впровадженням ігрових технологій в освітній процес, що значно підвищує його рівень та якість, акцентує увагу на поглибленні знань здобувачів освіти, їх креативному використанні у освітньо-творчій діяльності.

Упродовж 2017-2022 рр. спільно з громадськими організаціями Молодіжна педагогічна спілка та Сумський обласний комітет молодіжних організацій за фінансової підтримки відділу у справах сім'ї, молоді та спорту Сумської міської ради та управління молоді та спорту Сумської обласної державної адміністрації були реалізовані освітні проекти «Я розповім тобі про Суми», «Козацька спадщина Сумщини», «Подорожуємо Сумщиною», «Школа виховників джур Сумщини» [8].

Новою віхою партнерства з інститутами громадянського суспільства, зокрема Національною скаутською організацією України «Пласт», стало відкриття на базі комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю пластових гуртків.

Спільно з управлінням молоді та спорту Сумської обласної державної адміністрації, Сумським обласним центром відпочинку, оздоровлення, туризму та військово-патріотичного виховання, Сумським обласним центром комплектування та соціальної підтримки у 2022 р. було реалізовано проект #100_питань_захиснику [7].

Важливою складовою у сфері національно-патріотичного виховання дітей та молоді є реалізація завдань Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») на Сумщині. Для суддівства під час обласних етапів гри, проведення обласної Школи виховників джур та інших методико-педагогічних заходів національно-патріотичного спрямування традиційно залучаються представники організацій-партнерів: комунальної установи Сумської обласної ради «Сумський обласний центр відпочинку, оздоровлення, туризму та військово-патріотичного виховання», громадських організацій Кролевецький Молодіжний Клуб «Джура», Національна скаутська організація України Пласт, Молодіжний Націоналістичний Конгрес [7].

Успішні кейси міжсекторальної взаємодії, волонтерської, благодійної діяльності Центру національно-патріотичного виховання було презентовано у грудня 2022 року під час обласного форуму педагогічних працівників закладів позашкільної освіти «Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді: кроссекторальне партнерство» [3].

Функціонування потужної системи національно-патріотичного виховання у прикордонному регіоні у час відкритої зовнішньої військової агресії має стати першочерговою місією освітньої політики як на регіональному, так і на державному рівні. Саме співпраця та взаємовигідне, раціональне партнерство органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, соціально відповідального бізнесу є життєздатною моделлю ефективної реалізації національно-патріотичного виховання дітей та молоді у сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Литвиненко Олександра. Кроссекторальні партнерства: в чому суть, і чи потрібні вони вам. URL: <https://media.zagoriy.foundation/velyka-istoriya/krossektoralni-partnerstva-v-chomu-sut-i-chy-potribni-vony-vam/> (дата звернення: 27.04.2023).
2. Наказ комунального закладу Сумської обласної ради обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю «Про актуалізацію пріоритетних напрямів методико-педагогічної діяльності» від 7 червня 2022 р. № 118.
3. Обласний форум педагогічних працівників закладів позашкільної освіти. URL: <https://www.ocpo.sumy.ua/novini/mi-je-mi-budemo.html> (дата звернення: 27.04.2023).
4. Пархоменко І. В. Військово-патріотичне виховання дітей та молоді на Сумщині: сучасні тенденції. *Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи* : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції. 29 квітня 2022 р. Суми : Сумський державний університет. С. 372-376.
5. Про Стратегію національно-патріотичного виховання : Указ Президента України від 18 травня 2019 р. № 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (дата звернення: 27.04.2023).
6. Центр національно-патріотичного виховання. URL: <https://www.facebook.com/groups/353082263238418> (дата звернення: 27.04.2023).
7. Центр національно-патріотичного виховання. URL: <https://www.ocpo.sumy.ua/pozashkilnij-olimp-sumschini/centr-nacionalno-patriotichnogo-vihovannja.html> (дата звернення: 27.04.2023).

Пишневська Олена Михайлівна
вчитель історії
Миколаївського ЗЗСО І-ІІІ ст.
Роменської міської ради Сумської області

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ВИХОВНИХ ЗАВДАНЬ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОЇ ГРИ «СОКІЛ» («ДЖУРА»)

*Патріотичне виховання – це сфера духовного життя,
яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне,
що любить і ненавидить людина, яка формується.*

В.О. Сухомлинський

Вступ. Патріотизм як духовно-моральна цінність завжди виступав пріоритетним завданням нашої держави. Нині, в умовах російсько-української війни патріотизм – це не мода, а необхідність, виклик сучасності. Головним призначенням у його формуванні є консолідація суспільства задля якнайшвидшої перемоги над безжалісним агресором. У зв'язку з цим актуальності набуває проблема виховання у юних громадян патріотизму як почуття належності до країни, українського народу, гордості за державу, а головне відповідальності за її долю.

Почуття патріотизму й національна свідомість є однією з провідних цінностей, якими має оволодіти підростаюча особистість. Національна самосвідомість – ставлення особистості до самої себе, яке ґрунтується на ідентифікації особистості з народом України, незалежно від свого етнічного походження [1, с. 137]. Ці якості передбачають любов до свого народу, віру в його духовні сили і майбутнє, готовність до праці на користь народу; знання та уміння осмислювати його моральні та культурні цінності, історію, звичаї, обряди, символіку; передбачає систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, звичками, знаннями, відповідальністю перед своїм народом.

Патріотизм особистості закономірно пов'язаний з гуманізмом, соціальною

справедливістю, турботою, взаємоповагою. Під час збройного конфлікту метою національно-патріотичного виховання є становлення громадянина-патріота, готового самовіддано захищати і оберігати суверенні кордони України, а у майбутньому сприяти громадянському миру й злагоді в суспільстві і прагнути розбудувати незалежну, демократичну, правову, соціальну державу. Потужним виховним чинником щодо цього може стати освітнє середовище, адже саме там підрастаюче покоління проводить найбільше часу.

У 2022 році Міністерство освіти і науки затвердило заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року (наказ МОН від 06.06.2022 №527). Серед основних складових національно-патріотичного виховання в концепції виокремлені громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання [3].

Мета статті – проаналізувати особливості формування патріотизму молоді через систему виховних завдань всеукраїнської військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»).

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої національно-патріотичної самосвідомості, почуття вірності, любові до України, турботи про благо своєї нації [1, с. 136]. Метою національно-патріотичного виховання визначено становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності.

Одним із способів запровадження національно-патріотичного виховання молоді є позаурочна робота, яка включає систематичні форми навчання у військово-патріотичних гуртках, спортивних відділеннях та військово-спортивних іграх. Вони мають необхідний потенціал для виховання громадян-патріотів, які шанують українські традиції, бережуть та примножують духовні цінності, здатні реалізувати свої здібності під час російсько-української війни.

Найвідомішою всеукраїнською дитячо-юнацькою військово-патріотичною грою є «Сокіл» («Джура»), як одна із системних форм позакласної роботи з військово-патріотичного та морально-етичного виховання учнівської молоді. Гра заснована на традиціях українського козацтва: виховання нових поколінь України у дусі відданості Батьківщині та її народу, підготовка молоді до творчої праці, до військової служби та захисту своєї Батьківщини, формування і виховання, спираючись на національні козацькі педагогічні традиції високих морально-психологічних якостей.

«Джура» впроваджується в навчальні заклади України з 2003 року. За цей час гра зарекомендувала себе як найбільш вдала форма позашкільної роботи з виховання молоді.

Гра проводиться з метою виховання громадян-патріотів, захисників державної незалежності та територіальної цілісності України як високоморальних особистостей, які плекають українські традиції, духовні цінності, володіють відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатні реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства. Мета гри реалізовується шляхом створення та розвитку національно-патріотичних осередків самовиховання дітей та молоді у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та позашкільної освіти, громадських об'єднаннях і молодіжних центрах, центрах національно-патріотичного виховання у тісній співпраці з громадськістю, зокрема студентським та учнівським самоврядуванням [4].

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді здійснюється на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, успадкованих,

зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських січових стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху в Україні, мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні 2004, 2013-2014 років, учасників антитерористичної операції, операції Об'єднаних сил в Донецькій та Луганській областях, а нині вже й подвигів Збройних сил України [4].

Гра «Джура» виконує низку виховних завдань, основними є:

- виховання дітей та молоді у дусі відданості Батьківщині та українському народу через відродження національних і загальнолюдських духовних та моральних цінностей;
- набуття учнями знань, умінь і навичок, необхідних захиснику Вітчизни;
- формування у молоді високих морально-психологічних якостей: доброчинності, мужності, сміливості, рішучості, відваги, стійкості, наполегливості, дисциплінованості та ініціативності на основі відновлених народних традицій. Популяризація здорового способу життя;
- оволодіння учнями основами народної культурної спадщини (пісні, думи, розпис та опорядження житла і сакральних споруд, звичаї, традиції, ритуали і свята). Вивчення народного способу господарювання на землі;
- впровадження військово-прикладних видів спорту, єдиноборств, верхової їзди на конях, бойових танців, видів спортивної боротьби, народних ігор та забав з метою гартування духу й тіла;
- оволодіння навичками приготування страв народної кухні;
- зміцнення міжрегіональних зв'язків та дружби дітей і юнацтва;
- організація змістовного дозвілля [1, с. 115].

Учасниками гри «Джура» можуть бути учнівська молодь закладів загальної середньої освіти, позашкільних, професійно-технічних закладів освіти, об'єднана на добровільних засадах у рої, сотні, курені тощо. До складу зазначених утворень приймають хлопці та дівчата віком від 7 до 18 років за народним звичаєм на загальному зібранні та за згодою батьків після проходження виховного просвітницького курсу підготовки, під час якого відбувається ознайомлення із заповідями, правами та обов'язками учасника гри, набуття необхідних знань з історії України, літературно-пісенної творчості, про народних героїв тощо.

Варто зазначити, що у грі можуть брати участь особи старші 18 років у статусі наставників, які залучаються до виховної роботи з молоддю.

Не менш важливим є те, що вихованці гри не тільки формують почуття патріотизму, а й здобувають необхідні життєві компетентності, а саме знання із українознавства (історія, культура, традиції, мистецтво тощо), самозарадність та рятівництво, тобто вчаться думати не тільки про власну безпеку, а й можливість надання першої домедичної допомоги. Неабиякими корисними є навички життя у природі: орієнтування на місцевості, топографія, таборування, смуга перешкод і тому подібне. Безумовно, гра покращує фізичну та військово-спортивну підготовку. Молодь вчиться дбати про своє здоров'я через фізичну культуру, стрільбу, боротьбу, самооборону, силові змагання, багатоборство тощо.

Висновок. Таким чином, всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура») є одним із важливіших засобів патріотичного виховання молоді, формування громадянської свідомості, виховання здорової нації. Робота із запровадження Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») в заклади освіти України формує загальноукраїнську систему національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Ця виховна система включає постійну навчально-виховну роботу упродовж навчального року в усіх закладах освіти, від дошкільного до вищого, дає можливість залучити до спільної праці учнів, педагогів, батьків, представників органів місцевого самоврядування та громадських організацій.

Отже, відродження України неможливе без пробудження національної свідомості українського народу, насамперед молоді. Патріотизм покликаний дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіту національної самосвідомості та ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини. Нині, патріотизм є нагальною потребою держави, якій необхідно, щоб усі діти і молодь стали національно свідомими громадянами – патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі, і особистості, яка своєю діяльністю любов'ю до Батьківщини прагне досягти взаємності з метою створення умов для вільного саморозвитку. Якраз цьому і сприяє всеукраїнська національно-патріотична гра «Джура». Бо саме героїчні подвиги українського народу та видатні особистості і їх діяльність мають стати прикладами для наслідування дітьми, молоддю, усіма громадянами нашої країни, аби надалі підрастаюче покоління було гідним продовжувати рід українців і боронити Україну від загарбників.

Список використаної літератури

1. Акімова С. С. Патріотичне виховання молодших школярів. *Таврійський вісн. освіти*. 2018. № 1. С. 115–136.
2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.10.2022р. № 902 «Про проведення у 2022-2023 навчальному році Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»)» <https://patriotua.org/dzhura-u-2023-roci/>
3. Наказ Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді. URL: <https://bit.ly/3LCOcll>
4. Положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура») <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/845-2018-%D0%BF#Text>

Підпригора Юлія Олександрівна,
вчитель української мови та літератури,
(I категорія) Сумського ЗЗСО I-III ступенів № 15
Сумської міської ради

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ

Сучасні тенденції в діяльності шкільних музеїв визначаються потребами здобувачів освіти, батьків, педагогів. Зміни в системі загальної освіти спонукають до пошуку нових напрямів розвитку, до перегляду усталених форм роботи. Відповідно до Концепції Нової української школи одним із найважливіших завдань роботи сучасного закладу освіти є формування учнів як громадян, патріотів України з активною життєвою позицією, які діють згідно з морально-етичними принципами та здатні ухвалювати відповідні рішення. Громадянське мислення формується, коли учень досліджує проблеми, пов'язані з історією міста, країни, світу. В процесі таких досліджень народжується національна свідомість, що сприяє неупередженому ставленню до інших культур, розумінню ролі і місця національного у світовій загальнолюдській цивілізації. У зв'язку з цим зростає роль шкільних музеїв як форми організації роботи, спрямованої на розвиток самодостатньої творчої особистості з активною громадянською позицією.

Питанням діяльності шкільних музеїв та організації краєзнавчої роботи в школі присвятили свої творчі доробки Н. Ганнусенко, О. Грекулов, М. Кашин, М. Лощинин, Ю. Омельченко, З. Огризко, В. Обозний, І. Прус, А. Сайненський, В. Столетов, Я. Треф'як та ін. Зокрема у працях Л. Виготського, Д. Давидова, Л. Занкова аналізуються головні педагогічні принципи, які використовуються в діяльності шкільних музеїв [1, с.25].

Потенціал впливу шкільного музею на освіту, на громаду значною мірою не

реалізований, хоча масове створення музеїв при навчальних закладах відбулося у 80-х роках ХХ ст. У 1995 році було ухвалено Закон України «Про музеї та музейну справу». Сучасним нормативним документом, що регулює діяльність шкільних музеїв, є наказ Міністерства освіти від 10 листопада 2014 року за №1415/26192 «Про затвердження Положення про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України» [2].

Потреба реалізації освітнього та виховного потенціалу музеїв спричинила появу музейної педагогіки. 2019 року відбулася I Всеукраїнська науково-практична конференція в м. Києві, присвячена питанням музейної педагогіки в науці. Мета музейної педагогіки полягає у створенні умов для розвитку особистості на основі включення її в різноманітну діяльність шкільного музею, а її завдання передбачають залучення молоді до пошукової, краєзнавчої, науково-дослідної, художньо-естетичної та природоохоронної роботи; формування в дітей і молоді самосвідомості, уміння успішно адаптуватися в навколишньому світі, активної життєвої позиції, соціально-громадського досвіду; розширення й поглиблення загальноосвітньої і професійної підготовки молоді; надання можливості реалізуватися відповідно до своїх здібностей та інтересів, виявляти свою неповторну індивідуальність; виховання любові до рідного краю й людей, які забезпечують його розвиток [3, с. 103].

Аналіз теоретичного доробку науковців і поточного стану педагогічної практики, нові вимоги до якісної освітньої діяльності сучасної школи, наявність протиріч, що ускладнюють їх реалізацію, визначили вибір теми нашої статті «Сучасні аспекти функціонування шкільного музею».

Проблема нашого дослідження полягає в тому, щоб виявити потенціал впливу шкільного музею на національно-патріотичне виховання учнівства.

Метою нашої статті є проаналізувати сучасні аспекти функціонування шкільного музею.

Опис досвіду національно-патріотичного виховання учнівства в процесі функціонування шкільних музеїв Сумського ЗЗСО I-III ступенів № 15 Сумської міської ради.

Понад 40 років у Сумському ЗЗСО I-III ступенів № 15 Сумської міської ради (раніше – Сумській КУ ЗОШ № 15 ім. Д. Турбіна) функціонують 20 шкільних музеїв. Завдання, які вирішує педагогічний колектив завдяки музейній педагогіці:

1. Формування ціннісного ставлення до культурної спадщини, національної самоідентифікації та прищеплення потреби ознайомлення з музейними цінностями.
2. Розвиток здатності сприймати музейну інформацію (реальну та віртуальну), розуміти мову музейної експозиції.
3. Виховання емоцій, розвиток уяви і фантазії, творчої активності.

Традиційно виокремлюють такі напрями діяльності шкільного музею в контексті музейної педагогіки: пошуково-дослідницький, експозиційний (оформлювальний), екскурсійний, культурно-масові заходи та справи.

З екскурсії як з основної форми культурно-освітньої діяльності музею розпочинається щорічне знайомство молодших школярів із музеями. Проводить таку екскурсію керівник за допомогою учнів-екскурсоводів. Щодня наші учні безпосередньо взаємодіють з експозиціями Музею матері та сім'ї, Музею письменників Сумщини (розміщені в навчальних кабінетах), Музею історії школи (у рекреації навчального корпусу). Предмети експозиції широко використовуються в навчально-виховному процесі як унаочнення, що сприяє активізації пізнавальної активності здобувачів освіти. Навчальні заняття поза межами музею проводяться у класі, у навчальному кабінеті з демонструванням окремих музейних колекцій, експонатів. Їх використовують як учителі, так і запрошені до школи музейні працівники. Наприклад, 2019 року саме в такому форматі відбувалися лекції на тему великоднів розписів. Найбільше враження лекції справляють на невеликі групи учнів за умови безпосереднього контакту з експонатами.

Кілька разів на рік вчителі нашої школи організують масові поїздки до музеїв народного побуту, станції юннатів, Музею Лесі Українки в Косівщинській школі, до музеїв інших міст. Зацікавлення подорожами в учнів зазвичай прямо пропорційне відстані: Хортиця, Опішня, Полтава, Київ, Львів приваблюють школярів дужче, ніж Тростянець чи Глухів. Велике значення також має майстерність екскурсоводів. Учня середньої ланки подобається спілкуватися з працівниками музею народного побуту, станції юннатів, бо свою розповідь і демонстрацію вони супроводжують безпосередньою взаємодією екскурсантів з експонатами, коли відвідувачі можуть зважувати у руках праски або крутити прядки. Такий підхід запроваджено й при проведенні занять у наших шкільних музеях, під час яких дітям дозволяється міряти хустки, тримати в руках книги, а доповідачі, виступи яких пов'язані з фольклором, етнографією, вбираються в старовинний одяг. На старшокласників найбільше враження справляють екскурсоводи-ровесники в Косівщинській школі. Порівнюючи роботу різних музеїв, з якими нам доводилося співпрацювати, ми дійшли висновку, що не всі вони працюють на достатньо високому рівні, зокрема, на нашу думку, вдосконалення потребує робота екскурсоводів Музею письменників Сумщини.

Під час підготовки виїзних екскурсій ми виявили таку проблему: існують численні пропозиції щодо організації дорогих подорожей туристичними агентствами, проте майже відсутня ініціатива щодо співпраці зі школами від місцевих музеїв. Особливо складно буває організувати виїзд фахівців музеїв до загальноосвітніх навчальних закладів, режим роботи яких пов'язаний із двома змінами, а в умовах повномасштабного вторгнення навчання відбувається за змішаним форматом: очно та дистанційно водночас і за рухомих графіком.

Перевірені часом і достатньо ефективні масові форми роботи щодо впровадження музейної педагогіки, такі як походи, експедиції, вечори, олімпіади, вікторини, краєзнавчі ігри, шкільні конференції і т. ін. через пандемію, повітряні тривоги, обмеженість людських ресурсів тощо часом поступалися місцем груповим (флешмоби до Дня рідної мови, Дня вишиванки, фоточелендж до Дня української хустки, поетичний мітинг «Іван Низовий – поет української соборності»). Останній із цих заходів був проведений 22.02.2022 силами учнів 8-Б і 8-Г класів за ініціативи керівника Музею письменників Сумщини Ю. Підопригори. Серед різноманітних форм групової роботи в школі №15, пов'язаних із музейною педагогікою, варто відзначити функціонування відповідного гуртка, оформлення альбомів, журналів, буклетів, створення презентацій, цільових проєктів, а серед індивідуальних – підготовка доповідей, запис спогадів, спостереження за життям і побутом народу, що вивчається, листування з воїнами, участь у харитативній творчій акції «Як я святкуватиму перемогу» у грудні 2022 року, поповнення фондів книжковими новинками із автографами авторів, символічними подарунками від учасників АТО, створення конкурсних робіт, що у подальшому стають експонатами (зокрема останні надбання – макети-переможці конкурсу «Хата – колиска роду», наукові роботи переможців МАНу обласного та Всеукраїнського рівнів), пошук та оприлюднення інформації, створення відеороликів, персональні творчі виставки учнів у школі та міській мистецькій галереї (знакова подія – виставка призера Всеукраїнського та Європейського конкурсів «Зоряний простір 2020», скульптора Мар'єти Олексія в травні 2021 року). З відновленням очного навчання ми отримали можливість повернутися й до масових форм роботи: під керівництвом завуча з виховної роботи А. Мухи у квітні 2023 року провели благодійний концерт «Весняне пробудження добра», на який запросили мешканців мікрорайону, спакували великодні кошики для українських захисників на лінії фронту.

Серед масових форм роботи особливе зацікавлення школярів викликали зустрічі з непересічними особистостями: учасниками АТО братами Шамрай, письменницею Анною Коршуною, журналісткою Мариною Реух, поетесами Людмилою Ромен, Надією Кириленко й Надією Позняк. Світлини запрошених гостей в оточенні школярів традиційно поповнюють колекцію музею, а запис у книзі відвідувачів зберігає й демонструє авторський почерк. Такі зустрічі реалізують потребу всіх їх учасників у спілкуванні, у встановленні

взаємних ділових або дружніх контактів на основі спільних інтересів, сприяють розвитку толерантності та поваги до інших, здатності співпереживати, розуміти та виявляти терпимість до різних позицій, думок, почуттів, тому вони є актуальними й перспективними. Велику допомогу в організації подібних заходів також надають Сумська обласна наукова бібліотека, Сумська обласна мистецька галерея.

Як пошуково-дослідницький, екскурсійний, так і експозиційний (оформлювальний) напрями роботи діяльності шкільного музею вимагають спеціальних фахових знань від його керівника, для здобуття яких вчителю-предметнику, що є й керівником музею, часто бракує часу й спеціальних методичних матеріалів.

Висновки. У поданій статті ми проаналізували виховну роботу свого навчального закладу, спираючись на теоретичний та практичний досвід попередніх дослідників музейної педагогіки, вказавши як на позитивні здобутки, так і проблеми, що виникають на шляху реалізації освітнього та виховного потенціалу музеїв.

Актуальність розвитку діяльності шкільного музею полягає в тому, що він має стати справжнім осередком комунікації, центром пізнавальної активності та формування національної ідентичності учнів, має допомагати їм реалізовувати свій творчий потенціал, розвивати уяву й фантазію, навички взаємодії з іншими людьми. Для реалізації цих завдань варто застосовувати як індивідуальні, так і групові або масові форми роботи, надавати учням можливість безпосереднього контакту з експонатами і учасниками цих заходів.

Список використаних джерел

1. Гайда Л. А. Музей у навчальному закладі. Київ: Шкільний світ, 2009. 126 с.
2. Про затвердження Положення про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України: наказ Міністерства освіти від 10 листопада 2014 р. за № 1415/26192. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14#Text>
3. Салата О. О. Основи музеєзнавства: навчально-методичний посібник. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 164 с.

Радченко Алла Юріївна,
керівник гуртка-методист
центру позашкільної роботи
Путивльської міської ради.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Під національно-патріотичним вихованням розуміють навчальну та виховну діяльність, яка сприяє вихованню почуття любові, вірності та відданості своїй Батьківщині. Воно має на меті прищепити почуття національної ідентичності та гордості в окремих людей, а також почуття відповідальності за внесок у розвиток і добробут своєї країни.

Мета статті: показати важливість національно-патріотичного виховання в сучасних умовах, необхідність вдосконалення змісту, методів і технологій національно-патріотичного виховання в позашкільних закладах.

Законом України «Про позашкільну освіту», яким визначається державна політика у сфері позашкільної освіти, передбачено: «виховання у вихованців, учнів і слухачів патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей Українського народу, а також інших націй і народів»[1, Р.1, ст.8].

«Удосконалення та розвиток цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання шляхом формування та утвердження української громадянської

ідентичності на основі єдиних суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність) і загальнолюдських цінностей, принципів любові і гордості за власну державу, її історію, мову, здобутки та досягнення у сфері культури, економіки, науки, спорту, дієве сприяння органам державної влади та органам місцевого самоврядування в захисті і охороні національної державності Українського народу, готовність до захисту державної незалежності і територіальної цілісності України, усвідомлення громадянського обов'язку із розвитку успішної країни та забезпечення власного благополуччя в ній» є метою Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. Програмою рекомендовано сприяння утворенню центрів національно-патріотичного виховання на базі діючої мережі закладів, зокрема шляхом їх реорганізації, перепрофілювання, з урахуванням потреб та фінансових можливостей регіонів [2].

Позашкільний заклад може дати чудову можливість для національно-патріотичного виховання, оскільки він може доповнити та закріпити те, чому учні навчаються за звичайною шкільною програмою. Цього можна досягти за допомогою різноманітних заходів і програм, таких як:

- Гуртки історії та культури: вихованці можуть отримати більш повне розуміння історії українського народу, його багатовікової боротьби за свої права і незалежність, історії заснування Української держави, ключових подій і культурної спадщини. Це може допомогти їм зрозуміти важливість своєї Батьківщини та розвинути почуття гордості за свою культурну ідентичність. В цьому допоможуть організація виставок чи програм, які висвітлюють важливі моменти в історії нації або демонструють значні культурні артефакти; присвячені відомим українським культурним діячам літературно-музичні свята, екскурсії, українська пісня, українська книга, українська бібліотека, українська іграшка тощо.

- Волонтерська діяльність: діти можуть брати участь у волонтерській діяльності, яка сприяє добробуту їхньої громади та країни, наприклад участь у громадських проектах або екологічних ініціативах. Піднесенню патріотичних почуттів зараз сприяють написання листівок воїнам, виготовлення оберегів, малюнків на передову, зустрічі з захисниками, участь у благодійних ярмарках, концертах, допомога пораненим.

- Програми лідерства та громадянства: гуртківці можуть брати участь у програмах, які допомагають їм розвинути лідерські навички та зрозуміти свою роль як відповідальних громадян у своїй країні.

- Національні свята та заходи: позашкільні заклади можуть організовувати свята та заходи, які надають громадянам можливість дізнатися більше про звичаї, традиції та цінності своєї країни, які сприяють національній гордості та єдності, такі як святкування Дня Незалежності, Дня Соборності, Дня Конституції, визначних дат рідної України, культурні фестивалі та спортивні змагання.

Забезпечення національно-патріотичного виховання в позашкільному закладі може надати можливість молодим людям брати участь у практичних заходах, які сприяють громадянській активності та соціальній відповідальності. Розробляючи програму національно-патріотичного виховання для позашкільного закладу, важливо враховувати наступне:

- Контент, що відповідає віку: зміст програми має бути адаптований до віку учасників. Дітям молодшого віку можуть бути корисні заходи, присвячені символам і традиціям нашої країни, тоді як дітям старшого віку та підліткам будуть доречні дискусії про громадянську відповідальність і роль уряду в суспільстві.

- Інклюзивний підхід: програма має бути розроблена таким чином, щоб вона була інклюзивною та співвідносилась з повагою до різних культур і походження. Він має відзначати різноманітність, одночасно сприяючи почуттю національної єдності.

- Інтерактивні заходи: програма повинна включати інтерактивні заходи, які залучають учасників до процесу навчання. Це може включати групові обговорення, дискусії, ігри та проекти [8].

— Підхід до співпраці: програма має передбачати співпрацю між педагогами, батьками та громадськими лідерами. Це може допомогти забезпечити відповідність програми цінностям і пріоритетам громади. Здійснюючи національно-патріотичне виховання у позашкільному закладі, ми можемо допомогти молоді розвинути почуття гордості за свою країну, сприяти громадянській активності та глибшому розумінню цінностей і принципів, які полягають в основі нашого суспільства.

Вирішальну роль у патріотичному вихованні відіграють педагоги. Вони відповідають за створення навчального середовища, яке сприяє глибокому розумінню та оцінці історії, культури та цінностей нації.

Вони повинні мати всебічні знання про історію нації, політичну систему, економіку, соціальну та культурну спадщину та її внесок у світ.

Педагоги також повинні вміти залучати дітей до критичного мислення та роздумів про минуле, сьогодення та майбутнє нації. Вони повинні заохочувати вихованців досліджувати різні точки зору та інтерпретації історичних подій і поточних проблем, а також допомагати їм розвивати навички аналізу та критичної оцінки інформації.

Нарешті, педагоги повинні пам'ятати про свою роль як зразка для своїх вихованців. Вони повинні демонструвати глибоку відданість добробуту та прогресу нації та надихати своїх слухачів робити те саме.

Виховання патріота і громадянина одним з важливіших і найскладніших завдань педагогіки вважав В.Сухомлинський. Він писав: «Завдання вихователя полягає в тому, щоб відкрити перед кожним вихованцем усі джерела, якими живиться могутнє почуття любові до Батьківщини. Це і природа рідного краю, і мати з батьком, і рідне село, місто, підприємство, де працюють батьки, і славне минуле Вітчизни, її героїчна історія...»[4].

Важливу роль сім'ї у національно-патріотичному вихованні відводив Чавдаров С.Х. Педагог зазначав, що «виховувати у дітей любов до свого народу, до Батьківщини повинна кожна сім'я, кожна мати, кожний батько» [6, с.13]. У вихованні він радив віддавати перевагу особистому прикладу. Зокрема учений писав: «Якщо гордість за свою Батьківщину відчувають батьки і говорять про це в присутності дітей, то й діти будуть проймаються такими почуттями» [6, с.36].

Ідеєю національно-патріотичного виховання, яка завжди була і є надзвичайно важлива, опікувались у різні часи видатні українські філософи, педагоги, громадські діячі, такі як С. Русова, М.Грушевський, С. Сірополко, Д. Дорошенко, В. Науменко, Я. Чепіга, М. Дем'яновський, П. Холодний.

Наразі ідея національно-патріотичного виховання стає особливо актуальною, навіть пріоритетною. Окремі аспекти її розробляють І. Бех, Л. Березівська, С. Гончаренко, О. Сухомлинська, О. Савченко, Н.Скотна та інші науковці.

Громадський діяч та педагог М. Галущинський наполягав: «суспільно-просвітницька робота повинна стояти на гордім платонівським принципі впливати на перебудову самої держави» [5].

Однак важливо зазначити, що хоча національно-патріотичне виховання може бути корисним для розвитку почуття національної ідентичності та гордості, важливо забезпечити, щоб це виховання було інклюзивним і поважало всіх громадян, незалежно від їхнього походження чи переконань. Збалансований підхід, який цінує різноманітність та інклюзивність, може допомогти створити більш гармонійне та мирне суспільство. У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України зазначено: «Разом із тим національно-патріотичне виховання не повинно формувати ідеї культурного імперіалізму, тобто способу споглядання світу лише очима власної культури. Ця Концепція виходить з ідеї об'єднання різних народів, національних, етнічних та релігійних груп, які проживають на території України, довкола ідеї української державності, українського громадянства, що виступають загальними надбаннями, забезпечують їхній всебічний соціальний та культурний розвиток. Українська держава заперечує будь-які форми

дискримінації, підтримуючи всі мови і культури, забезпечує формування у здобувачів освіти прагнення до взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами.» [3].

Отже, для національно-патріотичного виховання молоді в Україні «... багатонаціональність – не біда, не зайвий тягар, не тимчасова незручність чи перешкода, а величезне багатство і сила, надзвичайно щасливий шанс для духовної невичерпності». Так говорив ще у ХІХ столітті український філософ і педагог П.Юркевич [7, с. 674].

Підсумовуючи зазначимо, що позашкільні заклади можуть відігравати важливу роль у сприянні національно-патріотичному вихованню. Така освіта спрямована на виховання почуття любові, вірності та відданості своїй країні, національної гордості та відповідальності, а також може сприяти розвитку почуття спільності та приналежності в побудові сильної, згуртованої та життєстійкої нації, здатної вирішувати завдання сьогодення та майбутнього.

Список використаних джерел

1. Закон України Про позашкільну освіту (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 46, ст.393) Розділ I, стаття 8.
2. Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 № 673
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України 06 червня 2022 року N 527
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / Василь Олександрович Сухомлинський; ред. Н. Бордукова. – К.: Акта, 2012. – 537 с.
5. Галущинський М. Народна освіта й виховання народу. Методи й цілі. Львів. Коштом товариства “Просвіта” у Львові, 1920 (з друк. Ставроцигійського інституту) С.3
6. Чавдаров С. Х. Патріотичне виховання дітей у сім’ї / Проф. С. Х. Чавдаров / Т-во для поширення політ. і наук. знань УРСР ; [за заг. ред. М. М. Грищенка]. – Київ : [б. в.], 1956. – 60 с.
7. Юркевич П. Вибране / П. Юркевич. – К.: Вид-во гуманітарної літератури «Абрис», 1993. – С. 673.
8. Інтерактивні технології навчання // Україномовні реферати.—Режим доступу: <http://www.refotext.com/referat-text-16587-1.html>.

Сапегіна Марія Іванівна

Керівник гуртка «Вокальний» Комунальний заклад – центр позашкільної роботи Путивльської міської ради, магістр, м. Путивль

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ПІСНЯ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ ВОКАЛЬНОГО ГУРТКА У ЦЕНТРИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ

Автор піднімає питання щодо національно-патріотичного виховання засобом української народної пісенної творчості на заняттях вокального гуртка у центрі позашкільної роботи. Збереження народної пісні як складової сучасної української культури та впровадження її в духовне життя суспільства є актуальним завданням державного значення.

Народна пісня – один із найпопулярніших жанрів музичного мистецтва та один із

основних засобів національно-патріотичного виховання. Світ пісенної культури українського народу безмежний. Це скарбниця людської духовності, яка полонить почуття, душу і розум. В українських піснях відображено світогляд народу, його морально-етичні та естетичні цінності, педагогічний геній і багатовіковий досвід виховання підростаючого покоління в дусі високої духовності та моралі. Тому, на нашу думку, українські народні пісні повинні складати основу музичного матеріалу, що використовується на заняттях вокального гуртка у цетрах позашкільної роботи .

У цей непростий час, коли саме існування нашої країни знаходиться під загрозою, ми, педагоги, не можемо не приділяти належної уваги національно-патріотичному вихованню нашого молодого покоління.

Всі ми знаємо, що патріотизм починається з любові до Батьківщини, з колискових пісень, які співають матері, заколисуючи своїх маленьких дітей, з рідної мови, яка лунає звідусіль, з краси національного духу, з минулого, сповненого героїзму, з невимовно прекрасних народних пісень, які відображають людей, що живуть і працюють на благо свого народу, які без вагань ставлять своє життя на карту, щоб захистити свою країну.

Почуття патріотизму – одна з головних ознак духовно розвиненої людини. Поверхневий погляд на сучасну молодь може наштовхнути на думку, що в патріотизмі немає нічого поганого, але при ближчому розгляді виявляється, що це далеко не так. Історично Україна переживала складні часи і майже протягом усієї своєї історії була розділена, фрагментована і перекроєна різними державами, що наклало глибокий відбиток на ідею єдності країни. Зовні це розмаїття поглядів, ідей, переконань, політичних та ідеологічних уподобань є вираженням демократії, але внутрішньо воно не сприяє національній єдності, що, на мою думку, є однією з причин нинішніх трагічних подій та суспільного розколу. Тому прогалину в національно-патріотичному вихованні молоді необхідно терміново заповнювати.

Музика посідає особливе місце серед мистецтв з точки зору її безпосереднього і всебічного впливу на людину. Тому виховний потенціал занять вокальних гуртків у центрах позашкільної роботи та виховних заходів, безумовно, має бути джерелом формування ціннісних орієнтацій учнів і починатися з початкового рівня навчання. Провідну роль на заняттях вокального гуртка в цьому плані відіграє народна пісня, яка є душею нації та одним з найважливіших засобів само ідентифікації дитини як українця.

Народна пісня – один із найпопулярніших жанрів музичного мистецтва та один із основних засобів національно-патріотичного виховання. Світ пісенної культури українського народу безмежний. Це скарбниця людської духовності, яка полонить почуття, душу і розум. В українських піснях відображено світогляд народу, його морально-етичні та естетичні цінності, педагогічний геній і багатовіковий досвід виховання підростаючого покоління в дусі високої духовності та моралі. Тому, на мою думку, українські народні пісні повинні складати основу музичного матеріалу, що використовується на заняттях вокального гуртка у цетрах позашкільної роботи .

Світ української пісенної культури безмежний, і на цьому слід наголошувати вихованцям. Це скарбниця духовності, яка відображає світогляд, морально-етичні та естетичні цінності народу. Саме тому я вважаю, що народні пісні повинні складати основу музичного матеріалу, який використовується на заняттях вокального гуртка у центрі позашкільної роботи. Важливо також знайомити з пісенною спадщиною не від випадку до випадку, а постійно.

Я завжди намагаюся використовувати народні пісні на своїх заняттях. Наприклад, використання їх у піснях розвиває творчі здібності дітей. Наприклад, я прошу вихованців придумати мелодії на основі народних пісень, закличок, історичних пісень, пісень січових стрільців, козацьких пісень чи віршів про Україну.

Ще одним важливим елементом національно-патріотичного виховання на заняттях вокального гуртка в центрі позашкільної роботи є між предметний зв'язок між музикою та

історією. Адже народні пісні – це теж історії. Тому, вивчаючи історичні народні пісні на заняттях вокального гуртка, ми намагаємося поглибити розуміння вихованцями текстів пісень, розповідаючи про події та факти, які оспівуються в піснях, або про історичних діячів, які в них згадуються.

Національно-патріотичному вихованню сприяють українські народні пісні, історичні думи у виконанні у виконанні сучасних популярних співаків, гуртів, що позитивно допомагає поширити народну пісню серед молоді та дітей.

Наприклад, до пісень героїчного жанру належать всесвітньовідомі українські думи, історичні пісні про воєнні події, походи предків та битви з іноземними загарбниками. У цих піснях відображені не лише перемоги, але й поразки та невдачі у боротьбі з ворогом. Це також сумні, тужливі та тривожні пісні, що виражають біль втрати свободи та розлуки з рідною землею.

У козацьких піснях реалістична достовірність переплітається з емоційною насиченістю та символічними і метафоричними образами. Герой пісні-козак, лицар з українським духом і званням. Це улюблений народний герой, який долає всі життєві перешкоди, захищає рідну землю від загарбників, перемагає ворогів і виганяє їх з України. Козак – це найвищий ідеал захисника вітчизни, який часто характеризується лицарством і духовністю.

Стрілецька пісня оспівує героїзм українських лицарів, які боролися з ворогами Батьківщини: «бурею битва гриміла», «від крові земля червоніла», «тверда, мов сталь, стрілецька грудь», «лунає клич, луна стрімкий: вперед, вперед, у бій святий», «в ворожій серці смертний жаж». Стрільці не могли дозволити ворожим загарбникам завладіти нашими землями, знущатися над нашим народом, топтати його мову та культуру. Адже якби вони не вигнали ворога зі своєї землі, то були б «буде лях проклятий батьками орати, матерями волочити».

Стрілецьким пісням близько 100 років, але за радянської влади вони замовчувалися, оскільки були створені Союзом Січових Стрільців, який був заснований на початку 20-го століття на базі добровольчих товариств "Січ" та "Сокіл Батько". Багато загонів проводили важливу культурно-просвітницьку діяльність та брали участь у військових операціях під час Першої світової війни. Серед січових стрільців були талановиті поети (Л. Лепкий, Р. Купчинський, С. Чарнецький). Завдяки їхнім зусиллям з'явилися стрілецькі пісні.

Поняття "стрілецькі пісні" в українську фольклористику ввів О. Правдюк, який визначив його як жанр фольклору, що охоплює пласт пісень з досить чітким тематичним спрямуванням, пов'язаних з певним історичним етапом, певним побутом або способом життя в певному середовищі. "Стрілецькі пісні є невід'ємною частиною українського фольклору і мають своє власне, оригінальне і неповторне обличчя з багатьма характерними рисами, зумовленими виникненням стрілецької пісенності в умовах війни, розбудови національної незалежності".

Своєрідним гімном стала пісня "Ой, у лузі червона калина". Лейтмотивом пісні є патріотичне прагнення української молоді Галичини звільнити Україну від тиранії царизму. Слова пісні написав поет С. Чарнецький:

Ой у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша слава Україна зажурилася,
А ми тую червону калину підійmemo,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо!
Марширують наші добровольці у кривавий стан,
Визволяти братів-українців з московських кайдан.
А ми наших братів-українців визволимо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо!
Гей, у полі ярої пшенички золотистий лан,

Розпочали стрільці українські з ворогами тан!
А ми тую ярую пшеничку /зберемо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо!
Як повіє буйнесенький вітер з широких степів,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо!

Ці факти є цікавими і повинні спонукати вихованців пишатися своєю історією. Це також можливість поглибити знання та зацікавленість дітей, а також поглибити їхнє розуміння тексту пісні. Ще одним напрямком національно-патріотичного виховання молоді є підготовка до патріотичних конкурсів. Для того, щоб краще зрозуміти текст пісні, я проводжу з учасниками невеликий історичний екскурс, розучую пісню і ділюся з ними цікавими фактами з історії пісні.

Використання додаткових матеріалів (кінофільмів, документальних фільмів, презентацій) на заняттях вокального гуртка також є важливим для розвитку патріотизму та гордості за історію свого народу.

Крім того, при вивченні народних пісень використовуються художні матеріали, такі як картини, портрети та замальовки, щоб зробити пісні більш емоційними.

Загалом, музичний матеріал, що використовується на занятті, коментарі викладача до нього та власні роздуми вихованців під керівництвом викладача мають сприяти поступовому формуванню майбутніх громадян з незалежною українською національною свідомістю. Одне-два влучних та емоційних слова, сказані викладачем до або після прослуховування музики, проникають у серця і душі дітей і дуже сильно впливають на них, сприяючи не лише вихованню патріотизму, а й вихованню високого художнього смаку.

Також важливо поєднувати музику з іншими предметами, наприклад, з літературою, організовуючи літературні, музичні та історичні вечори. Підготовлені вокальні номери завжди використовуються під час традиційних тематичних заходів.

Розвивати патріотизм і національне виховання та заохочувати залучення батьків до співпраці. Активна участь старших – тата, мами, бабусь і дідусів – у сімейних походах та інших поза гурткових заходах не тільки приносить дітям естетичне задоволення і дозволяє їм творчо розвиватися, але й збагачує духовну спадщину їхніх родин, залучає їх до великої історії своєї країни, дає їм глибше розуміння і гордість за свою ідентичність.

Одним словом, музичне мистецтво не тільки збагачує дітей та учнівську молодь духовно, а й сприяє вихованню патріотизму, національної гордості, високих моральних цінностей та великої любові до творчої спадщини нашого народу, яка сьогодні оживає по-особливому і по-новому.

Список використаних джерел

1. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасного українського виховання. - Львів, 2000. - 234 с.
2. Даник А. Вироблення у дітей позитивного ставлення до праці засобами української народної пісні // Мистецтво та освіта. - 2003. - № 7. - С. 6-9
3. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. - 1996. - № 13. - С. 5-6.
4. Кутова А. Національне виховання - джерело особистісного розвитку дитини // Дошкільне виховання. - 2002. - № 4. - С. 3-5.
5. Матвієнко П. Живогайні джерела патріотизму // Дошкільне виховання. - 2001. - № 8. - С. 12-13.
6. Основи національного виховання: концептуальні положення / За ред. В. Г. Кузя та ін. К., 1993.
7. Осипець Р. Українська народна пісня - основа музичного виховання // Мистецтво та освіта. - 2003. - № 4. - С. 6-9

8. Падалка О. С., Нісімчук А. С., Смолюк І. О., Шпак О. Т. Педагогічні технології. К., 1995.
9. Повстанські пісні // Упоряд. і музичний редактор Василь Подуфалій, - Тернопіль, 1992. -- 78 с., ноти.
10. Стрілецькі пісні. Добірка Правдюка Олександра. // Народна творчість та етнографія -- 1991, № 6.
12. Семенов О. Стрілецькі та повстанські пісні // Народна творчість та етнографія. - 1998. - № 2. - С. 2-3
13. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. - К.: Либідь, 2002. - 560 с.
14. Якубенко В. Від народознавство до свідомого патріотизму // Дошкільне виховання. - 2002. - № 8. - С. 12-13.

Сердюк Оксана Петрівна,
завідувач навчально-методичного відділу координації освітньої
діяльності та професійного розвитку Сумського ОШПО

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Національно-патріотичне виховання молоді як пріоритетний напрям державної політики в Україні на сьогодні для всіх освітян є стратегічним завданням, спрямованим на виховання в українській молоді національної самосвідомості, стійкої громадянської позиції.

Концепція «Нова українська школа» передбачає, що її випускники будуть патріотами з активною життєвою позицією, які діють згідно з морально-етичними принципами і здатні приймати відповідальні рішення, поважати гідність і права людини [1].

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України визначено мету: становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян па основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності. Також окреслено індикатори ефективності національно-патріотичного виховання в системі освіти України, зокрема, збільшення відвідуваності здобувачами освіти закладів, що популяризують культурні та національно-мистецькі традиції Українського народу, а також пам'яток історії, культури, експозицій музеїв, присвячених національно-визвольній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України [5].

Оновлена система цінностей патріотичного виховання умовно може бути розділена на такі головні сфери: духовно-естетичну (збереження духовних святинь свого народу, мови, культури, духовна зрілість тощо), сімейно-патріотичну (любов до свого народу, до сім'ї, етикет, колективізм, повага до старших тощо), історико-патріотичну (вірність героїчному минулому, кращим традиціям історії Батьківщини, готовність до захисту Вітчизни).

Мистецтво – особлива форма відображення дійсності, естетичний художній феномен, який передає красу навколишнього, внутрішнього світу людини через осмислення фундаментальних категорій «краса», «гармонія», «пропорційність», «довершеність» та самосвідомість і патріотизм. Патріотизм стає сьогодні особливо актуальним, одне з головних завдань – це почуття любові до Батьківщини.

Мистецтво – це особливий вид духовно-практичного освоєння дійсності за законами краси. Особливість цього освоєння полягає в тому, що воно виступає в художньо-образній формі, і визначається в тому, що: за його допомогою людина здатна сприймати світ, що оточує її у цілісності; воно може проникати в найпотаємніші куточки людської душі,

хвилювати й робити людину величною; воно безпосередньо контактує з емоційною сферою особистості, найбільш рухливою та пластичною сферою людської психіки; за допомогою мистецтва ідея втілюється в такій формі, яка збуджує емоції, активізує уяву, викликає особливі переживання, які називають естетичними, або художніми [6].

Серед класиків педагогічної науки до проблеми виховання патріотичних почуттів і переконань у процесі залучення молоді до культурної спадщини свого народу через різноманітні види мистецтва зверталися: С. Русова, К. Ушинський, В. Сухомлинський, А. Макаренко та інші.

До проблеми патріотизму у дослідженнях з педагогіки мистецтва зверталися сучасні науковці: Л. Аристова, В. Кудрявцев, Л. Масол, Н. Ничкало, Г. Падалка, О. Просіна, О. Рудницька та інші.

Мистецтво сприяє виникненню у молоді поваги до загальнолюдських цінностей, формує національну культуру і патріотизм. Лише мистецтво є рушійною силою у формуванні художнього та культурно-особистісного розвитку, патріотично-громадського самостановлення та духовної самореалізації молоді.

Виховна функція мистецтва полягає у впливі на особистість через естетичний ідеал, який виявляється як у позитивних, так і в негативних образах. Мистецтво дозволяє людині пережити інші життя як свої, збагатитися чужим досвідом. Цей досвід виступає як художньо організований, узагальнений, осмислений митцем.

У Тлумачному словнику української мови термін «патріотизм» трактується як любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви і подвиги [назва з екрану] [8].

Протягом багатьох віків український народ боровся за незалежність України. У цій боротьбі народжувалися пісні мужності, патріотизму, козацької доблесті. І найдзвінкіші серед народних пісень були пісні запорізьких козаків. Їхню славу, міць, звитягу перейняли українські січові стрільці. У боротьбі за вільну українську державу народилися військово-патріотичні стрілецькі пісні: «Гей, там на горі Січ іде», «Ми йдемо в бій», «Як стрільці йшли з України», «Ой у лузі червона калина» та інші [7].

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну музика змінилась. Зараз її основне завдання – підбадьорити людей, підтримати та покращити настрій. «Доброго вечора, ми з України», «Ой у лузі червона калина» можна почути на радіо, телебаченні, під час футбольних матчів, у громадських закладах тощо. І ці пісні справді підтримують усіх нас.

«Гей, там на горі Січ іде» – українська стрілецька пісня, яка була написана у 1906 році з нагоди першого Січового збору під час якого К. Трильовський вирішив провести перегляд січових сил. Патріотичний зміст пісні цілком відповідав ідейним переконанням стрілецтва і тому з січовиками вона увійшла до репертуару українських стрільців [1].

«**Ой у лузі червона калина**» – пісня українських січових стрільців, яку написав громадський та культурний діяч С. Чарнецький. У 1914 році її почув чотар УСС Г. Трух. До першої строфи «Ой у лузі...» він додав ще три, які й склали текст патріотичного гімну українських січових стрільців «Червона калина».

Друга хвиля популярності цієї пісні настала в 2022 році, після вторгнення Росії в Україну. А. Хливнюк, лідер гурту «Бумбокс», заспівав її на Софійській площі та зняв відео. Воно стало «вірусним» і безліч людей почали робити кавери та викладати їх у соцмережах [4].

Ще задовго до війни, 29 жовтня, коли про скупчення російських військ поблизу кордону з Україною лише писала іноземна преса, два саунд-продюсери з Кременчука А. Ткаченко та М. Мокренко випустили трек «Доброго вечора» (Where are you from).

У ньому зміксували електронну музику та українські фольклорні мотиви і додали єдину фразу на початку – «Доброго вечора, ми з України». Для цього, автори слухали народну музику, автентичний спів та інтерв'ю етногуртів, які популяризують Україну.

На сьогодні фраза «Доброго вечора, ми з України» підіймає дух українців з перших

днів війни. Вона вже стала маркером на означення приналежності до нації, яка веде боротьбу. Її використовують журналісти на телебаченні, як дружнє вітання між собою, знімають патріотичне відео з військовими, створюють меми та кліпи [2].

Отже, мистецтво як засіб ствердження національної свідомості та ідентичності виховання у молодого покоління почуття патріотизму, активної громадянської позиції, національно-свідомої особистості, відданості справі зміцнення державності – є пріоритетними напрямками виховної роботи в закладах освіти. Зараз, коли Україна є незалежною державою, відроджується історична пам'ять її народу, культура, мистецтво, мова, відповідно, відроджується національна система виховання. Лише правильно організована, вона може сформувати повноцінну, національно-свідому особистість громадянина України. Саме сьогодні – в часи війни, особливого значення набувають культура, мистецтво, власне все те, що духовно звеличує людину.

Список використаних джерел

1. «Гей, там на горі Січ іде». URL: <http://surl.li/haiwt>.
2. «Доброго вечора, ми з України»: кому належить відома фраза і хто її такою зробив. URL: <https://cutt.us/zVCpl>.
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням Кабінету міністрів України від 14.12.2016 №988-р). URL: <http://surl.li/adyhc>.
4. Музичний спротив: 12 пісень, що стали символом незламності українського народу в 2022 році. URL: <http://surl.li/hajxd>
5. Наказ МОН України від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641».
6. Національно-патріотичне виховання засобами музичного мистецтва. <https://cutt.us/7KX88>.
7. Радчук Н. І. Роль пісні у військово-патріотичному вихованні козачат *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014, № 7 (41). С.346-354.
8. Словник української мови: в 11 томах. Том 6, 1975. С. 97. URL: <https://cutt.us/yhpSK>.

Сичевський Андрій Олексійович,
керівник гуртка «Деревообробний»
Комунальний заклад – центр
позашкільної роботи Путивльської міської ради

ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ВІДДІЛІ ПОЗАШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Ключові слова: *патріотичне виховання, патріотизм, планування, позашкільний заклад.*

Патріотизм (від гр. patriotes — батьківщина) — любов до своєї батьківщини, відданість своєму народу, гордість за свій народ, прагнення захистити його надбання, продовжити примноження його загальнолюдських і національних морально-духовних цінностей. Патріотизм проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне і що любить особистість. Як зазначав В.О. Сухомлинський, патріотизм як діяльна спрямованість свідомості, волі, почуттів діалектично пов'язаний з освіченістю, етичною, естетичною й емоційною культурою, світоглядною стійкістю, творчою працею. Виховання патріотичної

свідомості, почуттів і переконань неможливо відокремити від складного цілісного процесу формування особистості.

Джерелами патріотичного виховання є рідне слово батька і матері, колискова пісня, культ Матері та Батька, рідна оселя, садиба, батьківщина і Батьківщина, героїчне минуле народу, життєдіяльність історичних постатей народу (політичних діячів, вчених, письменників, діячів мистецтва і культури), конкретна діяльність особистості щодо матеріального та культурного збагачення своєї країни.

Проблема громадянина-патріота давня, як світ. Вона постала перед людством тоді, коли виникла перша держава. Патріотичне виховання створює певні передумови громадянської поведінки. Однак це лише передумови.

Любов до Вітчизни починається з любові до своєї Малої Батьківщини – місця, де людина народилася.

У цьому зв'язку, як нам здається, величезного значення набуває визначення мети, завдань, змісту та засобів патріотичного виховання дітей шкільного віку.

До основних завдань патріотичного виховання підростаючого покоління належать:

- формування любові до рідного краю (причетності до рідного дому, сім'ї, навчального закладу, міста);
- формування духовно-моральних взаємин;
- формування любові до культурного спадку свого народу;
- виховання любові, поваги до своїх національних особливостей;
- почуття власної гідності як представників свого народу;
- толерантне ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей.

Патріотичне виховання вихованців має вирішувати ширше коло завдань, ніж ті, що зазначені. Це не лише виховання любові до рідного дому, сім'ї, навчального закладу, але виховання шанобливого ставлення до людини-трударя та результатів її праці, рідної землі, захисників і захисниць України, державної символіки, традицій держави, загальнонародних свят.

Плануючи роботу з патріотичного виховання в гуртках техніко – технологічного відділу керівники гуртків можуть спиратися на три напрямки: перший – Україна – країна моїх батьків (предків). Цей напрямок історичний, вивчення історії (історичних подій) своєї країни, свого регіону, свого міста, своєї вулиці (видатні сусіди, назва вулиці), своєї родини; другий – Україна - моя країна. Це ставлення до своєї країни як громадянина, це ставлення до сучасних подій в країні; третій – Україна – країна моїх дітей. Це бачення дитини майбутнього країни. Ці напрямки пов'язані між собою. Перший – досвід попередніх поколінь. Другий - це досвід сучасного покоління. Третій – це можливість взяти краще з досвіду минулого та сучасного життя людей, та можливість не повторювати їх помилок в майбутньому.

А зараз розглянемо планування патріотичного виховання в гуртках техніко – технологічного відділу. Почнемо з вересня.

Вересень:

3 вересня - День звільнення від фашистських загарбників. Тематику для роботи може бути «Найбільша площа», «Моя вулиця».

Пам'ятаємо історію:

21 вересня - День Партизанського руху. Тематика: «Визначні місця нашого міста. Пам'ятники, будівлі, музеї», «Видатні люди рідного міста. Чиїми іменами названі вулиці, школи, підприємства. Чому? Які люди прославили наш край?».

Жовтень:

На початку місяця відзначається День міста, тематикою патріотичного виховання може бути: «Історія міста», «Назва. Чому тут виникло поселення людей?», «Герб міста. Які символи на ньому зображені. Як вони пов'язані з історією та працею людей в нашому місті».

14 жовтня - День Українського козацтва. Також при плануванні патріотичного виховання слід враховувати сучасні події в країні - Президент України Петро Порошенко скасував святкування 23 лютого Дня захисника вітчизни. Про це йдеться в указі на сайті президента України.

"З метою вшанування мужності та героїзму захисників незалежності та територіальної цілісності України, військових традицій і перемог українського народу, сприяння подальшому зміцненню патріотичного духу в суспільстві і в підтримку ініціативи громадськості постановляю: установити в Україні свято – День захисників і захисниць України, який відзначати щорічно 14 жовтня". Тематика: «Захисники нашого міста. Хто слідкує за спокоєм, добробутом людей у місті. Хто допомагає людям в надзвичайних ситуаціях».

28 жовтня - День визволення України від фашистських загарбників. Тематика: «Намалюй малюнок для захисника країни».

Листопад

22 листопада - День пам'яті жертв голодомору та політичних репресій. Тематика: «Запали свічку», «Книга пам'яті».

Враховуючи сучасні події, можемо внести до плану патріотичної роботи наступну дату – 30 листопада - Річниця силового розгону Євромайдану в місті Київ.

Грудень

6 грудня - День Збройних сил України. Тематика: «Збройні сили, їх значення для країни», «Видатні військові (герої) нашого міста».

Пам'ятаємо історію:

30 грудня - День народження Сергія Павловича Корольова. Під його керівництвом запущено першу міжконтинентальну балістичну ракету, перший штучний супутник Землі, перший політ людини в космос та вихід людини в космос.

Січень

22 січня - День Соборності України. Тематика: «Без верби і калини нема України»

27 січня - Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту. Тематика: «Застереження проти ненависті та расизму»

Лютий

15 лютого - День вшанування учасників бойових дій на території інших держав.

Тематика: «Зустріч з ветеранами Афганістану», «Герої нашого часу», «Мій сусід (батько, дід) герой».

Вернемось до сучасних подій:

18 – 20 лютого - Річниця днів які змінили історію країни. Вшанування жертв Революції Гідності.

24 лютого 2022 року російська федерація здійснила повномасштабне вторгнення в Україну. Так розпочалася ескалація війни, що триває ще з 2014 року. Тематика: «24 лютого день незламності». «В єдності наша сила».

Березень

1 березня - Всесвітній день Цивільної оборони. В умовах військових дій особливо актуальне питання Цивільної оборони. Тематика: «Об'єкти Цивільної оборони нашого міста», «Як поводити себе на вулиці, в транспорті, музеї, театрі, на прогулянці коли лунає сигнал повітряної тривоги».

8 березня - Міжнародний день боротьби за права жінок. Тематика: (наряду з привітанням матусь, бабусь, вчителів) «Генеалогічне сімейне дерево», «Походження моєї фамілії».

9 березня - День народження Тараса Григоровича Шевченка.

Вернемось до сучасних подій:

16 березня - річниця окупації Криму.

Квітень

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C_%D0%BF%D0%B0%D0%BC%27%D1%8F%D1%82%D1%96_%D0%B6%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B2_%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83

Стукалова Тетяна Георгіївна
викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти
Комунального закладу Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

24 лютого 2022 року – дата яка змінить хід історії, поділивши життя до і після. російські війська розпочали інтенсивні обстріли підрозділів ЗСУ на сході країни, перетнули північно-східні кордони, а також нанесли ракетно-бомбові удари по аеродромах і складах зброї майже на всій території України. З тих пір, більше року, українці об'єдналися: кожна громада, кожен житель нашої держави воює з агресором.

Україна веде війну за збереження державності та територіальної цілісності на тлі непоправних втрат людського життя, свого соціально-економічного потенціалу, включаючи зруйновані об'єкти інфраструктури, виробничі потужності та житловий фонд. Великою несподіванкою для агресора та світової спільноти стали самовіддане бажання українського народу боротися та захищати свою країну, сильна стійкість та опір суспільства.

Сьогодні існує пряма загроза денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, таким чином виникає нагальна необхідність переосмислити зміст національно-патріотичного виховання підростаючого покоління та національної ідентичності, які б сприяли процесам формування політичної нації співгромадян.

Отже, перед сучасною освітою постала проблема виховання патріотів, громадян своєї країни, які мають активну громадянську позицію та знають історію рідної країни й розуміють, що Україна пройшла нелегкий шлях до своєї свободи і незалежності, тому головне завдання молодого покоління – це збереження її цілісності, зміцнення та повага до своєї Батьківщини.

Впродовж десятиліть нам нав'язували певне бачення національної ідентичності, формуючи в українців почуття національної меншовартості, національного самозречення, шляхом навмисного поширення російської мови, неправдивої історії з метою позбавити усіх ознак культурної та духовної самоцінності. З наслідками цього ми маємо справу і сьогодні: пропагандистські директиви «про один народ», «колиску трьох братів», «одну культуру», «братні відносини», «руській мир» спрямовані на руйнування української ідентичності.

Тому вкрай важливо сконцентруватися не на тому, що нас відрізняє, а на тому що нас об'єднує – постійне прагнення свободи і незалежності, минуле, спільна історія, культурна спадщина. А також майбутнє, що залежить від титанічної боротьби українського народу проти військової агресії росії.

Як зазначає Президент України, «..світ повинен бачити, що вільний народ здатен захистити свободу від загарбників. Можемо ми – отже, зможуть інші. Якщо будуть діяти так само сміливо, так само влучно й так само разом з іншими вільними народами...»[2].

Поняття «ідентичність» в умовах сучасності набирає актуальності, воно означає приналежність до певної групи, але дає їй змогу визначити своє місце в соціокультурному просторі та вільно орієнтуватися в навколишньому світі.

Кожна людина усвідомлює себе одночасно членом кількох спільностей: вона ідентифікує себе з нацією, державною системою, мовною спільнотою, соціальною, віковою чи професійною групою, релігійною конфесією. Отже, національною ідентичністю є усвідомлення людиною власної приналежності до певної нації і держави.

Національно-патріотичне виховання є запорукою формування загальнонаціональної ідентичності. Як зазначено в «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України» метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності [3].

Проблема формування та існування національної ідентичності є серйозним фактором національної безпеки. Війна яка зараз триває на території України, свідчить про її нагальність та актуальність. Ми розглядаємо національну ідентичність як сукупність специфічних рис, які виділяють певну спільноту з-поміж інших: самобутність, історична індивідуальність, наявність популярної національної ідеї.

Ідентичність забезпечує формування та консолідацію нації. Сформованою націю можна вважати лише за умови, що більшість громадян країни ідентифікують себе приналежними до неї.

Сучасні події в Україні вимагають досліджувати національну ідентичність, яка ґрунтується на національній ідеї для консолідації населення всіх регіонів та представників усіх етнічних, мовних, релігійних, політичних груп. Ключовими складовими національної ідентичності повинні стати: надбання українського етносу на засадах якого має відбуватися державотворення; пріоритет громадянських прав і свобод; українська мова – державна мова.

Процес формування національної ідентичності постійно змінний, так як на нього впливає низка чинників: територіальний, етнічний, культурний, релігійний, економічний, політичний.

Специфіка формування національної ідентичності в Україні зумовлена державницькими традиціями українського народу, процесами колонізації, денационалізації, асиміляції етнічних українців, а також регіональними економічними, соціально-політичними, мовними відмінностями. Національна ідентичність це інтеграція цінностей, символів, пам'яті, міфів та традицій в спадщину нації та ідентифікацію особистості.

Існування України – це результат тисячолітньої боротьби українського народу за право мати свою національну державу. Із тисячі народів і народження і народностей лише двісті перетворилися нації, утворили свої держави, і Україна, як держава посідає гідне місце серед інших країн світу.

Українська нація являє собою багатоскладову спільноту з етноукраїнським осередком, відмінними цінностями яких є: державна незалежність, патріотизм і почуття гордості, повага до самобутньої української культури й української державної мови.

Таким чином, ключовими аспектами виховання підростаючого покоління в умовах закладу повинні стати:

- національно-патріотичне виховання як один з найголовніших напрямів виховної роботи, що за своїм значенням є стратегічним завданням. Не менш важливим є повсякденне виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів - Герба, Прапора, Гімну;
- національна самосвідомість, налаштованість на осмислення моральних та культурних цінностей, історії, систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, усвідомленням відповідальності;
- системно здійснювати виховання в учнів громадянської позиції; вивчення та популяризацію історії українського козацтва, збереження і пропаганду історико-

культурної спадщини українського народу; поліпшення військово-патріотичного виховання молоді, формування готовності до захисту Батьківщини;

- виховання поваги та любові до державної мови.

«Наразі ми маємо власну державу, зазначає Олесь Доній, тому наша ідентичність не тільки відстоює себе перед російською, але й конкурує зі всім світом за кожного українця, щоб він обирав нашу спільноту, нашу державу, нашу мову...Сьогодні наші хлопці воюють не за партію, не за президента, а за наш простір, нашу державність, нашу спільноту»[1].

Слід враховувати, що в Україні процес конструювання, формування і становлення загальнонаціональної ідентичності істотно гальмується конфліктом різних ідентичностей громадян, через низку причин: історично складений регіональний розподіл ідентичності (схід, захід, північ, південь); негативний довготривалий інформаційний російський вплив на східні та південні регіони України; пострадянська ідентичність; недостатня увага і підтримка національної культури; ментальні особливості українців.

На думку вчених, з метою вироблення стратегії, спрямованої на збереження національної ідентичності в умовах глобалізаційних викликів, українська держава і суспільство мають зосередити свою увагу на:

- творенні єдиного культурного простору як одного з найважливіших консолідуючих чинників у справі формування національної ідеї та розбудови української державності;
- структурному реформуванні сфери культури, у якій би гармонійно поєднувались пріоритет національної ідеї, збереження традиційних цінностей із одночасною модернізацією культурного життя суспільства;
- збереженні й подальшому розвитку культурної інфраструктури українського суспільства, його творчого потенціалу;
- забезпеченні активного функціонування української мови у всіх сферах життя суспільства;
- поверненні Україні її національного інформаційного суверенітету;
- формуванні системи розповсюдження і пропаганди наукових історичних знань як основи відродження та збереження історичної пам'яті.

Освіта повинна стати осередком формування громадянина України, взяти на себе відповідальність за виховання патріотизму та національної у підростаючого покоління. Національна освіта повинна зробити головний акцент на формування особистості, здатної перетворити свою країну у високорозвинену європейську державу.

Кінцевою результатом національно-патріотичного виховання молоді є формування нового українця, який діє на основі національних та європейських цінностей:

- повага до національних символів;
- участь у громадсько-політичному житті країни;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних національно-мовних особливостей;
- рівність усіх перед законом;
- готовність захищати суверенітет та територіальну цілісність України.

Список використаних джерел:

1. Доній Олесь. Ідентичність: як зрозуміти, що я – українець? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayinska-natsia/31951984.html>
2. Звернення Президента Володимира Зеленського від 8 травня 2023 року URL: <https://www.president.gov.ua/news/uspilhi-ukrayinciv-v-oboroni-proti-rosijskoyi-agresiyi-ce-ant-82769>
3. Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text>

4. Сіра О.В, Волков В.О., Ярошенко О.В. Основи розвитку сфери національно-патріотичного виховання: Методичний посібник для фахівців у сфері. Житомир, Держ. ін-т сімейн. та молод. політики. 2021. 100 с.

5. Чупрій Л.В., Патріотичне виховання в Україні: стан і перспективи. URL:http://sd.net.ua/2009/11/05/patrotichne_vikhovannja_v_ukran_ctan_perspektivi.htm (дата звернення: 15.03.2022).

Сукачова Наталія Михайлівна,
методист з фізики та астрономії
навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності та
професійного розвитку
Комунального закладу Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти

ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

В Україні, як і в усьому світі, формується розуміння цінності освіти й науки як чинників добробуту суспільства, конкурентоспроможності країни на світовому ринку. В умовах війни для нашої країни найбільшої актуальності набуває її здатність виробляти, споживати й застосовувати нові знання та технології, спрямовані на забезпечення життєздатності та обороноздатності, тому особливий акцент необхідно зробити на формуванні розуміння здобувачами загальної середньої освіти цінності знань природних дисциплін.

Фізика серед усіх природничих наук впродовж століть визначала науково-технічний прогрес людства. Транспорт, енергетика, електроніка, польоти в космос, – наше сучасне життя неможливе без використання досягнень фізичної науки. Будь-яке відкриття нових законів фізики в наш час стрімко приводить до впровадження їх у розвитку інших наук і технік. Інженери широко використовують результати досліджень з фізики та відповідно до її законів, конструюють технічні пристрої. Відкриті фізиками закономірності лежать в основі хімічних, біологічних, геологічних, космологічних процесів, що сприяє подальшому розвитку фундаментальної фізики.

На соціальній значущості природничої освіти як одного з чинників розвитку економіки наголошує Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM освіти), схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 960-р. У Концепції зазначається, що перед сферою освіти ставиться завдання формування стійкого інтересу до предметів природничої галузі, опанування технологічною грамотністю та навичками розв'язання проблем, залучення до дослідництва, винахідництва, проектної діяльності [4]. Для того, щоби наукові знання сприймалися «і розумом і душею», необхідно інтелектуальний та емоційний світ здобувача освіти наповнити усвідомленням користі засвоєння фізичних знань, виокремлювати особистісну цінність фізичної освіти.

Розуміння, що фізика відіграє важливу і значну роль у розвитку людства та те, що і про країну судять по тому, якого рівня розвитку в ній досягнули природничо-математичні науки, особливо в умовах надзвичайних ситуацій, спричинених спочатку пандемією Covid-19 та повномасштабною війною, є запорукою та ґрунтовною підставою для мотивації учнів до вивчення цього предмета. Щоби розвивати мотиваційну сферу учнів, вчителям слід послуговуватися такими термінами, як: навчання, мотиви навчання, мотив, мотивація.

У сучасній інтерпретації процес навчання – процес взаємодії вчителя та учня, в результаті якого учень засвоює знання, набуває вмінь та навичок, а також вчиться їх

застосувати [1].

Мотиви навчання (від фр. *motif*, від лат. *moveo* – рухаю) – внутрішні психічні сили (рушії), які стимулюють пізнавальну діяльність людини. Види мотивів: соціальні, спонукальні, пізнавальні, професійно-ціннісні, меркантильні [5].

Мотив – усвідомлення причини діяльності, спонукання людини до чогось [5]. Мотив – це те, що спонукає людину до дії, те заради чого вона її здійснює. Психологи стверджують, що мотивами можуть виступати потреби, емоції, почуття та установки й ідеали. До складу таких потреб уходять:

- потреба в пізнанні, яка проявляється в бажанні людини ставити питання та шукати на них відповіді;
- потреба в самовираженні, реалізація якої спирається на знання, уміння та навички;
- потреба в оцінюванні себе, яке проявляється в порівнюванні себе з іншими та прагненні до самовдосконалення;
- потреба в соціальних зв'язках, яка виражається у прагненні спілкуватися з іншими;
- потреба в безпеці, задоволення якої пов'язане із прагненням до стабільності й самозахистом;
- фізіологічні потреби, які проявляються в забезпеченні їжею, водою, одягом [7, с.164].

Е. Браверман до найважливіших мотивів пізнавальної діяльності, особливістю яких є спрямованість на набуття узагальнених способів дій та самовдосконалення особистості відносить:

- пізнавальний, пов'язаний з інтересом до нового, невідомого;
- мотив «саморозвиток», дія якого проявляється в бажанні якомога більше знати та вміти, розвивати свій розум, підіймати культурний рівень;
- мотив «досягнення», дія якого проявляється в бажанні отримати гарні результати своєї діяльності, перемогти у змаганні;
- мотив «професійно-життєве самовизначення», дія якого пов'язана з прагненнями досягти вершин у майбутній професії;
- комунікативний мотив, дія якого пов'язана з бажанням учня спілкуватися, співпрацювати, взаємодіяти;
- емоційний мотив, який породжується позитивними емоціями, – радістю, подивом, азартом та ін.;
- зовнішній мотив, пов'язаний з отриманням винагороди, схвалення від інших людей. Його можна викликати жестом, поглядом, словами співчуття, обіцянками винагородити за якісне швидке виконання завдання;
- мотив «позиція», пов'язаний із громадянською відповідальністю за справу, почуттям обов'язку [7, с.165].

Отже, мотив пов'язаний із задоволенням наявних потреб суб'єкта діяльності, а тому відіграє спонукальну функцію, зумовлює предметну спрямованість активності людини. Розрізняючи мотиви, учень розуміє, чому потрібно вчитися, але це може і не спонукати його до навчальної діяльності.

Мотивація – це процес спонукання себе та інших до діяльності для досягнення особистих [5]. Термін «мотивація» вперше запропонував А. Шопенгауер в статті «Чотири принципи достатньої причини» для пояснення причин поведінки людини. Отже, термін «мотивація» має ширший зміст, ніж термін «мотив».

У психології розрізняють два типи мотивації:

- зовнішня мотивація, зумовлена зовнішніми умовами та обставинами, впливом середовища й оточення;

– внутрішня мотивація, пов'язана з особистісними потребами, бажаннями людини.

З практики відомо, що учням часто бракує внутрішньої мотивації, вони покладаються на батьківський примус або на авторитет учителів. Добре, якщо зовнішня мотивація перетворюється на внутрішню в процесі формування особистості. Нагадаємо, що в освітньому процесі неможливо зовні сформулювати мотиви, можна тільки сприяти цьому процесу. Отже, зовні формуються не мотиви, а мотиватори та мотиваційна сфера особистості. Тому, для планування діяльності з розвитку мотиваційної сфери учнів, учителі мають знати про ті потреби, які має кожна людина від народження та методи впливу на мотиваційну сферу здобувачів загальної середньої освіти. Одна з найефективніших форм мотивації полягає в тому, щоб зміцнити впевненість учнів у їхніх силах. Окрім того, вчені пропонують низку способів, впливу на мотивацію учнів, а саме:

– урахування інтересів і нахилів;

– підтримка успіхів – хвалить за конкретну діяльність конкретну людину, не скупіться на теплі та вдячні слова, зізнайтеся в тому, що здивовані її діями та в захопленні від учинків;

– прагнення зробити діяльність цікавою, підтримку суперництва, застосування різноманітних методів організації пізнавальної діяльності;

– опертя на бажання, створення умов для вибору форм діяльності на занятті, змісту та форми домашнього завдання, видів та форм контролю тощо;

– надання учню шансу проявити себе [7, с.165].

Навчальна мотивація ґрунтується на потребі, яка стимулює пізнавальну активність здобувача загальної середньої освіти, його готовність до засвоєння знань. Мотивація є дуже сильним фактором впливу на успішність учнів. Залучаючи їх до навчальної діяльності, учитель повинен знати, що учень може:

– сприймати її як таку, що не відповідає його цілям;

– намагатися уникнути її через неприємності, з якими він може зіткнутися під час її виконання;

– проявити до неї незначний інтерес;

– брати участь у ній з великим бажанням, бо вважає її цікавою та посилюю.

Завдання вчителя з цього напряму педагогічної діяльності:

– вивчати мотиваційну сферу учнів;

– розвивати мотиви, які вже сформовані в учнів, спиратися на них під час планування діяльності на уроці;

– формувати нові мотиви, що здатні забезпечити підвищення якості навчальної праці [7, с. 166].

Можливості фізики для формування навчальної мотивації визначаються її особливостями:

– фундаментальністю й універсальністю характеру досліджуваних проблем. У процесі навчання фізики в учнів мають бути сформовані відповідні компетентності, що ґрунтуються на системних фундаментальних знаннях та набутих уміннях, в основі яких лежить розуміння фізичних законів, явищ, процесів, – це важливі компоненти наукового світогляду;

– необхідністю постановки та вирішення різних якісних і кількісних завдань, експериментів, лабораторних робіт; взаємопроникненням розвитку фізики та технічного прогресу. Важливість фізичних знань для інженерно-технічних (як цивільних, так і оборонних), економічних, медико-біологічних, природоохоронних тощо галузей, а також безпосередній зв'язок між рівнем технічної грамотності населення і техногенною безпекою та обороноздатністю країни визначає потребу та рівень вивчення фізики у закладах загальної середньої освіти.

Чи не найбільшим викликом в освітньому процесі для вчителів є питання мотивації учнів, їх залученість до навчання та занять в умовах воєнного стану в Україні, як особливого правового режиму, що вводиться у разі загрози національній безпеці, надзвичайній ситуації воєнного характеру, пов'язаної з наслідками застосування зброї масового ураження або звичайних засобів ураження. Сьогодні учнів більше мотивує інформація щодо застосування знань з фізики у використанні військової техніки, ніж це було у мирний час. Отже, і планування діяльності вчителів щодо розвитку мотиваційної сфери учнів до вивчення фізики в закладах загальної середньої освіти повинно враховувати даний аспект інтересів учнів. Учителі здатні зацікавити учнів до вивчення змісту навчального матеріалу новизною повідомлень, пов'язаних з розкриттям можливостей людей, щодо використання знань з фізики в надзвичайних ситуаціях військового характеру..

Наприклад, цікавим для учнів стане повідомлення про маловідомий факт, щодо використаних українськими військовими знань про закономірності поширення радіохвиль для однієї з перших локальних перемог у повномасштабній війні з російською федерацією 13 квітня 2022 року. Оператор «Нептуна» не міг би виявити російський крейсер «Москва» звичайним радаром, якби хмари в той день не стояли дуже низько над поверхнею Чорного моря. Хмари й вода утворили вузький коридор, від стін якого відбивався радіосигнал радара оператора «Нептуна». Радіосигнал зміг досягти крейсера й виявити координати його положення. Дві протикорабельні ракети «Нептун» Військово-морських сил України з невеликим інтервалом вилетіли в бік російського крейсера, пошкодили корабель, після чого він затонув.

Оскільки результат військових дій значною мірою визначається не кількістю, а якістю озброєння, його вдосконаленням, то для перемоги численного війська потрібна військова техніка, яка б переважала ворожу за всіма параметрами. Очевидність цієї думки підтверджують історичні факти, зокрема, завоювання Америки іспанцями в XVI столітті. Іспанці використовували сталеву зброю, таку як арбалети, мушкети, важкі та легкі гармати. Це дозволило їм домінувати над озброєними луками, стрілами, списами і щитами воїнами ацтеків. [3, с. 13].

Як демонстрацію цього тезису, доцільно учням навести також приклад з історії запорізького війська. У 1515 році запорожці під командуванням гетьмана Богдана Ружинського атакували начиненими порохом ракетами татарську кінноту кримського хана Мелік-Гірея, унаслідок чого він зазнав нищівної поразки, хоча мав кількісну перевагу над запоріжцями [2]. Слід підкреслити учням, що саме запорожці першими в Європі застосували бойові ракети.

Війни призводять до масового знищення людей та необоротних руйнівних процесів у природі, а розвинуті у військовому відношенні держави, залучаючи нові технології, все більше значення приділяють створенню нових видів зброї, вбачаючи в цьому переваги над ворогом.

Сьогодні активно розробляється озброєння, засноване на нових фізичних принципах. Найбільшу небезпеку, на думку військових експертів, становить надвисокочастотна, інфразвукова, озонна (ультрафіолетова), радіочастотна, радіологічна та геофізична. За минулі роки Пентагоном розроблено наступні нові види сучасної зброї:

- лазери, що дезорієнтують;
- генератори звуку, настільки голосні, що цей звук викликає нестерпний біль;
- стробоскопи, що викликають нудоту,
- засліплювальні спалахи;
- електромагнітні пістолети;
- ультразвукові промені, настільки потужні, що можуть руйнувати будинки, а також внутрішні органи солдат противника;
- інфрачервоні передавачі, які можуть підпалювати будинки;

– генератори інфранізких частот, які можуть проєктувати голоси в мозок людини або руйнувати імунну систему;

– лазерні промені, від яких відшаровується сітківка ока [6].

Слід повідомити учням, що зброя на нових фізичних принципах – це зброя, в основу створення якої покладено фізичні процеси і явища, які не використовувалися раніше при створенні звичайної зброї (холодної, вогнепальної) або зброї масового ураження (ядерної, хімічної, бактеріологічної) [6]. Термін має умовний характер, оскільки у більшості випадків у зразках такої зброї використовуються відомі фізичні принципи. Залежно від принципу дії виділяють лазерну, радіочастотну, пучкову, кінетичну та інші види зброї. Однією з особливостей мотивації учнів до вивчення фізики в умовах воєнного стану може служити інформація вчителя про переваги зброї на нових фізичних принципах над традиційною зброєю.

На війні йде випробування нових видів зброї, адже ворог намагається використати нові види для ураження, знищення енергетичної та промислової інфраструктури України. Однією із найважливіших проблем, яка сьогодні стоїть перед науковцями є розроблення заходів захисту та протидії при такому різноманітті видів зброї. Так, для протидії іранським дронам-камікадзе, якими Росія бомбить наші міста американці розробили проти дронів новітню зброю – зенітну установку «Вампір», легкою, мобільною з лазерним наведенням. Учням слід пояснити, що засоби електронної боротьби, якими нейтралізують звичайні радіокеровані дрони не призначені для утилізації дронів-камікадзе, які летять на задану ціль без зв'язку з оператором, орієнтуючись лише на задану ціль за супутниковими координатами.

Важливим результатом вивчення фізики має стати усвідомлення учнями того, що гідне та корисне використання науково-технічних досягнень на благо людства можливе лише за наявності у науковців і розробників високих морально-психологічних, гуманістичних переконань та орієнтації на загальнолюдські цінності. В іншому випадку, найбільш геніальні досягнення людства можуть бути використані проти нього. Тому для стимулювання навчальної діяльності учнів на уроках фізики значно важливішим є вивчення фізичного матеріалу, який за своїм змістом та за допомогою відповідних методів подання сприятиме гуманістичній орієнтації свідомості учнів.

Війна змінила українську молодь набагато сильніше, а ніж пандемія коронавірусу, яка поширилася на увесь світ. Вона стала відправною точкою для змін свідомості людей. Наразі сучасна молодь декларує готовність стати частиною спільного майбутнього та брати на себе відповідальність. При цьому молоді люди вже прагнуть бути частиною відбудови України – 90% підлітків зазначили, що хочуть бути корисними під час післявоєнного відновлення країни. Зокрема, прагнуть долучитися до розвитку економіки, інфраструктури та свою користь бачать, зокрема, і через волонтерську діяльність [8].

Патріотизм і національну гідність в учнів зміцнюють конкретні факти та інформація, отримані на уроках, як менша за розміром, але більш освічена і мотивована українська армія якістю перемагає на полі бою численну армію російської федерації. Отже, розуміння вчителями, що від молоді з фундаментальною фізико-математичною освітою залежить національна безпека та розвиток наукомісткої економіки нашої країни після перемоги, доля нових наукових досягнень, способи їх застосування та відповідно можливі наслідки науково-технічного прогресу та подальший розвиток цивілізації обумовлює актуальність і важливість підвищення пізнавальної мотивації учнів до вивчення фізики в умовах надзвичайних ситуацій та викликів сучасності.

Список використаних джерел

1. Андреева В.М., Наволокова Н.П. Практична педагогіка для вчителя
URL: http://www.dvpub.dp.ua/content/load_files/134.pdf.

2. Гендейштен Л.Е. Фізика.10 кл. : підруч. для загальноосвітніх навч. закладів: рівень

стандарту. Х.: Гімназія. 2010. 272с.

3. Іспанське завоювання ацтеків. URL: <http://surl.li/gqmaf>.

4. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text>.

5. Короткий словник термінів НУШ для професійного мовлення вчителів
URL: <http://surl.li/gptqu>.

6. Тенденції та перспективи розвитку зброї, заснованої на нетрадиційних принципах дії. URL: <http://surl.li/gllfd>.

7. Шарко В.Д. Сучасний урок: технологічний аспект Посібник для вчителів і студентів. К.: СПД Богданова А.М., 2007. 220 с.

8. Підлітки і війна URL: <http://surl.li/gmuab>.

Третякова Олена Василівна,
методист навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності
та професійного розвитку
Сумського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ

У статті висвітлюються питання організації національно-патріотичного виховання у закладах загальної середньої освіти. Приділено увагу складовим національно-патріотичного виховання, а саме: формуванню в учнів громадянських, національних, духовних і сімейних цінностей.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, інтеграція, Нова українська школа, ідентичність, духовність, моральність, сімейні цінності.

Постановка проблеми. Виховання у молодого покоління почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції нині визнано першочерговою задачею на державному рівні.

Мета статті полягає у визначенні теоретичних і практичних засад національно-патріотичного виховання (мети, завдань, основних напрямів, змісту тощо), організаційних, інформаційних умов розвитку цього почуття у дітей, які забезпечують інтенсифікацію виховної діяльності, сприяють підвищенню соціального статусу національно-патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти.

Метою національно-патріотичного виховання є становлення громадянина України, готового розбудувати суверенну, демократичну, незалежну, правову державу, забезпечуючи її національну безпеку; знає свої права і обов'язки, сприяє миру та злагоді у суспільстві.

Необхідною умовою оптимізації національно-патріотичного виховання у закладах освіти є дотримання системного підходу, який містить у собі цілісний розвиток і саморозвиток особистості.

Виклад основного матеріалу. В умовах реформування освіти особливого значення у національно-патріотичному вихованні, набуває реалізація діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів, коли у центрі освітнього процесу – інтереси дитини, її права, потреби та можливості; коли формування громадянина відбувається не на словах, а на ділі, через його почуття, загальнолюдські цінності.

Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками

процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення своєї долі та світу в цілому.

У сучасних викликах і загрозах для України, і водночас, великих перспектив розвитку, кардинальних змін у політиці, економіці, соціальній сфері пріоритетним завданням суспільства, поряд із забезпеченням своєї суверенності й територіальної цілісності, пошуками шляхів для інтегрування в європейське та євроатлантичне співтовариство є виховання молоді, як майбутнього Української держави. Становлення української державності, побудова громадянського суспільства, інтеграція України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, її духовну культуру й визначають основні напрями виховної роботи з молоддю та модернізації освітнього процесу.

Національно-патріотичного виховання дітей, у закладах загальної середньої освіти, має бути спрямоване на шанобливе ставлення до національних надбань українців, наслідування найкращих прикладів мужності та звитяги борців за свободу та незалежність України, соціальний добробут, демократію, свободу, толерантність, виваженість, відповідальність за природу як за національне багатство, здоровий спосіб життя, готовність до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України.

Батьківщину, як писав Василь Симоненко, не вибирають. А отже, ми, дорослі, маємо допомогти дітям відчути прихильність до неї, усвідомити любов до України як найвищу цінність. Напевне, уже всі сприймають тезу, що осердям (основою) сучасного національно-патріотичного виховання має стати вироблення переконаності дітей, що сила українців в їхній єдності. І ця єдність не лише в схожості уподобань, звичаїв, традицій, а в єдності нашої позиції, що в нас є право бути суверенною державою, незалежною у здійсненні внутрішньої та зовнішньої політики.

Ми, педагоги, як інженери дитячих душ маємо розуміти, що важливий не сам факт організації заходу, їх кількість у звітах, наше ставлення до того, що відбувається, його байдужість чи запал, аргументовані коментарі чи скептичні відмовки, щирість і лукавність.

Шукаючи Європу, знайшли Україну! Нам пощастило і на нас покладено велику відповідальність.

Концепція «Нова українська школа» декларує, що виховання має здійснюватися з орієнтацією на загальнолюдські цінності: морально-етичні (повага до життя, до себе та інших, гідність, чесність, справедливість) і соціально-політичні (свобода, демократія, повага до рідної мови та культури, до закону, солідарність, відповідальність). Нова українська школи – це не тільки заклад, де відбувається навчання та виховання, а й розвиток особистості, допомога учневі пізнати, «створити» і реалізувати себе, формування в учнів знань, світогляду, віри, свідомості, доброчесності та культури.

Здійснення системного національно-патріотичного виховання є однією з головних складових національної безпеки України. Національно-патріотичне виховання має на меті формування національно-патріотичної свідомості, а саме: особистісної ідентифікації зі своєю нацією, віри в духовні сили та майбутнє країни; усвідомлення моральних і культурних цінностей; знання історії, звичаїв, обрядів, символіки як всієї країни так і її регіонального різноманіття. Головною домінантою національно-патріотичного виховання молоді є формування в особистості ціннісного ставлення до суспільства, держави та самої себе; відчуття своєї належності до України, усвідомлення єдності власної долі з долею своєї країни; активної життєвої позиції. Національно-патріотичне виховання має формуватися на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, національно-визвольного руху тощо [3].

Ураховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні, пов'язані з російською агресією, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції. В умовах воєнної агресії Російської Федерації в Україні національно-патріотичне

виховання є одним із пріоритетних напрямів держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості, формування нової генерації українців на основі національних та європейських цінностей:

- поваги до прав людини;
- толерантного ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, регіональних і національно-мовних особливостей;
- верховенство права;
- рівність усіх перед законом;
- повага до національних символів;
- соціальної активності та відповідальності;
- готовності захищати суверенітет і територіальну цілісність України [4].

Сьогодні, особливу увагу варто звернути на посилення актуалізації та підвищення мотивації вивчення учнями предметів громадянська та історичної, мовно-літературної, мистецької освітніх галузей. Як зазначав Тодось Осьмачка: «Рідна мова є для людини фактично найсильнішою зброєю для боротьби за національне та культурне визволення». Знання минувшини своєї землі не лише розширює світогляд особистості, а й породжує глибоку повагу до історичного шляху своєї Батьківщини, поваги до тих, хто торував його впродовж тисячоліть. Уміло дібрана документальна, художня, наукова література, документальні чи художні фільми, твори мистецтва, нормативно-правові акти різних історичних епох, плакати, політичні карикатури, малюнки, ілюстрації не лише проілюструють і доповнять розповідь учителя, збагатять її новими фактами, а й змусять учнів відчувати гордість за належність до свого народу. Дуже важливо, щоб учитель навчив учнів розуміти загальні історичні процеси, поєднуючи їх з історією рідного краю. Використання інтегрованих уроків (виховних заходів) сприятиме досягненню динамічного сприйняття учнями цілісної картини розвитку культури та економіки у світі. Окрім того, в сучасних умовах предмети природничого циклу мають сприяти формуванню не лише наукового, а й патріотичного світогляду, розкривати роль різних галузей знань у житті людини й суспільному розвитку, висвітлювати проблеми наукового пізнання, формувати екологічну культуру учнів, готовності власними діями сприяти збереженню та примноженню флори та фауни, звички дбайливо ставитися як до власного здоров'я, так і до здоров'я своїх рідних [5, с. 249].

Важливо, щоб кожен заклад загальної середньої освіти сьогодні став для кожної дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

З метою формування в учнів громадянської ідентичності (самобутність, воля, соборність, гідність); популяризації та збереження культурної спадщини і культурних цінностей України; сприяння утвердженню сімейних цінностей та активного залучення сім'ї до процесу національно-патріотичного виховання доцільно у закладах загальної освіти: організувати участь дітей у Міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яцика, у Міжнародному конкурсі з українознавства для учнів 8-11 класів, у Всеукраїнському конкурсі учнівської творчості «Об'єднаймо ж брати мої!», присвяченому Шевченківським дням; досліджувати минуле рідного краю, його духовну спадщину; сприяти розвитку співпраці та обміну досвідом роботи між органами учнівського самоврядування різних регіонів України.

Задля виконання завдань національно-патріотичного виховання рекомендуємо використовувати збірку методичних рекомендацій до відзначення пам'ятних дат у закладах загальної середньої освіти [2].

З метою вшанування мужності та героїзму захисників незалежності і територіальної цілісності України, військових традицій і звичаїв Українського народу, сприяння зміцненню

патріотичного духу школярів доцільно використовувати в освітньому процесі:

– матеріали проекту «Діалоги про війну», підготовлені Українським інститут національної пам'яті за ініціативи Міністерства культури та інформаційної політики України, з якими можна ознайомитися за покликанням: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam/videolekciyi/osvitniy-proyekt-dialogy-pro-viynu>;

– добірку відеоматеріалів: «Української революції 1917-1921 років», «Голодомор і масові штучні голоди», «Шістдесятники, дисиденти, демократичні революції України», «Революція гідності. Сучасна війна». URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam/videolekciyi/pidbirka-rolykiv-dlya-vykorystannya-u-navchalnomu-procesi>.

Сьогодні варто в учнів формувати і громадянську компетентність, тим самим, пояснюючи школярам зміст важливих понять громадянського суспільства, навчаючи їх реалізовувати свої здібності у громадянському суспільстві, сприяти кращому розумінню школярами свобод і обов'язків громадян.

Під час освітнього процесу вчитель на практичних прикладах має демонструвати, як побудована система управління державою, що таке місцеве самоврядування, який вплив на них мають громадяни. Усі ці знання допоможуть учням відчувати себе громадянами – членами громадянського суспільства.

Пріоритетним напрямом у формуванні національно-патріотичного виховання є розвиток духовної та моральної сфери дитини. Сучасні діти зростають у складний час, коли певні моральні норми зазнають тиску та негативного впливу. Насильство, дискримінація, расизм, жорстокість іноді нагадують про себе. Усе це не може не викликати стурбованість і занепокоєння. Великого значення набуває формування в учнів загальнолюдських, етнокультурних, особистісних цінностей; розвиток їхніх життєвих навиків тощо. Завдання педагога на засадах людяності, доброти, чесності, християнських традицій, досвіду своєї родини та українського народу формувати духовність у молодого покоління; поглиблювати знання учнів про розмаїття обрядів, традицій українського народу; збагачувати їхній досвід спілкування з однолітками, учити дотримуватися етичних і моральних норм у житті.

З метою духовно-морального виховання учнів варто знайомити школярів з творами українського мистецтва: музика, живопис, архітектура, декоративно-ужиткове мистецтво тощо.

З метою набуття дітьми шанобливого та відповідального ставлення до суспільства, формування соціально значущої ініціативності доцільно залучати учасників освітнього процесу до **волонтерської діяльності**, як такої, що сприяє встановленню соціальних зв'язків у суспільстві.

Ураховуючи сучасні масштаби екологічних змін, які спричиняють реальну загрозу життю людей, діяльність закладу загальної середньої освіти має бути спрямована на виховання екологічної культури учнів. Завдання вчителя полягає у сприянні нагромадженню екологічних знань учнів, вихованні любові до природи, прагнення берегти, примножувати її багатства тощо. Окрім того, розвиваючи в учнів уміння осмислювати екологічні явища, робити висновки про стан природи, розумно взаємодіяти з нею сприятиме формуванню моральних почуттів обов'язку та відповідальності за її збереження, спонукатиме до природоохоронної діяльності.

Отже, екологічна освіта у закладі загальної середньої освіти має розглядатися як один із найпотужніших важелів повороту людства в його ставленні до навколишнього середовища від руйнівного, споживацького до конструктивного, бережливого, відновлювального.

Майбутнє України залежить від самоствердження людини, нації та держави. Як зазначає О. Вишневський: «... За порукою чистоти, цілісності, рівноваги та гармонії системи виховання людини є Вищий Авторитет, скерованість людини до Високого й Вічного, тобто вибір природи духовності особистості, що забезпечує однорідність системи українського виховання» [1, с. 15].

Отже, послідовна робота у формування патріотизму та свідомості в учнів забезпечить розвиток спільних цінностей, спрямованих на покращення ціннісних орієнтирів і вироблення на їх основі смислоціннісних установок і потреб особистості. А це стане запорукою розвитку особистості, з урахуванням потреб і можливостей кожного учня на шляху до успіху до національного піднесення.

Список використаних джерел

1. Гавлітіна Т. Виховуємо українців – патріотів 1-4 кл. : методичний посібник. Харків: ТОВ ВБ «Інтелект України», 2019. 272 с.
2. Збірка методичних рекомендацій до відзначення пам'ятних дат у загальноосвітніх навчальних закладах. Г. Байкеніч, О. Охрімчук. Дніпро : ЛІРА, 2017. 220 с. : іл.
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527).
4. Стратегічні підходи до національно-патріотичного виховання дітей та
5. молоді (Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання»). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
6. Сучасне патріотичне виховання в школах України. В. Матяшук. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 384 с.

Турченко Юлія Олександрівна
учитель історії Бездрицького ліцею
Бездрицької сільської ради
Сумського району Сумської області

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ ПРЕДМЕТІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ГАЛУЗІ У КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ РІЗНИХ ІСТОРИЧНИХ ЕПОХ: ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ

Насправді проблема національно-патріотичного виховання була актуальною для українського народу у різні часові проміжки його історичного минулого. Здебільшого це питання турбувало елітарні прошарки українського суспільства, які намагалися відстоювати у своїх поглядах право на етнічну самобутність, а з часом і право на державність та політичну незалежність. Тож українські управлінці, письменники, філософи, педагоги, громадські діячі не залишали поза увагою проблему національно-патріотичного виховання.

Мета статті полягає у проведенні оглядового дослідження впливу історичних обставин на формування національно-патріотичного виховання у сфері шкільництва, виявленні його основних ідей у контексті різних історичних періодів, акцентуванні уваги на необхідності змін, які відбулися у викладанні предметів громадянської та історичної галузі, починаючи з 2014 року.

Зокрема, ще у «Повчанні дітям» Володимира Мономаха ми можемо помітити прихильність князя до ідей патріотичного виховання. Вже тоді, коли Київська Русь перебувала у досить непростому становищі (що було викликане роздробленістю колись могутньої держави та постійною небезпекою з боку зовнішніх ворогів – половців), користуючись писемними джерелами, ми можемо побачити чітко сформоване усвідомлення необхідності захисту та оборони вітчизни від ворогів: «Смерті-бо, діти, не бійтеся ні ратньої, ні від звіра, але мужське діло вершіть, як вам Бог подасть» [2]. Це не просто розуміє сам князь, він ще й воліє передати цю парадигму майбутнім поколінням.

Тож вкотре розглядаючи проблему національно-патріотичного виховання, слід обов'язково звертати увагу на історичні особливості умов, у яких формувалася українська

державність, творилася українська нація. Адже, втративши суверенність та територіальну цілісність, українські землі тривалий час перебували у складі сусідніх держав. Тоді ідеї національного виховання концентрувалися навколо проблеми відродження українських традицій, формування та вивчення у тогочасних навчальних закладах української мови, а також розробки стратегії боротьби права на автономію, а згодом - на незалежність української держави.

У роки буремної Української революції (1917-1921) «уперше в історії України було зроблено спробу розбудови системи освіти на національному ґрунті» [4;8]. Когорту національно орієнтованих діячів освіти яскраво та самобутньо представляли С.Русова, Я.Чепіга, Б.Грінченко. Софія Русова звитязно відстоювала право на навчання українською мовою і «була переконана, що саме завдяки освіті, освіченості, український народ матиме своє національне самовираження й самоутвердження серед інших народів світу» [5;13]. Мовної ідеї послідовно дотримувався Яків Чепіга, у своїй статті «Національність і національна школа» він впевнено доводить: «Рідна мова – наша суть» [5;12]. А Борис Грінченко у педагогічній роботі «Якої нам треба школи?» «називає злочином те, що чужа мова витісняє, заступає рідну» [5;13].

Насильницьке приєднання українських земель до СРСР наклало грубий відбиток на основи патріотичного виховання українського населення, тепер закайданеного тоталітарною заідеологізованою державою. Короткочасні зблиски «українізації» у перші роки існування «імперії народів» швидко були зведені нанівець та затьмарені універсованою русифікаторською політикою у сфері освіти, яка була суворо підпорядкована комуністичним догмам та лінії партії. Звісно, свій вплив мало тотальне знищення української інтелігенції тоталітарною репресивною гільйотиною СРСР. Саме тоді вироки смерті підписувалися якраз безпосереднім носіям української самобутності, особистостям, які згодом все одно стали зразками національно-патріотичного виховання.

Після здобуття незалежності, у перше десятиліття існування новоствореної держави, владне представництво повною мірою так і не змогло розробити нову чітку парадигму національно-патріотичного виховання. Це пов'язано з незавершеністю процесів декомунізації українського суспільства, відсутністю чіткої стратегії національно-патріотичного виховання учнівської молоді. У тогочасних підручниках історії нав'язані імперіалістичні міфи (як Російської імперії, так і СРСР) розвінчані були не повною мірою – так на уроках історії вже відкрито розглядали підвалини Чорнобильської трагедії, вивчали причини та наслідки Голодомору 1932-33 рр. (але не завжди називали його геноцидом), говорили з учнями про масштаби репресій під час «Розстріляного відродження», відверто називали СРСР тоталітарною державою та викривали злочинність укладеного Пакту Молотова-Ріббентропа, досить чесно аналізували боротьбу за українську державність Центральної Ради, отаманів Холодного Яру, воїнів УПА, дисидентів. Але водночас залишалось чимало пережитків спадщини історичної освіти СРСР. Так продовжували стверджувати, що для українського народу Друга світова війна почалася нападом на СРСР (майже забуваючи про долю українців, які боролися з гітлерівським нацизмом у складі Польщі), продовжували героїзувати неоцінений внесок СРСР у здобуття перемоги держав-союзників у Другій Світовій над нацизмом та фашизмом (не надаючи особливого значення допомозі США та Великої Британії у постачанні необхідних матеріалів, машин, фінансів), продовжували використовувати поняття «вітчизняна війна». У програмовому матеріалі не особливо акцентувалося на повній русифікації українського народу з моменту загарбання наших етнічних земель Московським царством, досить поверхнево розглядалося питання імперського захоплення Кримського півострова. Отже, намагаючись зберігати доброзичливі відносини із сусідньою Росією, в історичних аспектах середньої освіти України спостерігається стратегія «обходження гострих кутів» у певних історичних питаннях.

У той час, коли у 2014 році Російська Федерація розпочинає відверту військову агресію, нарешті зміщуються пріоритети у викладанні історії у школах України до напрямку

чітко вираженого національного і патріотичного виховання учнівської молоді. Цьому сприяє оновлення програми предметних курсів з історії України у 7-11 класах, підписання нового Указу Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» від 13.10.2015 №580/2015. Також був уведений новий комплексний предметний курс «Громадянська освіта».

Цілком справедливим було те, що на уроках історії, крім вже відомих борців за творення власної держави, за ідеали свободи, соборності та державності почали говорити про нових героїв - учасників революційних подій в Україні 2013 - 2014 років, Героїв Небесної Сотні, учасників АТО та ООС у Донецькій та Луганській областях, лідерів спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим Російською Федерацією.

А зіткнувшись у 2022 році з глобальною агресією Російської держави проти України, що включала в себе широкомасштабний наступ на Україну, злочинні дії російських військових проти мирного населення, систематичні терористичні акти, що продовжує влаштовувати російське командування проти українського народу, посягання на цілісність та суверенітет нашої держави, цілком логічними стали ще радикальніші зміни у програмовому змісті предметів громадянської та історичної галузі. Воєнні реалії встановили не тільки нові правила життя та виживання українського народу, вони змінили ціннісні орієнтири українців, сприяли пришвидшеному формуванню громадянської самосвідомості, у тому числі, у дітей та учнівської молоді. Щоб допомогти орієнтуватися у непростих обставинах, з якими може зіткнутися дитина під час війни, були введені окремі теми з Основ правознавства - «Правовий режим надзвичайного стану» та з Громадянської освіти – «Права людини та права дитини в умовах збройного конфлікту».

А на уроках історії України та всесвітньої історії учитель разом з учнями нарешті повною мірою розглядають згубний вплив імперіалістичних посягань з боку Росії на українську державність, починаючи ще з часів існування Московського царства. Зараз дуже важливою є систематична прив'язка подій минулого із подіями сьогодення, проведення історичних паралелей, визначення та усвідомлення значення ключових історичних подій нашого минулого. Як показує практика, відчуваючи на собі гіркий вплив сучасної російсько-української війни, учні більше цікавляться передумовами цієї агресії з боку Росії, краще заглиблюються у фундаментальні процеси формування української нації та державності, гостріше відчують необхідність боротьби за свою державність, відверто проявляють почуття патріотизму, гордості за своє минуле та прагнення кращого майбутнього.

Висновки. Отже, національно-патріотичне виховання українського учнівства пройшло цілий ряд трансформацій, що відбувалися під впливом історичних епох. У контексті сучасних історичних подій, які склалися у ході повномасштабної гібридної війни Росії проти усього українського народу, викладання предметів громадянської та історичної галузі набуло виправданих радикальних змін, які сприяють формуванню чіткої та послідовної лінії національно-патріотичного виховання молоді.

Список використаних джерел

1. Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 2-У О 2019 р. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf>
2. Повчання [Володимира Мономаха за Лаврентіївським списком]. URL: <http://litopys.org.ua/pvlyar/yar09.htm>
3. Про стратегію національно – патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки. URL. www.Zakon.rada.gov.ua/go/580/2015
4. Русова С. Вибрані твори / [упоряд., перед., комен. О.Проскура]. Київ: Освіта, 1996. 304 с.

5. Українські педагоги про національно-патріотичне виховання : зб. матеріалів Всеукр. наук. – практ. семінару /ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.]; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Зозуля С. М., Філімонова Т. В. ; літ. ред. Редько-Шпак Л. В. ; рецензенти Сухомлинська О. В., Коляда Н. М.] Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2016. 60 с.

Цюмка Світлана Миколаївна,
заступник директора з НВР, вчитель української мови та літератури, вчитель-методист;
Андрущенко Інна Анатоліївна,
заступник директора з ВР, вчитель української мови та літератури, старший вчитель;
Камка Алла Василівна,
вчитель української мови та літератури

МИ УКРАЇНЦІ: ВІДРОДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ КУЛЬТУРИ ЧЕРЕЗ ЕТНОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ (ДОСВІД КОМУНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ (УСТАНОВИ, ЗАКЛАДУ) «ШОСТКИНЬСЬКА СПЕЦІАЛІЗОВАНА ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ №1 ШОСТКИНЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ»)

Процес державотворення й розбудови громадянського суспільства в Україні збігається з її поступовим входженням до Європейського співтовариства. Вихід нашої країни на світовий інформаційно-культурний простір об'єктивно спонукає до переймання духовних цінностей Заходу. У той же час процес транснаціоналізації культур викликає протидію глобалізації як потребу ствердити унікальність своєї культури та мови, спираючись на національні традиції та цінності. Саме тому виникла гостра необхідність пошуку ефективних технологій виховання особистості в динамічних умовах сьогодення, експериментального відпрацювання шляхів його здійснення етнокультурними засобами.

Актуальність теми пов'язана з реалізацією задач формування випускника та реалізації інтегрованого підходу до формування компетенцій Нової української школи. Особливістю розв'язання цих задач є використання Центру етнографічних розвідок як платформи культурологічних досліджень та популяризації української культури учнями.

Основна мета - сприяти вихованню патріота України через формування дослідницької культури учнів при реалізації етнографічних досліджень. При цьому вагомою складовою є залучення учнів до популяризації своїх досягнень в інтернеті як форми сучасної освітньої культурної дипломатії (вебресурс – блог «Центр етнографічних розвідок»).

Завданнями інновації є активне залучення учнів до дослідницької діяльності у вивченні гуманітарних предметів, формування вміння виділяти проблему, самостійно опрацьовувати ресурси (робота з культурними артефактами на базі Центру етнографічних розвідок, музеїв м. Шостка, друкованими та віртуальними джерелами; спілкування з народними майстрами Шосткинського краю, з митцями, літераторами, дослідниками, викладачами навчальних закладів та закладів позашкільної освіти); розробляти індивідуальні та командні проекти з метою дослідження української культури та її ролі у формуванні національної самосвідомості українського народу, сприяти відродженню традицій української культури та їх популяризації.

Наша мета – використання «Центру етнографічних розвідок» як дослідницького майданчика, інтегрованого дослідницького простору сучасної школи. При цьому учні можуть як долучитися до тем, що пропонуються вчителями, так і запропонувати власні напрямки розробок. Основною формою роботи є реалізація проектного дослідження. При цьому діапазоном його результатів може бути відкрита презентація, поширення дослідження

в інтернеті, продовження роботи над розширенням авторської роботи в конкурсах. Нами розпочато роботу над формуванням віртуальної версії «Центру етнографічних розвідок». У процесі практично вивчають можливості використання в дослідницькій та інноваційній діяльності методів проєктів, кейс аналізу, критичного мислення. Ми також плануємо інтегрувати етнографічні розвідки з проєктом «Вивчай і розрізняй», формуємо відповідну культуру роботи з джерелами.

Метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення й навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності [1]. Досягти поставленого завдання не можливо, не враховуючи багатовіковий досвід і традиції пращурів. Саме вони забезпечують безперервний ланцюг цінностей, духовних, моральних, культурних, що трансформуються відповідно до вимог часу.

Відтворення і трансляція культури, духовності починаються з поглибленого вивчення її стародавніх традиційних і кращих сучасних надбань.

Зазвичай до рук учителя в дарунок від учнівських родин потрапляють речі, які залишилися від бабусь (особливо в сільській місцевості). Нами було проведено цілеспрямований пошук скарбів української традиційної народної культури на теренах Сіверського краю та створено Центр етнографічних розвідок.

Дослідження, що здійснюються учнями Шосткинської спеціалізованої школи I-III ступенів №1, охоплюють як території північного, східного та південного регіонів Шосткинської територіальної громади, зокрема с. Клишки, Чаплівка, Макове, Локотки, Собичеве, Свірж, так і селища Новгород-Сіверської ТГ.

Метою таких етнографічних розвідок є набуття попередньої інформації, на основі якої згодом учні визначають подальші кроки в дослідницько-пошуковій роботі.

Етнографічні розвідки захопили учнів своєю новизною й значущістю результатів. Безпосереднє спілкування зі свідками давнини, отримання відповідей на питання «А як було тоді?», вивчення комор селян і отримання унікальних речей побуту в дарунок стало гарною мотивацією щодо опрацювання отриманих результатів і подальших досліджень.

Зібравши унікальний матеріал під час етнографічних експедицій, учні у співпраці з учителями-керівниками зробили їх глибокий аналіз, доповнили свої знання про побутові речі, елементи національного вбрання, українські обереги з друкованих й електронних джерел.

Досліджуючи вбрання сіверян, учні зацікавилися головними та нагрудними прикрасами. Таким чином, дослідили історію виникнення українського вінка та намиста, їх символічне значення й особливості. Шляхом систематизації та узагальнення було створено класифікації вінків і намиста, притаманних нашому регіону. На території Сіверщини було зібрано унікальну колекцію нагрудних прикрас.

Сіверяни мають багату оригінальну й духовну спадщину. Під час етнографічних розвідок було зафіксовано календарно-обрядові пісні зимового, весняного й літнього циклів. У співпраці з народним фольклорним ансамблем «Любисток» (керівник – Т.А.Стегайло) Шосткинського центру естетичного виховання більш ґрунтовно було досліджено народнопісенну творчість, а також звичаї, традиції, обряди, що виконувалися на Шосткинщині (с. Локотки, Клишки, Собичеве, Макове) під час Трійці та Івана Купала. На основі зібраного матеріалу було розроблено сценарії фольклорних дійств «Ой Купало-розкупало» та «Ой Трійця - зелен-свято», за останнім із яких знято однойменний фільм за участю народного фольклорного ансамблю «Любисток». Юними науковцями досліджено жанрову та тематичну специфіку календарно-обрядових пісень весняно-літнього циклу Сумщини.

З метою прищеплення любові до рідного краю, дослідження основних віх життєвого

шляху видатного письменника, фольклориста, етнографа, літературного критика, мовознавця П.Куліша було проведено розвідку до містечка Вороніж і хутора Гукове Шосткинського району. Завдяки співпраці з Шосткинською центральною міською бібліотекою та Шосткинським краєзнавчим музеєм було зібрано цікаві факти про життєвий і творчий шлях нашого земляка. Результатом розвідки є створена експозиція в Центрі етнографічних розвідок, на основі якої розроблено екскурсії. Також було знято відеофільм «Відомий і незнаний П.Куліш», що посів I місце в міському конкурсі «Літературними стежками Куліша».

Результати здійснених етнографічних розвідок апробовано в конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт Малої академії наук України, де роботи наших учнів були переможцями й призерами I, II та III етапів.

На основі проведених етнографічних розвідок було написано статті.

На базі Центру етнографічних розвідок відбуваються різноформатні заходи до Міжнародного дня рідної мови, Дня української писемності та мови, Всесвітнього дня української хустки, Всесвітнього дня вишиванки тощо.

У законі України «Про освіту» йдеться про позаурочну діяльність учнів як невід'ємну частину системи освіти, яка спрямовується на розвиток здібностей і талантів учнівської молоді, задоволення її інтересів і духовних запитів. Основною формою позаурочної діяльності є організовані й цілеспрямовані заняття, що проводяться у вільний від навчального процесу час для розширення знань, умінь і навичок, розвитку самостійності, індивідуальних здібностей і нахилів учнів, а також їхніх інтересів і збагачення корисного відпочинку.

Один із нестандартних підходів для забезпечення якісного навчання дітей та здійснення позакласної роботи – це створення літньої етнографічної школи. Зазвичай така форма роботи запроваджується для учнів старшої школи в межах навчальної практики для класів із поглибленим вивченням предметів.

Основними принципами діяльності літньої етнографічної школи є зв'язок навчання із життям, комунікативна активність учнів; зв'язок позакласної роботи з уроками української мови та літератури, історії.

Форми роботи літньої етнографічної школи:

- реконструкція українських свят і обрядів, зокрема свято Трійці, Івана Купала (рис.1);

Рис.1

- зустрічі з керівником народного колективу «Любисток» Тетяною Стегайло, яка у формі мінілекцій знайомить здобувачів освіти зі специфікою українських традицій і звичаїв саме Сіверського краю;

- майстер-класи з народних ремесел;

- проведення фестивалю інсценізації народної пісні, постановка мінівистави за мотивами народних казок.

Обов'язковою формою роботи учасників Школи є презентація власних напрацювань з етнографії, які відбуваються у формі круглих столів, відео, фото, презентацій.

Вагомою складовою є залучення учнів до популяризації своїх досягнень в інтернеті як форми сучасної освітньої культурної дипломатії.

Здобувачі освіти разом зі своїми наставниками-вчителями розробили екскурсії за експозиціями, що представлені в Центрі етнографічних розвідок. Учні не лише Шосткинської спеціалізованої школи I-III ступенів №1, а й освітніх закладів міста мають

можливість ознайомитися з побутом, звичаями й духовними надбаннями жителів Сіверщини, зокрема Шосткинського регіону.

За змістом експозицій були зняті відеоекскурсії, які синхронно перекладені англійською мовою, за темами: «На цих рушниках Полісся моє», «Колиска роду – українська хата», «Вбрання поліщуків», «Відомий і незнаний П.Куліш».

Таким чином, виховання дитини на основі давніх традицій, обрядів, звичаїв, забезпечує самоідентифікацію індивіда, його соціалізацію. Це реалізується через засвоєння етнокультурної інформації, участі в розвитку культури рідного краю, що сприяє гармонізації міжетнічних, міжнаціональних відносин і збагаченню культур.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text>

Шахова Дар'я Валеріївна,

керівник гуртка комунального закладу – центру позашкільної роботи Путивльської міської ради

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА НАЦІОНАЛЬНЕ – ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

В сучасних умовах в нашій країні, коли Україна ціною життів Героїв, зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, зростають вимоги до національно – патріотичного виховання підростаючого покоління.

Патріотизм у сучасному розумінні – це відчуття того, що в моєму місті, в моєму навчальному закладі, країні мене стосується, що залежить від мене. Я – творець майбутнього. Патріотизм – це одна із якостей людського характеру. Він, подібно до любові, керує людською свідомістю, заставляючи робити великі і малі вчинки в ім'я своєї Батьківщини. Патріотизм – величний вияв нескінченної любові до рідного краю. Патріотизм, як і честь виховує великих, сильних людей, які не рахуються з ціною свого життя й здатні пожертвувати ним заради рідної землі. [8; с. 256].

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей. Формування національної свідомості та громадської відповідальності починається з раннього віку і триває протягом усього життя.

Патріотичне виховання дошкільників — це важлива складова усього навчально-виховного процесу. Воно викликане формуванням почуття любові та відданості до Батьківщини, національної самосвідомості й гідності, дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій, потребу зробити свій внесок у долю країни. Живим прикладом патріотизму, мужності і героїзму є захисники України, що боронили країну в минулому і зараз обороняють нашу державу від російської агресії.

Надзвичайно важливим є формування в дитини дошкільного віку патріотичних почуттів. Адже саме в цей час закладаються передумови громадянських якостей, розвиваються уявлення дітей про людину, суспільство і культуру [6].

В. Вугрич зазначає, що суб'єктом патріотизму є людина як суспільна істота, а об'єктом – народ, Батьківщина.

Як відомо, все велике починається з малого. Любов до Вітчизни починається з любові до своєї малої Батьківщини – місця, де дитина народилася. Любов маленького дошкільника

до Батьківщини починається з любові до найближчих людей - батька, матері, дідуся, бабусі, з любові до свого будинку, вулиці, на якій він живе та міста [3].

Почуття патріотизму та національної гідності формуються на основі інтересу дітей до власного оточення. Дорослі впливають на дитину вчинками, поглядами та моделлю поведінки, адже в ранньому віці малюк спершу фіксує емоційне ставлення, а вже потім засвоює певні знання.

Щоб позитивно вплинути на патріотичне виховання дітей дошкільного віку, керівники гуртка організують роботу за різними напрямками:

- ❖ сім'я, родина, родовід та рідний край;
- ❖ традиції, звичаї та культурні явища народу;
- ❖ історія України, державні символи;
- ❖ суспільні явища, довколишній світ

Кожен із цих напрямків несе свій внесок в соціалізацію особистості дитини за умови врахування особливостей розвитку дітей.

Дитинна має знати своє походження та історію роду. Засвоювати ці знання допомагає дерево родоводу, в якому чітко прослідковуються родинні зв'язки. Дізнавшись, ким були пращури і чого вони досягли, діти намагаються наслідувати їх. Це створює атмосферу причетності до спільної справи, в даному випадку – розвитку України.

Діти дошкільного віку повинні знати назву малої батьківщини (міста чи села) і мати загальне уявлення про Україну: називати визначні місця, знати столицю країни, мати уявлення про походження свого села чи міста.

«Територіальний» підхід у вихованні патріотичних почуттів здійснюється за принципом «від найменшого — до найбільшого». Сформувавши уявлення про рідну вулицю, село, район і місто дитина цілісно сприйме свою країну.

Становлення особистості неможливо забезпечити без опори на традиції духовності, якими багата історія та культурна спадщина України. Патріотичні почуття належать до найбільш складних і найвищих проявів духовного світу людини і тому ще не можуть бути глибоко розвинуті у дошкільників. Але в цьому віці закладаються основи цих почуттів у результаті сприймання дитиною подій навколишнього життя. Саме у дошкільному віці формується світогляд, основи духовності та моралі, тому так важливо формувати у дітей самосвідомість, відчуття приналежності до української нації з її віковичними традиціями та звичаями. Любов до Батьківщини для дитини дошкільного віку – це любов до того що її оточує, хто про неї турбується. Світ малої дитини – це її сім'я, близькі, гуртки, ігри, забави, вулиця, де вона граються. На основі цих почуттів в дітей розвивається інтерес до широкого кола явищ. Знаючи ці особливості, керівник гуртка повинен виховувати почуття любові до Батьківщини на фактах, доступних дітям, і водночас яскравих, образних. Потужним чинником виховання патріотичних почуттів мають виступати батьки, які є прикладом для своїх дітей [4].

Важливим напрямком патріотичного виховання дітей є вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Керівники гуртків ознайомлюють дошкільників з культурними і матеріальними цінностями родин і народу, пояснюють зв'язок людини з минулим і майбутнім поколінням, виховують інтерес до родинних і народних традицій, які закладають звичаї, смаки, досвід, погляди та норми поведінки характерні українському народу (гостинність, шанування старших, піклування про менших), що склалися історично і передаються з покоління в покоління. Вивчаючи їх, діти утверджуватимуться у думці, що кожен народ, у тому числі й український, має свої звичаї, традиції та зможе ідентифікувати себе за національною приналежністю, відчувати українцем [1].

Базовий компонент дошкільної освіти України спрямований на опанування знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів, про рідні місця, рідну мову, розуміння сутності обов'язку перед Батьківщиною, громадської активності, поняття про захист честі й гідності Батьківщини, гордість за свою країну, розуміння моральної суті

основних громадянських прав та обов'язків, шанобливе ставлення до Збройних Сил України, розуміння величч українського народу, як основи непорушності держави.

Діти дошкільного віку мають знати прапор, гімн, герб України, назву її столиці, інших великих міст, значущі географічні назви (Карпатські гори, Дніпро) та пам'ятні місця. При ознайомленні з природою рідної країни акцент робиться на її красі, розмаїтті, багатстві, на її особливостях. Діти повинні отримати уявлення про те, які тварини живуть в наших лісах, які ростуть дерева, за яким деревом можна відразу визначити Україну („Без верби і калини нема України”), які квіти цвітуть на українських полях [2].

Патріотичне виховання дошкільнят в позашкільній освіті невіддільно пов'язане з уявленням дитини про довколишній світ. Для формування громадської позиції слід накопичувати знання про життя навколо, доповнюючи їх враженнями й моральними оцінками.

Уявлення дошкільників про суспільство формується двома шляхами:

- ✓ індивідуально, природно — під впливом щоденних подій, ситуацій, різноманітності життя;
- ✓ комплексно, цілеспрямовано — під час систематизованого освітньо-виховного процесу.

Перший шлях збагачує яскравими емоціями, а другий — узагальнює враження та наштовхує на підсумки.

Ознайомлюйте дітей з довколишнім світом керівники гуртка обирають цікаві та ефективні форми роботи — екскурсії, спостереження, заняття з розвитку мовлення, звертайте особливу увагу на власний досвід вихованців. Образи, які на життєвій основі створила їх уява, допоможуть дітям швидко зорієнтуватися в знайомих уявленнях і усвідомити нові.

Національно-патріотичне виховання дітей – справа складна. Тут немає місця фальші, непослідовності, нещирості у взаєминах між педагогами, дітьми та їх батьками.

В сучасних умовах пріоритетною частиною патріотичного виховання дітей є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування готовності до захисту Вітчизни та розвиток бажання здобувати військові професії [5].

Таким чином, творчий підхід керівників гуртків до національно-патріотичного виховання сприятиме зацікавленості, збагаченню, вдосконаленню знань дітей дошкільного віку.

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що засвоєння патріотичних цінностей і норм є тривалим процесом. Вони не закладені у генах, не є природною якістю, а формуються цілеспрямовано, системно за основними напрямками виховання. З поглядів В. О. Сухомлинського виховувати справжнього громадянина своєї країни треба починати ще з дитинства «Бути патріотом – означає любити материнську мову, свій дім, батьків і усіх людей, природу рідного краю, звичаї, шанувати традиції народу, людську працю, прагнути не лише зберігати духовні скарби народу, а й примножувати їх. Саме ці проблеми і є визначальними у громадському вихованні дітей дошкільного віку. Патріотизм – це, образно кажучи, сплав почуття й думки, осягнення святині – Батьківщини – не тільки розумом, а й передусім серцем... Патріотизм починається з любові до людини. Патріотизм починається з колиски» [7].

Отже, основи національно-патріотичного виховання мають бути сформовані в дошкільному віці, адже вони визначають подальше життя дитини, її моральний розвиток загалом. Саме в цьому віці у дітей закладаються риси майбутньої особистості, формується самосвідомість та світосприймання, відбувається загальний психічний розвиток, дошкільники набувають необхідного досвіду для подальшої життєдіяльності, накопичують враження від пізнання світу. В цей період відбувається становлення пізнавальної активності особистості.

Список використаних джерел

1. Аль-Хамадані Н.Д. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку як пріоритетний напрямок сучасної національної освіти [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1278/1/Al-Khamadi.pdf>.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник: А.М.Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; — К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
3. Вугрич В. П. До питання про природу і сутність патріотизму //Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах: Матеріали звітної науково-практичної конференції – К., 1999. – С. 8– 12. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100dam2-0d87.docx.html>
4. Правове виховання дошкільників / упорядник Є.Кулькіна. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/embed/0026me-5bff.docx.html>
5. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/48106/.
6. Сухомлинський В.О. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності / Дошкільне виховання. – 2003. - №2.
7. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // В. О. Сухомлинський. – Вибрані твори: в 5-ти т. – Т.3. – К.: Рад. шк., 1976.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський – Вибрані твори: у 5-ти т. – К.: Радянська школа. – 1976 – Т. 3 – С. 7 – 279.

Шкурдода Людмила Олександрівна,
викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти
Комунального закладу Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти

ЄГОР МОВЧАН ЯК ПРЕДСТАВНИК КОБЗАРСЬКОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Кобзарство завжди було унікальним явищем не лише української, а й світової культури. Кобзарі відображали найважливіші події життя українського народу впродовж багатьох століть і закликали його на боротьбу проти поневолювачів. Кобза завжди вважалася символом України, її особливим духовним скарбом. Сьогодні кобзарське мистецтво виступає синкретичним явищем, у якому поєднуються педагогічні та методичні засади, виконавство і композиторська творчість. З поміж славної плеяди українських кобзарів, якими славиться Україна, зокрема Сумщина, високим кобзарським мистецтвом відзначається народний співець із Великої Писарівки Єгор Хомич Мовчан. Його творчість спрямована на збереження духовного генофонду народу, розкривала правду життя, закликала до активності, згуртованості, до боротьби зі злом. Музична епоха українського народу – це ніби покаяння про його наболілий шлях, пройдений з гідністю наполегливого шукача правди. Думи кобзарів, повідомляють про справжню українську історію, уособлюють характерні риси національної свідомості, в якій немає пропаганди агресивних переконань, викликів до загарбання чужих земель.

Мета статті – ознайомити з кобзарством, як одним із найяскравіших явищ української національної культури, дослідити кобзарство Є. Х. Мовчана, розкрити зв'язок його творчості з життям українського народу.

Відношення народу до кобзарів було особливим. В українському фольклорі назавжди закарбувався образ козака Мамає, як унікального воїна, бандуриста. Його образ це втілення

непоборності українського народу. Інший тип кобзаря – сліпий дідусь, який зберігає пам'ять багатьох поколінь і втілює в собі мудрість українського народу. К. Черемський стверджує, що «в народі кобзарське мистецтво і взагалі кобзарі асоціюються з талантом, мудрістю і духовністю, які вважаються кращими рисами національного характеру. Однак традиційні співацькі закони наполягають на тому, що кобзарем могла стати лише незряча людина чоловічої статі» [4, с. 221].

Репертуар народних співців був обумовлений їхнім світоглядом. Ідейна спрямованість виконуваних ними творів була направлена на відтворення історичних подій українського народу. Їх творчість сповнена релігійних та повчальних пісенних співів, що завжди супроводжувалася грою на кобзі чи бандурі. Як зазначає О. П. Ганська, що «кобзарське мистецтво є своєрідним художньо-творчим засобом відображення, перетворення в ідеальній формі явищ духовного світу особистості – через художні образи, здійснення мистецького впливу на розвиток її ціннісних гуманістичних орієнтацій» [1, с. 2].

Саме втіленням сліпого дідуся, творця славнозвісних дум та історичних пісень можна назвати Єгора Хомича Мовчана. Понад 50 років дзвінко звучала його кобза зворушуючи серця, закликала до злету.

Відомий кобзар народився в дуже бідній сім'ї в сел. Велика Писарівка, де наймитували і його батьки і брат з сестрою. В десятирічному віці Єгор захворівши на віспу осліп. Хлопчика віддали в Харківську школу для сліпих, де він провчився близько 5 років. Повернувшись додому Єгор пішов у науку до місцевого кобзаря Степана Артемовича Пасюги. Як пише Г. Ткаченко, що «мені, як і іншим, Є. Мовчан не раз розповідав і про своє навчання у відомого кобзаря Степана Пасюги (1882–1933). Це був талановитий народний співець. (“Такого кобзаря, як Пасюга, ніколи не було й не буде!” – казав не раз Єгор Хомич). Але у своєму поводженні з учнем він був іноді занадто вимогливим, суворим. Незважаючи на негоду, злу хуртовину учитель міг послати малого учня іти в далеке село. Одного разу це призвело до того, що Є. Мовчан обморозився, тяжко захворів і кинув навчання. Але, незважаючи на суворе ставлення С. Пасюги до свого учня, Є. Мовчан все життя високо цінував його як учителя співу й гри, як кобзаря, який відзначався надзвичайною артистичністю виконання дум. С.Пасюга справді мав, як стверджують дослідники, неабиякий кобзарський хист» [3, с. 33].

Закінчивши навчання у С. А. Пасюги Єгор Мовчан почав кобзарювати сам. Він мав обдаровану високочутливу душу; тонкий музичний слух, прекрасний баритон. У 1913 році вперше самостійно помандрував у далекий світ. Першими в репертуарі молодого кобзаря були пісні «Пливе човен», «Я бачив як вітер березу зламав». Співав він і пісні на слова Т. Г. Шевченка, деякі з віршів сам клав на музику. Після жовтневої революції 1917р. Єгор Мовчан виступає в робітничих клубах, на базарах, в школах Богодухова, Змієва, Охтирки, Лебедина. В його репертуарі пісні «Гей з поля на долині», «Дума про мир».

Є. Х. Мовчан часто подорожував містами і селами України. Одним із найвідоміших осередків кобзарської слави в той час була Охтирка, де відомий кобзар творчо спілкувався з такими талановитими бандуристами як Кравченко, Древченко, Гашенко.

Відомий кобзар творець унікального твору «Дума про голод», яка більше як півстоліття була під забороною. Відомо, що кобзар Єгор Мовчан не постраждав під час репресивної акції у 1934 – 1935 рр. лише завдяки випадку, та і йому довелося довгий час мовчати, переховуватися, щоб вижити. І лише у вересні 1967р., за рік до смерті, кобзар насмілився проспівати «Думу про голод» перед кобзарем Петром Дугіним та поетом Олексою Ющенком. Як згадував О. Ющенко: «Ця невідома пісня приголомшила нас – Дугін витирав сльози, я ж відчув пришвидшений стукіт свого серця: дивився мовчки на похмурніле обличчя кобзаря, що обережно ставив біля ніг кобзу... Я думав: от яка вона, кобзарська душа... озивається, як мембрана, вбирає в себе горе народу, щоб його ж повідати всім людям, які зустрінуться на велелюдних шляхах кобзарських...» [6, с. 93].

Під час Другої світової війни Єгор Хомич залишився в окупованій німцями Великій

Писарівці. Активно виступаючи проти загарбників, Мовчан поширював свої антифашистські пісні, такі, як: «Задумали вражі німці», «Гей, з поля на долину...», «Чорний ворон» та ін. Тобто, як і всі справжні митці, Єгор Мовчан у своїй творчості відгукувався на всі важливі події країни. М. Іваненко стверджує, що кобзар у своїх піснях про війну «викривав наших, які були і на нашій стороні, і на німецькій та чинили кривди» [2, с. 10].

У репертуарі Є. Мовчана було багато пісень і про любов, і про смерть, і про різні трагічні сторінки в житті людини, жартівливих, побутових та історичних пісень. Кобзар був членом Спілки письменників України та ввійшов у склад Державного ансамблю кобзарів. Тисячі кілометрів босоніж пройшов Є. Мовчан по Україні, заглянувши в тисячі людських сердець. Він співав свої думи і пісні в Києві, Харкові, Одесі та інших містах не лише України. Його твори друкувались у фольклорних журналах і збірниках, передавались у виконанні автора по радіо. Його кобза звучала на представницьких форумах науковців та мистецтвознавців, фольклористів та етнографів. Як влучно відмічає Т. І. Шаленко, що кобзарське мистецтво «... є невід'ємною частиною української національної культури і, взагалі, є і завжди було підґрунтям моральності українців й однією з форм суспільного мислення» [5, с. 63].

Особистість видатного кобзаря привертала до себе увагу багатьох українських митців. Особливо дружні стосунки були у Є. Мовчана із М. Рильським. Народному співцеві присвятили свої твори поети М. Стельмах, М. Рильський, О. Ющенко та ряд кобзарів.

Записи чарівного співу митця і нині зберігаються у фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Рильського НАН України в Києві. В знак шани відомому односельцю в центрі Великої Писарівки встановлено пам'ятник Єгору Мовчану, а біля будинку де він народився – пам'ятну плиту.

Тексти кобзарських пісень, дум не втрачають своєї актуальності, адже є найважливішим чинником у формуванні патріотизму. А використання зразків кобзарського мистецтва є доцільним у контексті патріотичного виховання молоді, оскільки воно відображає не лише історичну основу держави, але і є неповторним культурно-музичним феноменом.

Список використаних джерел

1. Гданська О. П. Формування гуманістичних ціннісних орієнтацій у студентів вузів культури (на матеріалі кобзарського мистецтва) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 – «Соціальна педагогіка»; Київський держ. ун-т культури і мистецтв. Київ, 1998. 24с.
2. Іваненко М. Єгор Мовчан у моїй пам'яті. *Єгор Мовчан: Спогади, статті, матеріали*. Суми: Собор, 1999. С.10-11.
3. Ткаченко Г. Збагачуючи традиції. *Єгор Мовчан: Спогади, статті, матеріали*. Суми: Собор, 1999. С.32-38.
4. Черемський К. П. Шлях звичаю. Харків : Глас, 2002. 445с.
5. Шаленко Т. І. Кобзарство – культурне явище національної ідентичності. Проблема педагогіки мистецтва. Ялта: РВВ РВНЗ КГУ, 2008. №3. С. 60-67.
6. Ющенко О. Кобзар Єгор Мовчан не міг мовчати... *Слово і час*. 1990. №10. С. 93.

Юдін Віталій Миколайович,
вчитель вищої кваліфікаційної категорії,
«старший учитель»
керівник гуртка «Юні екскурсоводи»
Комунального закладу – Центру позашкільної роботи
Путивльської міської ради

ПРІОРИТЕТИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСТВА В ПОЗАШКІЛЬНІЙ РОБОТІ (НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ «МУЗЕЮ ОСВІТИ» ЦПР)

Виховання гармонійної, духовно багатой та національно свідомой особистості – одне з найважливіших завдань закладів освіти в умовах національного відродження України. В сучасних умовах особливого значення набуває виховання відповідальної, ініціативної, творчої особистості. Виховання патріотизму сьогодні, як ніколи, актуально і особливо для системи освіти. Нині, ми повертаємося до споконвічних цінностей: утвердження первинності любові до Батьківщини і людей, духовності, моральності, бережного ставлення до природних скарбів і національних надбань нашого народу. Особлива увага в гуртках туристсько-краєзнавчого напрямку приділяється вихованню у молодого покоління поваги до історичного минулого держави, формуванню національної самосвідомості, історичної пам'яті.

Право на освіту в Україні забезпечується протягом усього життя людини, саме тому є конче необхідним проводити виховну роботу патріотичної спрямованості не тільки в школі, але й у всіх організаціях, що здійснюють освітню діяльність, включаючи ті з них, які реалізують освітні програми з використанням дистанційних освітніх технологій.

На будь-якому рівні здобуття освіти громадяни повинні вчитися берегти і захищати інтереси своєї країни і в своїх діях враховувати її позицію на міжнародній політичній арені. Метою даної статті є аналіз функціонування на базі «Музею освіти» ЦПР гуртка туристсько-краєзнавчого напрямку «Юні екскурсоводи» як засобу виховання патріотизму. Музей сприяє формуванню позитивної мотивації самостійної пізнавальної і практичної діяльності, сприяє особистісній зацікавленості, що базується на ціннісно-патріотичній орієнтації людини.

Використання музею позашкільного закладу у виховному процесі сприяє становленню всебічно розвиненої особистості. Музей дозволяє залучити в процес навчання матеріали цивільно-патріотичного характеру. Говорячи про виховний вплив музею, справедливо зауважити, що артефакти, які зберігає музей, значущі тільки в тому випадку, якщо вони затребувані суспільною свідомістю.

Як українці кажуть – краще пізно, а ніж ніколи. Саме повномасштабна російсько-українська війна сприяла активізації процесу переосмислення контекстів, підходів та інтерпретації історичних подій. Висвітлення історичних наративів зазнало суттєвих докорінних змін. Процеси декомунізації, націоналізації та піднесення патріотизму на новий щабель ознаменували зміни в позашкільній роботі. «Музей освіти» ЦПР розпочав роботу з тотальних змін у питанні висвітлення освіти регіону з початку ХХ ст. до наших днів. А саме: реекспозиція матеріалів музею, висвітлення епохальних історичних фактів з історії освіти Путивльщини, зміні підходів та осмислення і інтерпретації, цифровізації фондів музею та підготовка матеріалів на сайт віртуального музею.

Так з 2015 року узаконено процес декомунізації - звільнення від впливу та наслідків комуністичної ідеології в усіх сферах життя країни та суспільства після падіння комуністичного режиму. Питання декомунізації для України сьогодні глобальне і надзвичайно актуальне, стосується і системи освіти України, зокрема і позашкільної освіти. Музейну експозицію «Музею освіти» ЦПР м. Путивль було створено наприкінці 80-х років ХХ століття і першочергова функція, яку він мав виконувати, це ідеологічно-

пропагандистська. На превеликий жаль, реекспозиція музею проведена на початку 2000-х років XXI ст. не мала на меті радикальної зміни в підходах та трактуванні експозиційних матеріалів, а лише передбачала доповнення інформацією про освітні заклади Путивльського району в роки незалежності України, з 1991 р. до початку 2000-х рр. Причому зроблено це було в контексті з вже існуючою експозицією, залишились ще радянські світоглядні стереотипи та історичні міфи, які продовжували формувати відповідні стереотипи суспільної поведінки.

Отже, після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну та розв'язання нею безпідставної кровопролитної війни з 2022 р. вже стало цілком очевидним, що реекспозиція музеїв актуальна, і має відбуватися з урахуванням сучасних реалій. Але не лише зміна експозицій в музеях, а зміна мислення людей, які працюють в музеях. Ідея реекспозиції полягає в перегляді місії музею, його ролі в соціумі, удосконаленні інструментарію, який забезпечить досягнення цілей. Реекспозиція музею, замість радянських сховищ старожитностей, має створити інтерактивний музейно-освітній простір.

Музеї в шкільних та позашкільних навчальних закладах, це унікальний навчальний інструмент, який дозволяє суттєво урізноманітнити освітній процес. Значна увага в музеях приділяється вивченню регіональної історії. Таким чином, в наш час музеї стали невід'ємною складовою освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти та позашкільної освіти. Дуже важливою складовою роботи музеїв є організація дослідницької діяльності учнів. Музеям слід посилити краєзнавчу роботу, оскільки саме вона дозволяє найбільш широко розвивати міжпредметні зв'язки та стимулює науково-дослідницьку та науково-пошукову роботу здобувачів освіти.

Ідея національно-патріотичного виховання наскрізною лінією проходить на заняттях в гуртку туристсько-краєзнавчого напрямку «Юні екскурсоводи», на базі «Музею освіти» ЦПР. Слід зазначити, що навіть навчальні програми даного профілю передбачають краєзнавчу діяльність вихованців у рамках географічного, геологічного, археологічного, етнографічного, історичного, літературного краєзнавства. Так, дослідницька робота в кожному з цих розділів забезпечує гуртківців ґрунтовними знаннями про особливості рідного краю, його природний потенціал, рекреаційні можливості, культурну спадщину. Вихованці набувають навичок безпосереднього контакту з довкіллям, пам'ятками архітектури, що сприяє їх загальному інтелектуальному розвитку, розширює кругозір, формує активну громадську позицію.

Сприяють реалізації національно-патріотичного виховання екскурсії музеями та історичними місцями м. Путивля. Вони сприяють формуванню у дітей рис, властивих патріоту рідної землі. Вихованців туристсько-краєзнавчого напрямку залучено до екскурсій, краєзнавчих пішохідних походів.

Туристсько-краєзнавча робота є одним з ефективних засобів патріотичного виховання учнівської молоді та зосереджена на забезпеченні потреб суспільства у всебічно розвиненій, талановитій, національно налаштованій, духовно багатій молоді. Вона дає можливість виявити основні інтереси дітей, пробуджувати їх спостережливість, сприяти розвитку дослідницьких здібностей учнів, знайомить їх з історією, культурою, звичаями і традиціями українського народу, її природними багатствами та створює умови для вільного розвитку особистості, яка своєю діяльністю буде любити і вірно служити Батьківщині.

В сучасній освіті актуальною залишається проблема пошуку та розвитку технологій, які б інтегрували як загальноосвітній, так і регіональний компоненти. Чи не найкраще це завдання вирішує музейна педагогіка. Під якою ми розуміємо міждисциплінарну область наукового знання, що вивчає зміст, принципи, цілі, задачі, методи і форми реалізації освітньої діяльності музеїв, орієнтовану на ретрансляцію культурного досвіду новому поколінню і сприяє гармонійному розвитку особистості.

У той час як форми діяльності сучасних музеїв залишаються традиційними – екскурсії, дидактичні та творчі виставки, музейні гуртки і клуби. Заплановано використання способів організації освітнього процесу, пов'язаних з музейною педагогікою: заняття на

експозиції, класно аудиторні та практичні заняття. Тематика уроків історії, які можливо провести на базі «Музею освіти» Путивльського ЦПР: 5 клас «Джерела інформації. Речові, письмові, усні», «Історичні пам'ятки. Архіви, музеї, галереї», «Пізнання минулого. Дослідження історії мого краю», 9 клас «Практичне заняття. Наш край на початку ХХ ст. Освіта», 10 клас «Освіта, наука, література та мистецтво в Радянській Україні. Освіта в 20-30-х роках».

У музеї навчання реалізується через принцип «ціннісного відношення особистості і розширення чуттєвого досвіду в процесі спілкування з пам'ятками культури», вироблення «чуттєвої грамотності» в особистості, яка розвивається в чуттєво-емоційному ключі. Для цього організовані заняття на експозиції, музейні ігри, а також застосування інтерактивних експонатів. Сучасна музейна педагогіка спрямована на залучення юного покоління до музею і його культури з раннього віку, що сприяє активізації творчих здібностей особистості.

Зараз же метою реекспозиції та діяльності музею є сприяння розвитку комунікативних компетенцій, навичок дослідницької роботи, підтримки творчих здібностей вихованців, формування у них інтересу до історії та культури Батьківщини. Сучасний музей – це виховний центр відкритого освітнього простору. Одна з найважливіших цілей музейної діяльності – формування почуття відповідальності за зберігання природних багатств, художньої та культурної спадщини краю, гордості за свою Вітчизну, школу, родину.

Важлива організація постійної взаємодії з державними краєзнавчими музеями, архівами, вищими навчальними закладами в плані науково-методичної допомоги позашкільному музею. Освітньо-виховна діяльність позашкільного музею має певну специфіку: якщо в державних музеях її здійснюють штатні співробітники, то в позашкільному – керівник гуртка та вихованці. Робота в музеї дозволяє дітям набути практичних навичок пошуково-фондової діяльності (описувати і класифікувати історичні джерела, зіставляти історичні факти), сприяє виробленню ораторського мистецтва, формує культуру мови (коли діти виступають в ролі екскурсіводів), дозволяє їм спробувати себе в різних соціальних ролях (зберігача, відвідувача і т.д.). В результаті розвивається важлива для сучасної молоді людини якість – комунікабельність.

Особливість таких музеїв – це їх краєзнавчий характер, зв'язок з історією природою і культурою конкретного населеного пункту. До музеїв історичного профілю можуть бути віднесені музеї, які вивчають історію міста, села, а також школи або як «Музей освіти» ЦПР м. Путивля, власне стан розвитку освіти краю.

На жаль, «Музей освіти» ЦПР м. Путивля доступний лише при особистому відвідуванні, а не в мережі Інтернет. В сучасних умовах російсько-української війни є потреба у віртуальному музеї. Наявність віртуального музею в Інтернеті сприяла б збільшенню його аудиторії, а відповідно, й виховним можливостям.

Проектування віртуального музею за допомогою безкоштовних конструкторів сайтів, що знаходяться у вільному доступі в мережі Інтернет сприятиме патріотичному вихованню. При створенні віртуального музею виникає перевага в демонстрації необмеженої інформації, що становить значну дослідницьку цінність.

Використання віртуального музею у формі освітнього засобу дозволяє одночасно поєднувати і патріотичне виховання, і професійне навчання, особливо в сфері археології, архітектури, журналістики, культури і мистецтва, історії, літератури, мас-медіа, менеджменту, економіки.

Список використаних джерел

1. Колісніченко С., Кравченко О., Бикова О. Реекспозиція музеїв та музейних кімнат закладів освіти: методичні рекомендації. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені В. Сухомлинського», 2021. 32 с.
2. Кудін В.С. Досвід діяльності закладів позашкільної освіти з патріотичного виховання: методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОПОПП ЧОР», 2016. 80 с.

МАТЕРІАЛИ
міжрегіонального круглого столу
з онлайн - трансляцією
«НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЧАС
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ:
ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОНТЕКСТІВ»
16 травня 2023 року

Статті друкуються в авторській редакції,
зверстані з електронних носіїв та наданих авторами публікацій.
Відповідальність за зміст представлених матеріалів несуть автори публікацій.

Здано в набір 11.04.2023 р.
Підписано до друку 16.05.2023 р.
Формат 60x84/16
Гарнітура Times New Roman

НВВ КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м.Суми, вул.М.Сумцова, 5.
Тел.: +38(0542)33-40-67